

2004ko urriaren 17a
LXXVII. urtea
1.962 zenbakia
3,20 euro

Martin Ugalde: Bidaia emankorraren amaiera

ARGIA

117 langile
grebarik luzeenean

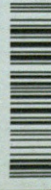
NOIZ ARTE?

JESUS ALTUNA:

"Iragana hainbeste
hondatu gabe ere eraiki
dezakegu etorkizuna"

01962

euskarazko kazetaritzaren I. kongresua

2004ko azaroaren 9tik 12ra |
euskalduna jauregian |
bilbo | www.ehu.es/kongresua

Patzaile eta babesleak:

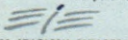
Babesleak:

Laguntzaileak:

universidad
del país vasco

euskal herriko
unibertsitatea

EUZKADI IRRAZLEEN ELKARTEAK

Udako Euskal Unibertsitatea

EUSKO JAURLARITZA
GOBERNU VASCO

BILBOKO UDALAK AYTO DE BILBAO

EUSKO JAURLARITZA
GOBERNU VASCO

bbk

ARGIA

asteko gaia

- Caballito, urtebete greban.
NAGORE IRAZUSTABARRENA / DANIEL UDALAITZ 4

pertsonaia

- Jesus Altuna: "Iragana hainbeste hondatu gabe ere eraiki dezakegu etorkizuna".
MIEL ANJEL ELUSTONDO 11

gaiak

- Gaurko bizimodua: Lanean denbora gutxiago, bidean gehiago. MAYI TOLOSA 18
• Mokogorri puzzlea. ONINTZA IRURETA 20

iritziaren leihoa

- Gora Pro Nobis: ASISKO URMENETA 21
• Sarea. KIKE DIEZ DE ULTZURRUN 22
• Euskal PEN kluba. JOXEMARI ITURRALDE 23
• Luparekin: Espainia eleanitz, Gobernua aho-biko. PAULA KASARES 24
• Txandan: Eliza, bankuak eta prentsa. JEXUX MARI IRAZU 25
• Hiruko txikian: Intolerante. J. M. OSTOLAZA 25
• Iparraldea: geldialdi ala atsedenaldia? AGUSTIN ERROTABEHERE 26

erdiko kaiera

- Martin Ugalde. Bidaia emankorraren amaiera. ONINTZA IRURETA 27
• Ezpalak: KATIXA GARATE 34
• Argitalpenak: Karmele Jaiori galdezka. PILAR IPARRAGIRRE 36
• Denbora-pasak 38
• Ihesi: Donostiatik Pasaia. LIERNI ARRIETA 40
• Makina bat kontu. JABIER AGIRRE, JAKOBA ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA 44
• Sukaldean: Amuarrain frijituak. HASIER ETXEBERRIA/DAVID DE JORGE 46

termometroa

- Ardoa merkatu daiteke, gutxiago saltzeko beldurrez. DANIEL UDALAITZ 47
• Atzerriko Ohorezko euskaltzainak: Isilpeko langileak euskararen bidean. AINHOA LENDINEZ 49
• Gorka Espiau: "Gakoa alderdien elkarriketa bideratzeko formatua adostea da". MIKEL ASURMENDI 52
• Bero-beroan 54
• Net hurbil: Txina erraldoia, HIESak jo duen eredu alternatiboa. PELLO ZUBIRIA 56

azkena

- Kazetariak kongresuan. MIKEL IRIZAR 58

Hil honen amaieran urtea beteko da Gasteizko Caballito-ko langileak greban hasi zirela. Oraindik konponbiderik ikusten ez denean, lan gatazka honen non-

dik norakoak azaldu ditugu. Grebaliariengana ere jo dugu haien bizipena ezagutzeko eta grebaren iraupena ulertzeko giltzarri garrantzitsu bat ere izan dugu hizpide: sindikatuen erresistentzi kutxak. 4

Caballitoko langileak urtebete greban

Jesus Altuna Historia hezurretan

Joxemiel Barandiaranen ondoan ezagutu genuen, baina bere bidea egin du. Hezurak biltzea izan du bizitza osoko lana. Aurtengo udan ere Finlandiara joan da elur-oreinaren hezur bila. Hezurak fosildu egiten dira eta ondoren errekuatu; baina ideiak, hezurren atzeko burutazioak, ez dira erraz topatzen. "Puzzlearen atalak aurkitzen dira, baina puzzlea osatzeko atal asko falta ditugu oraindik", Altunaren esanetan. 11

Luparekin

Paula Kasares 24

Martin Ugalde Bidaia emankorraren amaiera

Andoainen jaioetako kazetari, politikari eta idazlea hil berri da. Eus-kaltzale eta abertzale amorratua zen eta 1947tik 1969ra arte Venezuelan bizi behar izan zuen. Handik etorri eta idazten jarraitu zuen, eta ordura arte ez bezala, ia gehiena euskaraz. 27

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produktzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estibx Eizaguirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Sustapena: Kike Amonariz. Harpidetza: Aratz Aranburu. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Publizitatea: Iñigo Txinurreta, Aloña Sorluze, Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarte. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oña. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxes: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 118 euro. Ipar Euskal Herria: 143 euro. Espainia: 118 euro. Beste atzerriak: 150 euro. Airez: 235 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaitza Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Raul Bogajo / Argazki Press.

Pferd-Rüggeberg multinazional alemanaren Gasteizko fabrikak –Caballito izenez ezagunagoa– disko urratzaileak egiten ditu. 2003ko urriak 30ean, ordea, bertako langile gehienek greba egitea erabaki zuten eta gatazkak irtenbiderik gabe jarraitzen du ia urtebete beranduago. Egun 117 langilek eusten diote grebari. Haiekin egon nahi izan dugu egoera nola bizi duten ezagutzeko. Horrez gain, gatazka laboralaren giltzak aztertu eta horrelako greba luzeak posible egiten dituzten sindikatuen erresistentzi kutxen berri ematen da orriotan.

NAGORE IRAZUSTABARRENA

DANIEL UDALAITZ

Argazkiak: Dani Blanco

urtebete

Caballito

greban

RAUL BOGAJO/ARGAZKIPRESS

BATZAR OROKOR EGUNA Caballitoko langile grebalarientzat, USO-LSB sindikatuaren Gasteizko egoitzan. 11 hilabete bete dira dagoeneko greba hasi zenetik eta langileak burumakur irten dira bileratik: bezperan enpresaren zuzendaritzarekin izandako bileraren berri eman diete eta enpresak 9 aste epea eskatu du plangintza bat egiteko. Gutxienez beste bi hilabete zain egon beharko dute. Chus, Javi eta Pacok manipulazioan lan egin dute orain arte. Lehen biek hamalauna urte eman dituzte horretan eta Pacok hamabi. Silvanok barne garraioan jardun du 19 urtez. Adela kaleratu dituzten 6 langileetako bat da; 7 urte zeramatzan Pferd-en lanean.

Gogor eta luze doa greba guztientzat. Urrun ikusten dute greba hasi zeneko 2003ko urriaren amaierako egun hura. "Hau ez da urtebeteko greba", dio Pacok, "hau egun bateko greba zen, hurrengo egunera pasa zena, eta gero hurrengora... eta beti konponduko dela pentsatzen duzu". Haien asmoa gauzak grebara jo gabe konpontzea zela diote, baina greba egitearen erabakia hartu zutenean konbenioa sinatu gabe dagoeneko 10 hilabete zeramatza-tela gogorarazi dute. Eta grebaren bezperan enpresak 25 langile soberan zeudela bota zuen. Langileek soldaten izoztea onartuz gero, ez zuten inor kaleratuko konbenioaren lehen urtean. Gainera urtean 70-80 ordu gehiago lan egiteko eskatzen zitzairen. Nolatan, langileak sobran bazeuden? Beste irtenbiderik ez zutela izan diote. "Enpresa gaizki joan balitz denok ulertuko genuke, ahalegin bat egingo genuke" dio Silvanok. Baina 20.000 disko ekoizten zituen fabrika zaharraren irabaziak ezagutzen dituzte, eta 50.000 sortzeko prestatuta dagoen Jundizko planta berriak sortuko dituenak aurreikus ditzakete. "Ordu gehiago sartuko dituzten langile gutxiagorekin, gehiago produzitu nahi dute. Urrezko arraultzak ematen dituen oiloa nahi dute".

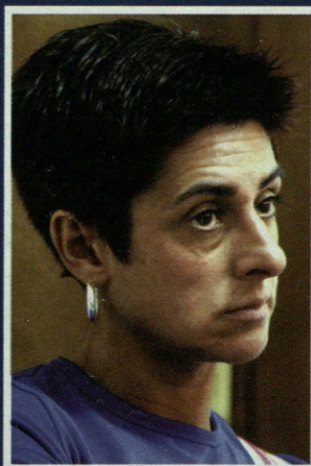
Ezkerretik eskuinera, greban dauden Caballitoko langileen batzar orokorra, USO-LSB sindikatuaren egoitzan; grebalarientzat dirua uzteko itsulapikoa Gasteizko taberna batean; alboan, grebalarien karabanaren bi irudi, lehena grebaren hasieran Artiumen zeudenekoa eta bigarrena egungo kokalekuan, Jundizko lantegi berriaren atarian.

Caballitoren konbenioak 190 langileri eragiten die eta horietatik 117k diraute greban egun. Lanera itzuli direnekin haserre daude, baina baita enpresaren jarrerarekin ere. "Zuzendaritzak koakzioa erabiltzen du", diote garbi, "ederki dakite nola jokatu, zeini ipini salaketa, zeini egin dei pertsonala". Greban zehar haur bat izan duen Adelak diru proposamen bat baino gehiago jaso duela dio, baina gauzak argi ditu: "Kaleratze gehiago izango zirela esan zutenean jo nuen grebara. Nik nire lanpostua defendatu dut, baina hori ere galdu dut. Bada, nire duintasuna defendatzen ari naiz. Dena galdua dut, beste lan baten bila hasi nintekeen aspaldi, baina eustea erabaki dut".

Erresistentzia kutxa eta karabana

Ekonomikoki zaila da greba bat aurrera eramatea. Eta ezinezkoa urtebetekoari eustea, ELA eta USO sindikatuaren erresistentzi kutxengatik ez balitz. Sindikatu horietan afiliatuak ez dauden langileek ere kantitate bera kobra dezaten erresistentzi kutxen zati bat funts komun batean sartzen dute. Soldaten %75 jasotzen dute horrela, baina urteko aparteko bi ordain-saririk gabe. Azkenean soldataren %60 gertatzen zaie. "Batez beste soldataren erdia hipotekatua daukagula kontuan hartuta, beste gastuentzako %10arekin oso larri gabiltza", diote. "Nire kasuan amarengatik ez balitz...", dio Pacok. "Nik maileguei esker egin dut aurrera", gaineratu du Javik. Horrekin Pferd-eko gerente Jose Ignacio Gonzalezen hitzei erantzun nahi diete, grebalariek "opor ordainduetan" zeudela esan baitzuen. Horrez gain, ez dute ahaztu nahi kaleko jendeak ematen dien laguntza, Gasteizen zabaldua dauden itsulapikoen bidez, bonoen bidez...

Zailatsun ekonomikoez gain, animikoki ere gogorra da greba. Baina hasieran Artiumen, gero katedralean eta egun Jundizeko lantegi berriaren atarian paratu duten karabanak

laguntza handia ematen die. Bertara jo dugu. 6 orduko txandatan banatuta, han dira langileak asteke 7 egunetan, eguneko 24 ordutan; neguko hotzetan eta udako eguzkipean. "Baina hobe da karabanan egotea etxean, bakarrik, buruari bueltaka egoeta baino. Gainera, elkarrekin barre egiten dugu eta hori eskertzekoa da", dio Adela. Baina dena ez da irribarrea lantoki atarian. Eguerdiko 14:00etan txanda berri bat sartzen da lanera eta autobusa iristean tentsio uneak bizi dira grebalarien eta lanera itzultzea erabaki dutenen artean. Eta guztiaren lekuko lantokiko kamera berriak. Jundizeko fabrika segurtasun pribatua kontratatu dute eta 60 kamera ipini. "Une honetan Gasteizko tokirik seguruenean zaudete, Eusko Jaurlaritzak ere ez du horrenbesteko segurtasunik. Baina hori guztia ez dago justifikatua". Eta joan den neguan gertatutakoa ekarri dute gogora: "Sekulako hotza egiten zuen eta karabanan irauteko goitik behera estali genuen geure burua. 'Enkaputxatu' hitza erabili zuten".

Senitartekoak eta ingurukoak ere gogoan dituzte greban daudenek. Askotan euren umore txarra haiekin ordaintzen dutela diote eta estuasun ekonomikoak haiek ere eragiten dituela. Guraso eta senar-emazteei greban jarraitzeko arrazoiak ulertarazteko ahaleginak egiten dituzte; batzuek errazago lortzen dute eta beste batzuek ulermen gutxiago dute inguruan. Eta seme-alabei ulertaraztea are zailagoa egiten zaie sarritan. Karabanan topatu dugun langile bati duela aste batzuk bere semeak zera eskatu zion: "Ama, desapuntatu zaitez grebatik!".

Bazkaltzeko orduan inguruan dagoen San Miguel kooperatibara jo dute, ohi bezala. "Hasieran ez ziguten ogitarteko eta edariengatik kobratzen. Gero guk eskatuta kobratzen hasi ziren, baina 0,70 euro kobratzen digute eskatzen duguna eskatzen dugula. Eta askotan ematen dieguna grebaren aldeko itsulapikoan sartzen dute" azaldu dute, esker onez.

Ezkerretik eskuinera, Paco, Silvano, Javi eta Chus. Silvanok barne garraioan egiten du lan, gainontzekoak manipulazioan; hauen alboan, Adela, dagoeneko kalean den langilea. Ondoren, Caballitoko langileak Ertzaintzaren aurrean, iragan urtarilean Gasteizen egindako manifestazioan; hiru grebalarik karabanaren parean euren txanda betetzen; tentsio uneak lan egitea erabaki dutenen autobusa fabrikara iristean; azkenik, Pferd-en Jundizko lantegi berria.

Irtenbide zaila

Karabana atarian utzi ditugu grebalariek, partxis partida amaigabeen batzuk, guztien eskutatik pasatzen diren aldikariak irakurtzen beste batzuk, iritsi berri den Ertzaintzaren patruilaren begiradapean.

Ia urtebeteren ondoren irtenbidea zail ikusten dute. "Hirugarren baten bitartekaritza etor liteke, Eusko Jaurlaritzak zerbait egin lezake. Mercedesen gatazka baldin badago mugitzen dira, 3.000 familia baitaude hor sartuta. Baina gu txikiak gara eta politikariak ez dira gurekin bustitzen, ez zaie interesatzen". Eta enpresari ez al zaio interesatzen? "Printzipioz inori ez zaio interesatzen urtebeteke greba. Ez dakigu enpresa zertan dabilen, zer nahi duen. Nahi izanez gero lantegia Poloniara eramateko denbora izan dute eta, mehatxua bota arren, ez dute egin". Enpresaren abokatuak epaile bati fabrika berria martxan jartzeko gai ez direla esan omen zion. "Gu langile kualifikatuak gara eta barrukoek ez omen dute diskoetarako nahasketa egokia lortzen. Agian horrek azal dezake eurek erabaki zorrotzik ez hartu izana". Beste eskaera guztiak alde batera utzi eta urtebeteren ondoren eskatzen duten gauza bakarra lanpostuak bermatzea da edo, kaleratzeen kasuan, negoziatuak izatea (orain arte enpresak 12.000 euroren truke kaleratu zezakeen langilea). "Dakigun gauza bakarra da hemen inork ez duela ezer bermatua. Ez guk, baina ezta greban zehar lanean jarraitzeko erabakia hartu dutenek ere".

Grebalarien aldetik gauza bat dute garbi, duela hilabete inguruko bileran hala erabaki baitzuten: "Ez sindikatuak ez beste inork ez digu esango zer egin behar dugun. Lanera itzultzen bagara guk erabakita izango da, eta denok batera". Greban dauden Caballitoko 117 langileei batasunik ez zaie falta. "Lankideen artean laguntza handia dago, hori behintzat ez digu inork kenduko". ■

Euskal Herriaren historiako grebarik luzeena

Caballitoko langileek, ia urtebeteko grebarekin, marka guztiak hautsi dituzte. Orain arte greba egunen errekorra Euskal Herrian Etxeberriko Laminaciones de Bandas Bizkaiko Labe Garaiaik taldeko enpresak zuen, bertako langileak 6 hilabetetik gorako greba egin baitzuten, 1966ko urritik 1967ko martxora bitarte.

CABALLITOREN GREBA 2003ko urriaren 30ean hasi zen, Jundizeko poligono industrialean birkokatzeak ekarriko zituen 25 eszedenteen aurka eta konbenioaren negoziaketaren alde egiteko. Enpresa honen plantilla osoa 240 pertsonakoa da. Bere enpresa komitea ELAko 4 ordezkari, LABeko batek, ESKko batek, UGTko batek, LSB-USOko batek eta UTLko beste batek –Union de Trabajadores Libertarios, CGTko eszisio batetik sortua– osatzen dute.

Lanpostuak murriztea eta konbenioaren negoziaketa

Caballito multinazional alemana Jundizeko Poligonoko fabrika berrira mugitzen ari zen dagoeneko 2003ko urrian. Poligonoa Udaleko lurretan dago eta fabrika berrian zuzendaritzak 42 milioi euroko inbertsioa egingo du. Azken bost urtetan, mozkin garbiak 18 milioi inguruan ibili dira. Urtero mozkin hauek lortu arren, multinazional alemanak planta berriko eraberritze teknologikoak 25 pertsonako soberakina sortu duela dio. Langileek ez zuten hori onartu eta euren proposamenak mahaigaineratu zituzten, baina enpresako zuzendaritzak behin eta berriro errefusatu ditu propo-

samen hauek. Zuzendaritzak, dena den, plantilla soberakina erabili du konbenio kolektiboa behetik negoziatzeko.

Horrela, multinazional alemanak lehen eskaintza mahai gainean ipini zuen: 6 urteko konbenioa, soldata izoztuekin lehenengo urterako eta hurrengoetarako KPI gehituta. Hainbat negoziazioren ondoren, soldata igoera %2an ezarri zen lehen bi urtetarako, gainontzekoetarako KPI mantenduz, eta lanaldia 24 ordu murriztea 6 urtetan banatuta. Enpresak, gainera bere plantilla osoa mantentzeko baldintzak ipini ditu: konbenio eskaintza onartzea eta Jundizeko inbertsio teknologikoak sortuko duen ekoizpen berri osoa saltzea –14 milioi disko urratzaile lortu beharreko bezero berrientzat–. Langileek, aldiz, 2 urterako konbenioa eskatu zuten, 2003 eta 2004rako, bi urte horietarako %5eko soldata igoerarekin eta txanda desberdinen lanaldia murriztuta, 35 orduko lanastera iristeko helburuarekin. Gainera enpresari berme idatzia eskatzen dio lanpostuen galera saihesteko.

Deslokalizazioaren xantxia

Enpresak lan plataforma negoziatzeari uko egin

1903ko meatzari bizkaitarren grebatik gaur arte

Langile klaseak, historian zehar, beti izan du bere esku mobilizazioen eta grebaren arma bere errebindikazioak lortzeko. Batzuetan helburuak lortu izan dira, beste batzuetan ez, baina langileak beti eutsi dio bere duintasunari patronalaren eta kapitalismoak hartu dituen forma ezberdinen aurrean. Benetan eraginkorra izan zen 1903an meatzari bizkaitarrek abian jarritako greba: Bizkaian gerra egoera deklaratzeko ekarri zuen. Eskaera sinplea zen meatzariena: erosketak nahi zuten tokian egin ahal izatea, ez patroiek agindutako kantinetan; eta astea bukatzean ordainduak izatea eta ez 50 egunean behin. Borroka 1903ko abuztuaren 14an hasi zen eta urte bereko urriaren 31a arte iraun zuen. Euren errebindikazioak 1904ko urtarrilaren 1etik aurrera onartu ziren.

Ordutik hona Euskal Herrian hainbat greba egin dira eta hemen denbora gehien iraun eta pertsona gehien ukitu zituztenak aipatuko ditugu. Guztietan izendatzaile komunak konbenioen negoziaketa eta enpleguen defentsa izan dira. Zalantzarik gabe, grebarik erreferentzialena iraupenari dagokionez, 1966-67an Bizkaiko Labe Garaien barruan zen Bandas de Echevarriko langileena izan zen; sei hilabetetik gora egin zituzten greban. Michelin Gipuzkoan eta Gasteizen 1971n, Firestone 1975ean, Tarabusi 1976-77an dira beste adibide batzuk. Bada euskal langile mugimenduaren beste une historiko bat, bere borroka metodoengatik eta ondorioengatik (besteak beste, 5 hildako)

erreferentziala izan zena. 1976ko urtarrila eta martxoa bitarteko greba mugimenduak hainbat enpresa arabar hartu zituen: Forjas Alavesas, Mevosa, Aranzabal, Gabilondo, Ugo, Apellaniz, Orbegozo, Cablenor, Talleres Velasco eta abar. Zaramagako elizan asanblada orokorra burutzen ari zirela, bost langile hil zituen Espainiako polizia, Fraga eta Martin Villaren agindupean, eliza gaseztatu eta hartu zutenean.

Mecanica de la Peña, BW, AHV, Euskalduna, La Naval, Nervacero, Magefesa, Olarra, Echevarria, Galletas Artiach, Bizkaiko eraikuntza sektorea... azken bi hamarkadatan mugarri garrantzitsuak izan dira soldata eta enpleguen defentsarako borroka eta grebatan. Itxuraz lasaia izan diren urte batzuen ondoren, azken bi urte hauetan, 2003 eta 2004ean, berriro lan gatazka berri eta luzeak izan dira. Urtebeteko greba beteko duen Caballitoz eta 9 hilabetetik gora bete ditzuten Basauriko garbiketako langileez gain, Gipuzkoako erikuntzako langileek, Landabengo

Volkswagenekoek edo garraiolaria autonomoek emaitza ezberdineko greba luzeak egin dituzte. Aurrera begira, aipaturiko Basauriko garbiketako langileen grebaz gain, Gasteizko haur eskoletako hezitzaileen grebak hautsak harro ditzakeela aurreikusten da.

Azkenik, ezin aipatu gabe utzi EHUKo irakasle kaleratuek 12 urtetik gora daramatzatela Leioako campusean egunero pankarta eskutan. 1992ko martxoaren 31n izan ziren kaleratuak.

Euskaldunako langileen grebaren afixa, 80ko hamarkadaren amaieran.

dio eta politika "errepresiboa" darama aurrera, ustez "pikete bortitzetan" esku hartutako bi langile kaleratuz. Gainera, grebaren lehen hila-betearen ondoren, multinazionalaren zuzendaritzak ekoizpenaren zati baten deslokalizazioarekin xantaia egin zien gatazkarekin jarraituz gero. Zuzendaritzak gutun bat bidali zion langile bakoitzari, grebarekin jarraituz gero, euren ekoizpenak egiteko Asia edo Ekialdeko Europako enpresak kontratatatzeko aukera zegoela jakinaraziz. Dakigula, greban horrenbeste hila-bate egin ondoren, xantaia ez dute oraindik aurrera eraman eta langileek tinko jarraitzen dute.

Hilabete luzez aritu dira Caballitoko langileak greban eta mobilizazioetan eta gainontzeko enpresa arabarrek eta beste esparru batzuek ere ekintza solidarioak eraman dituzte aurrera.

Bitartean, multinazionalaren zuzendaritzak lardieriaz jokatu du eta bere planteamenduak ez ditu alatu. Are okerrago, hirugarren baten bitartekaritza-ri —Eusko Jaurlaritzako Lan Sailak bete zezakeena— uko egin dio. Gauzak horrela, enpresa eta langileen arteko negoziaketetan aldaketarik ez bada eta kanpoko bitartekaritza-rik onartzen ez bada, langileei greban jarraitzea besterik ez zaie geratzen. Noiz arte?

Azkenik, Gasteizen kokatutako multinazionalaren plantila guztia greban ez dagoela gogoa izan behar da. Langileen eta sindikatuen batasuna greba erabakitzeke orduan hautsi zen. Langileen zati bat, 109 inguru enpresaren arabera, ez dago greban eta hauetatik gehienek multinazionalak UGTrekin lortutako akordioa onartu zuten. Enpresa komiteak dituen 9 ordezkari sindikaletatik bat baino ez du UGTk. ■

Erresistentzi kutxak patronalaren erasoei aurre egiteko

GREBA LUZE ETA GOGORRAK hasi dira aurtengo Hego Euskal Herrian, negoziazio kolektiboak gauzatzen zen bitartean. Grebarik gogorrena Gasteizko "Caballito" multinazional alemanarena da, dagoeneko bederatzi hilabetetik gora irausten baitu. Egoera horren aurrean, erresistentzi kutxak eratzeak beharra ikusi dute sindikatuak, patronalaren erasoei aurre egin ahal izateko. ELA STVren kutxak urte asko daramatza lanean, eta grebetan eskaintzen duen laguntza ikusita, gainontzeko sindikatuak -LAB, CCOO eta UGT- buru-belarri hasi dira arazoaren inguruko gogoeta egiten, bazkide izan litezkeen langile asko ELA STVra joango diren beldurrez. Arazoari adarretatik heldu diote, eta sindikatuak erresistentzi kutxa edo elkartasun funtsen erdua aztertzen hasi dira, beraien erakundeetan ere horrelakoak ezartzeko.

Sindikatu guztiek diote ez dutela ELA STVren erdua erabili nahi, ez direla ari kide berriak lortzeko sistema baten bila, ez dutela eten nahi langileen arteko elkartasuna, eta abar. Alabaina, sindikatu horiek luparekin aztertzen ari dira ELA STVren erdua, eta ziur aski azkenean ELA STV sindikatu abertzaleak urteetan erabili izan duenaren antzeko formula erabiltzen bukatuko dute. Horregatik, ELA STVren erdua ezagutzeko, Jose Elorrietaren sindikatuko erresistentzi kutxaren erregelamenduko edukiaren ardatz nagusiak ematera goaz. Bestalde, aipatu beharra dago gaur egun gutxiengo bat biltzen duen beste sindikatu batek ere, USOk, alegia, bere erresistentzi kutxa daukala. Greban dauden USOk kideek gutxieneko soldataren (hileko 460,5 euro) %75 eta %100 arteko diru kopurua jasotzen dute kutxa horretatik.

Aurtengo negoziazio kolektiboan patronalaren erasoak lan gatazka luzeak ekarri ditu Hego Euskal Herrira. Horietatik gogorrena Caballitoren. Euskal sindikatuak ELAren ispiluari begira jarri dira, sindikatu honek urte asko baitaramatza erresistentzi kutxarekin lanean, bere afiliatuek greba luzeak jasan ahal ditzaten. Orain erresistentzi kutxa eduki nahi dute denek.

ELAko grebalariek gutxieneko soldata baino gehiago kobratzen dute

ELA STVko Zuzendaritzak aurtengo bertan berrikusi du bere erresistentzi kutxa. Greban dauden kideek gutxieneko soldata baino dezente gehiagoko ekarpena jasotzen dute, erregelamendu baldintzak betetzen badituzte. Hauek dira aurtengo zenbatekoak: astean 143,01 euro jasotzen dituzte ohiko egoerarako erresistentzi kutxatik. Hileko ohiko kalte ordaina 620,66 eurokoa da. Egoera bereziarako erresistentzi kutxatik 1.218,54 euro jasotzen dituzte hilean.

Pentsatzekoa denez, ELA STVko kide diren langileek ez dituzte erresistentzi kutxa konfederalako prestazioak jasotzen edozein motako grebak egiten dituztenean. Erregelamendu bat ezarrita dago, kideei greba egoera zehatz batzuetan kalte ordainak emateko. Erregelamendu horrek hamabi artikulua eta eranskin bat ditu. Eranskinetako zazpi puntuetan biltzen dira greba egoera zehatz batzuetan kideei eman beharreko aparteko kalte ordainak. Erregelamenduen lehenengo artikuluan erresistentzi kutxaren definizioa dator: "ELA STVko kide diren langile guztien elkartasun ekin-tza, sindikatuaren eraginkortasuna areagotzen duena, erregelamendu honetan eta Kontseilu Nazionalak ezartzen dituen beste arauen arabera grebak eta lock-outak gertatzen direnean laguntza emanez". Erresistentzi kutxa konfederalari kuota konfederalaren zein ehuneko egokituko zaion ezartzea Kontseilu Nazionalari dagokio. Aurtengo %25 ingurukoa da ehuneko hori.

OLARRONDO JATETXEA

5. zenb. - 20170 Usurbil (Gipuzkoa)
Tel: 943 36 03 76
www.olarrondo.com

Paregabeko ingurune natural batean
160 pertsonentzako jangela
Aproposa eskontzak, jaunartzeak, bataioak...
Denboraldiko menuak eta menu ezberdin ugari
Aparkaleku pribatua

ERRESERBAK
943 36 03 76 telefonoan

Sindikatu abertzaleak ez ditu kalte ordainak ematen edozein grebarengatik. Erregelamenduaren arabera, "lanbideko grebengatik soilik emango dira kalte ordainak; lanbide arteko grebak eta lanbidearen eremutik kanpo gelditzen direnek ez dute kalte ordaina jasotzeko eskubiderik ematen". Horrez gain, hiru lanegunetik beherako greba eta lock-outek ere ez dute kalte ordainerako eskubiderik ematen. Horiek horrela izanik, norbaitek erabaki behar du grebak bidezkoak diren ala ez. Halaxe da bai, lehenik eta behin "profesionalen federazioei dagokie grebaren zilegitasuna epaitzea. Konfederazioari idatziz eskatu behar diote, ahal bada greba edo lock-outa hasi aurretik eta asko jota hasten denean, gatazkan interesa duten pertsonen dagokien kalte ordaina. Gatazka eragin duten arrazoien berri emango dute, eta horrez gain greba edo lock-outa noiz hasiko den, zenbateko iraupena aurreikusi den eta gutxi gorabehera zenbat grebalari izango diren adieraziko dute". Eskaera jaso ondoren, "Exekuzio Batzordeak dagokion profesionalen federazioari adieraziko dio bere onespena. Onespenik ematen ez badu, orde, Batzorde Nazionalak erabakiko du kalte ordainak ematea bidezkoa den edo ez den". Zeinek du kalte ordaina jasotzeko eskubidea? B

'Borroka kutxa'tik 'Elkartasun kutxa'ra

ELA eta USOren bideari jarraituz, LAB, CCOO eta UGTk ere laguntza erakundeak sortu nahi dituzte beraien kideak greban daudenerako. Horrekin, laguntza eskaintzeaz gain, kideek ELAra aldegitia saihestu nahi dute, ELAK laguntza ekonomikoa ematen baitie bere kideei krisialdi garaietan. Hiru sindikatu horietako sailak hasiak dira erresistentzi kutxa sortzeko azterketak egiten. Bakoitzaren kutxak behin-behingo izen bat du. Esate baterako, LABena "Borroka Kutxa" da, CCOOrena "Elkartasun Funtsa" eta UGTrena "Elkartasun Kutxa".

LABen kutxa ereduak "inoiz ez ditu klase barruko elkartasun mailak hautsi behar: ez da izango sindikatura kide berriak erakartzeko tresna edo, gaur egun gertatzen ari den bezala, greban daudenean lanean ari diren milaka eta milaka langilek baino askoz ere gehiago irabazteko bidea". Sindikatu abertzale horrek, hala ere, oraindik ez du zehaztu zein izango den bere eredu. CCOOri dagokionez, kutxa enpresako gatazkek gertatzen direnean bakarrik erabiltzeko asmoa dauka, ez du balioko sektoreko gatazketarako. UGTk aldiz, edozein gatazka motarako erabili nahi du bere funtsa.

kuota (12,40 euro) kotizatzen duten langileek eta M kuota (9,31 euro) kotizatzen duten 18 urtetik beherako langileek. Sei hilabete-tik gora etengabe kide izan direnek eskubide osoa daukate. Hiru eta sei hilabete bitartean kide direnei %50eko kalte ordaina dagokie, eta hilabete bat eta hiru hilabete artekoak, berriz, % 25ekoa. Kalte ordaina astero jasotzen da, hileko soldata garbia, gehienez ere, sindikatuko kideari dagozkion aparteko ordainsariak barne. Kasu berezietan, eta profesionalen federazioek eskatuta, kide izaten gutxienez hiru hilabete daramatzatela egiaztatzen ez duten pertsonen %50eko kalte ordaina emateko baimena eman

dezake Exekuzio Batzordeak.

Aparteko kalte ordainak

Erregelamenduko eranskinean jasota datorrenez, "sindikatuaren ildo estrategikoekin bat datozen erasoko greben kasuan" erresistentzi kutxa konfederalak aparteko ordain sariak eman ditzake. Horretarako, "greban dauden langileen %30ek, gutxienez, izan behar du sindikatuko kide". Horrez gain, arazoak ukitzen dituen sindikatukide horien %75ek, gutxienez, eman behar du grebaren aldeko botoa. Bi hauetakoren bat gertatzen denean utziko zaio kalte ordaina emateari: federazioak deitutako erreferendumean sindikatuko kideen gehiengoak hala erabakitzen duenean eta erreferendum horretan greban jarraitzearen aldeko botoak %75etik beherakoak direnean.

Aparteko kalte ordaina astero banatzen da, eta gatazka ukitzen dituen ELAko kideen urteko batez besteko soldata garbiaren %65ekoa izaten da. Zenbateko hori kalkulatzeko, gizarte segurantzako kontingentzia orokorrengatik kotizazio oinarriak hartzen dira kon-tuan. Aparteko kalte ordain osoa jasotzeko eskubidea izateko, gutxienez sei hilabeteko antzintasuna eduki behar da sindikatuaren. ELAn sartuta hilabete bat eta sei hilabete artean daramaten pertsonen erresistentzi kutxa konfederalako oinarritzko kalte ordainaren %100 jasotzen dute eta hilabete baino gutxiagoko antzintasuna daukatenean, berriz, kalte ordain horren %50. Ez dute kalte ordaina jasotzeko eskubiderik greba hasi eta gero sindikatu-ko kide egiten direnek. ■

RAUL BOGAJO / ARGAZKIPRESS

Caballitoren grebak, besteak beste, ELAren erresistentzi kutxari esker lortu du hainbeste irautea.

Zientzialari ilezuri, jakintsu eta atseginaren klitxea betetzen du Jesus Altunak. Hamarretik gora daki, baina harrokeriarik gabe ari da. Patxadan eta gozo mintzo da, arrazoiaren indarrez, eta autoritatez. Plazer da berarekin hitz egitea, zentzuz eta senez jarduteko dohaina baitu.

On Joxemiel Barandiaranen ondoan ezagutu genuen, baina bere bidea egin du Lehen Gizakiaren aztarna bila. Hamaika ikusi du, eta batzuk, behintzat, kontatu dizkigu. Berastegi, Tolosa, Madril... Barandiaran, Dominguin, Koro Mariezkurrena... Ekain, Marizulo, Atapuerca... Arraza, Rh-a, euskara... Urregorri da Jesus Altuna, Euskal Herriaren altxor.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Dani Blanco

Jesus Altuna

Historia hezurretan

«Iragana hainbeste hondatu gabe ere dezakegu etorkizun

Barandiaranen hurrena zinelaotan ginen, garai batean. Uste zuzena ala okerra, gurea? *Tres tristes trogloditas* haien leinukoa zaitugu?

Barandiaranek berak esaten zuen hiru troglodita zirela, baina triste ez. "Gu ez gara sekula triste izan", esaten zuen berak. Pozik ibiltzen zirela, alegia. Barandiaranen jarraitzaile? On Joxemielek izan ditu ikasle gehiago ere. Beharbada neu ibili nintzen gehiena berarekin. Beste askok baino urte gehiago pasa nituen haren ondoan, kobazuloetan eta abar. Harremana estua izan zen, denbora askoan. Baina ez naiz neu bakarra. EHUko Historiaurre irakaslea, Inazio Barandiaran donostiarra, Apellaniz bilbotarra, Juan Garmendia tolosarra... Askotan aipatzen da Barandiaranen hurrena naizela, baina ez da egia.

Vespa batean ibili omen zinen batera eta bestera, hezur biltzen...

Beharko ibili... Behin, Urtiagako hezurak Madrileran eramateko baimena eman zidaten, han aztertzeke, nire doktorego tesia

egiteko. Tesi zuzendaria ere izendatu zidaten baina zera esan zidan hark: "Hara, nik hasiera-hasieratik esango dizut, honetaz ezertxo ere ez dakit. Zerbait egin zenezakeela uste dut, baina zaila duzu, hezurak konparatzeko modurik ere ez duzu eta. Erbestera joan beharko zenuke horretarako". Dena dela, hasi ginen. Urtiagako hezurretako batzuk erakutsi hari eta esan zidan: "Horiek izango dira... basazezenarenak, handiak dira eta. Madrilgo museoan, berriz, zezenketarako zezena duzu, hezurdura osoa. Joan eta konparatu bion hezurak". Joan nintzen, begiratu nion zezenaren hezurdurari, sekulako buelta pila eman nion, berak plazan emandakoak baino gehiago, eta jakin nuen nik eraman nituen bi hezur, kubito eta radioa zirela, aurreko hankarenak... baina ez basazezenarenak! Gero jakin nuen hartzaerenak zirela. "Arraioa! A ze laguntza dudan nik gizon honekin!", esan nion neure buruari. Haginak ere azaltzen ziren, baina ez ziren orkatzaerenak. Oreinaren haginaren antza zuten, baina txikiago ziren, eta errorik ez zuten. Joan nintzen haiekin zuzendariarengana eta kasua kontatu nion. Eta haren erantzuna: "Bai, izan ere, azkonarrek erroak jaten dizkiete aztarnategietan!". Eta nire galdera: "Eta zergatik hortz hauei bai eta besteei ez? Espezialak al dira hauek?". "Bai, hala da!". Gero jakin nuen oreinkumearen esne hortzak zirela. "Honi besterik ez zioat galdetuko!". Eta Alemaniara joan eta ikasi egin nuen. Atzera hona etorri... eta ezer ez! Ezta katu baten hezurak ere! "Lehenengo, hemengo hezurak biltzea dek!", pentsatu nuen. Eta Vespa xaharra hartu eta, bakardade osoan, batetik bestera hezur bila: Gredos, Pirinioak, Galiziako mendiak... alde guztietan ibili nintzen. Horri esker daukagu gaur egun hemen, Arantzadin, Estatu hone-

Nortasun agiria

Jesus Altuna Etxabe (Berastegi, 1932). Biologia ikasitakoa Madrilan 1960an. Zientzia Fakultatearen Sari Nagusia jaso zuen urte hartan. Joxemiel Barandiaranen laguntzaile hurrekoena (1957-1972). Arantzadi Zientzia Elkarteko kide, bertako presidente izana da bitan (1979-1985, eta 1991-1997). Hainbat aztarnategi aztertu ditu hemen eta munduan. Ikertzaile zaildu, makina bat artikulu ditu idatzitak. *Munibe* aldizkariaren zuzendaria. Hainbat sari eta merezimendu jaso ditu, eta profeta izan da bere herrian: Eusko Ikaskuntza-Caja Laboral saria (1998), Eusko Jaurlaritzaren Lan Onari Goraipamena (2002) eta Euskadi Ikerketa saria (2003) dira frogak.

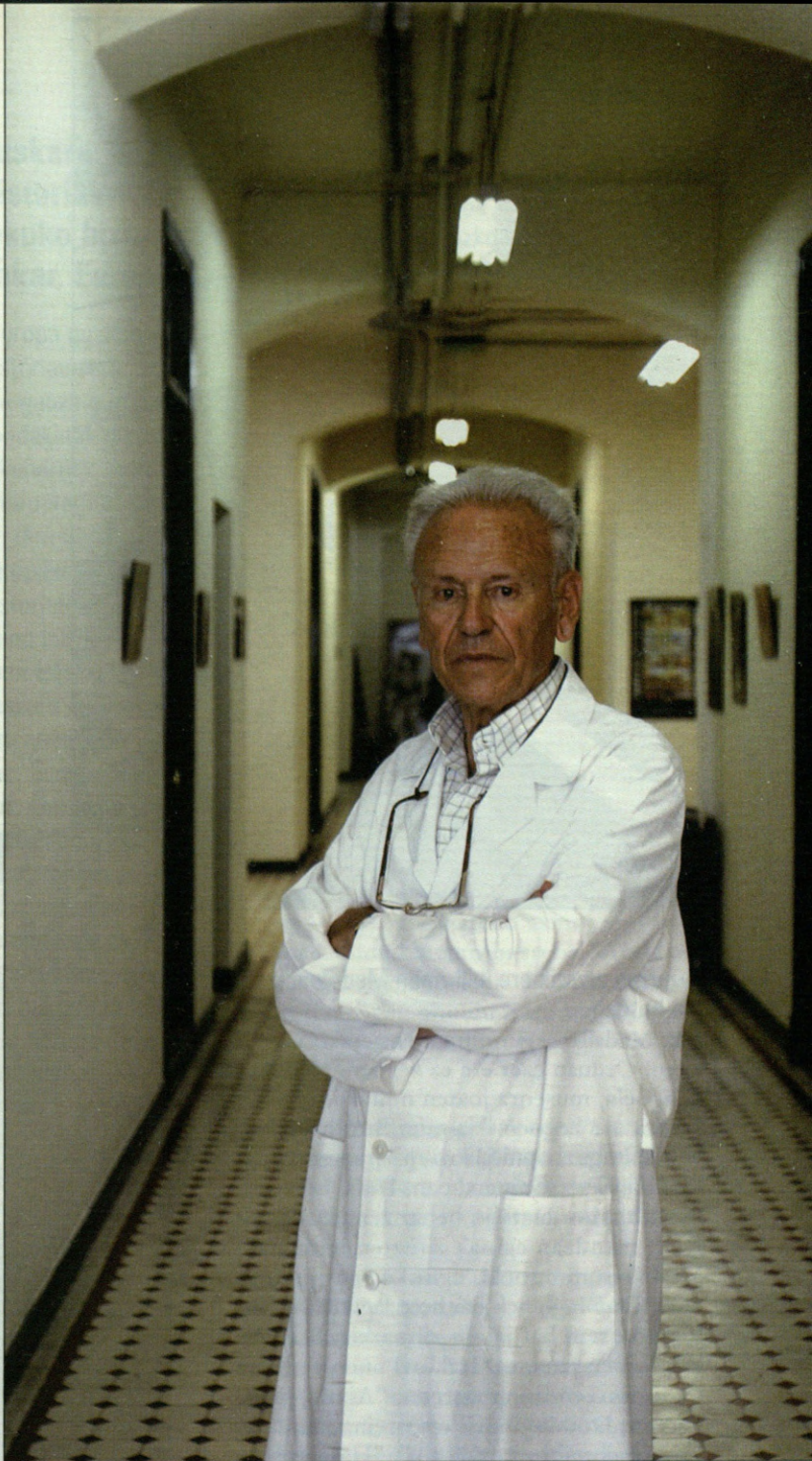
se eraiki na»

tako bildumarik onena. Onena, dudarik gabe.

Vespa hartuta, batetik bestera zenbiltzala ezagutu zenuen emazte duzuna, Koro Mariezkurrena...

Hezur biltzea bizitza osoko lana izan da. Eta da. Oraindik orain, aurtengo udan, Finlandian izan gara, elur-oreinaren hezur bila. Bagenituen, baina gehiago nahi genituen. Beraz, lan hori egiten jarraitzen dugu. Tira, nik bidaia asko egin nituen Vespan, apaiz nintzela. Gero, sekularizatu egin nintzen eta sekularizatu orduko Seat 600 txiki bat erosi nuen eta orduantxe ezagutu nuen Koro eta elkarrekin ibiltzen ginen batetik bestera 600 hartan, aire giroturik gabe, baina sekulako lekua hezurak ekartzeko! Gainera, hezurak Vesparen irtengune guztiei lotzen ibili beharrik gabe! Askok lagundu dit Korok, eta asko ibili gara biok. Gero seme-alabek ere laguntzen ziguten. Bidezidor bazterrean hezur multzo bat ikusi eta: "Hara, hara, hezurrak!", esaten zuten.

Dominguin toreatzaileak jandako oreinen

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

gizarte ekintza

hezurren atzetik ere ibili zinen Madrilen, jate-txe batean...

Bai, Madrilen egin nituen hasierako urteak ziren. Orduan ezer ere ez zegoen. Madrilen nengoela, museora joaten nintzen, zer edo zer ba ote zegoen ikustera. Buruhezurak bai, leku guztietan jasotzen zituzten. Baita Madrilen ere. Gainerakoan, Paris, Londres, Basilea... horietara jo behar zenuen. Haiek XIX. mendean eginak zituzten bildumak. Madrilen nengoela, egunkarian irakurri nuen Dominguek eta bere lagunek chizatutako orein bat jatera zihoazela. Serrano kalean zen jatetxea. Irakurri nuen eta hara joan nintzen ilunabarrean. "Aizue, gaur, hemen, Dominguek eta oreina jan dute. Hezurak nahi nituzke nik". "Haragirik ez dute!". "Ez, ez, haragirik ez, hezurak behar ditut nik", erantzun zidaten. Aurpegi arraro xamarra jarri zidaten, baina eman zizkidaten hezurak. Hori izan zen bilduma ostologikoaren hasiera! Gordeta ditugu oraindik ikusi nahi badituzu ere!

Zer erakusten digu Historiarrak, eta zer galdera ez dizkigu erantzuten oraindik?

Galdera asko uzten ditu erantzun gabe. Kontua da buruhezurak eta, fosilizatu egiten direla, baina ideiak ez, "ari-negi" dira, nonbait, eta gauza asko geratzen zaizkigu ezkutatuta. Niaux-en, esate batera-

"Arrazak aipatu eta arrazakeria ulertzen dute batzuek. Eta ez da hori. Batak, halako ezaugarri batzuk dituelako, bestea zanpatzea, hori da arrazakeria"

ko, Frantzian, galeria berri bat aurkitu dute oraindik orain. Sartu dira eta aztarnak. Gizakiaren oinaren aztarnak batetik, eta txikiago batzuk bestetik. Uste dute emakume batenak eta ume batenak direla. Imagina ditzakegu ama-semeak, edo ama-alabak badoaz, joan, galerian barrena; bisonte bat dagoen lekura ailegatzen dira. Han, buelta hartu eta itzuli... Alegia, emakume hura hara sartu zen, erakutsiko zion bisontea haurrari, eta itzuli. Baina zer esan zion umeari bisontearen aurrean? Noizbehinka bai, aurkitzen dira puzzlearen atalak, baina puzzlea osatzeko atal asko falta ditugu oraindik.

Sasoi batean, hitzaldirik hitzaldi zenbiltzan garaian, maiz aipatzen zen "euskal arraza". Gaur egun, berriz, ez dago aipatzerik ere. Bekatu ere bada.

Egundainoko konplexua dago antropologian, "arraza" dela eta ez dela. Alemanian Hitlerrekin gertatu zena gertatuta... Kostatu

zen konplexua sartzen, hala ere. Gogoratzen naiz, 1961ean, Arambourg-ek, Pariseko antropologo batek, liburu bat idatzi zuen: *Giza arrazak*. 61ean! Eta hantxe, munduan diren arraza guztiak jaso zituen. Arrazak. Konstatazio bat da liburuan egiten duena. Arrazak, izango ez dira ba arrazak! Baina arrazak aipatu eta arrazakeria ulertzen dute batzuek. Eta ez da hori. Batak, halako ezaugarri batzuk dituelako, bestea zanpatzea, hori da arrazakeria. Baina zuk ekarri hona norvegiar bat, altua, begi-argia, ile-ondulatu, eta ekarri bestalde-

tik pigmeoa, txikia, beltza, ile-kizkurra... begiak itxita ere esango duzu zein den zein: bata norvegiarra, bestea pigmeoa. Konstatazioa egitea besterik ez da.

Hainbat sari jaso dituzu, handiak gainera. Zure lana preziatua da, inondik ere. Baina, uste duzu gure ondarea ikertzea eta zaintzea behar beste preziatzen dela gure herrian?

Denetarik dago. Nik esango nuke, gehien-

bat, baietz, ardura hori baduela jendeak. Gure arbasoak eta haiek egindako lanak aipatzen ditugunean estimatzen dira. Datua ere badut: hemen, esate baterako, ez dugu aztarnategiak mantentzen beste leku askotan duten lanik. Eman dezagun Ekain haitzuloa. Santutegia da, berezia da, balio handikoa, itxita dago aspaldi. Eta inork ez digu atea bota. Beste zenbait lekutan ikusi egin behar da: atea jarri eta berehalaxe puskatu. Zaragozako lagun batek esaten zidan: "Atea jarri beharko genuke... baina 500 voltiokoa! Eta zintzilik, han kixkali diren hilotzak". Hemen ez dugu horrelakorik. Horrek zerbait esan nahi du.

Hitz onak dituzu baina bestelako datuak ere badira: Noaingo akueduktuari bizpahiru begi kendu zizkioten, autopista egitearren! Ehunka urte dituzten baserriak bota eta etxetxoak jasotzen ari dira, nonahi. Durangotik hurre, Izturtzan, Bekotorre, XV. mendeko dorretxea,

Bertsoa

DOINUA:
AITA IZENA

Hezurak eta harriak edo
haitzulo eta margoak,
lehengoaren aztarna geroz
eta majikoagoak.
Azaltzen dira tarteka baina
oraingo mundu eroak
haien gainean zabaltzen ditu
izan nahiaren hegoak
ohartu gabe non errotua
behar duela geroak.

Aitor Mendiluze

Euskara Historiaurreko lekuko bizi, bakar, European

"Europa guztian, Historiaurretik datozen gauza guztiak, hondakinak dira: izan trikuharriak, izan aztarnategiak; honda-kin dira denak. Aldiz, Europako Historiaurretik gaurdaino bizirik iraun duen lekuko bakarra euskara da. Hondakin dira gainerako guztiak. Euskara izan ezik. Guk euskara maite dugu, eta arrazoi asko dira euskara zaintzeko. Baina Europak ere zaindu beharko luke, lekuko bizi bakarra delako. Hori horrela da, ez da gure asmakeria. Badirudi ez dugula hori gehiegi agertzen, badirudi batzuk ez direla horretaz ohartzten, ez dute-eta euskararen alde askorik egiten".

txalet berriz inguratutik dago. Iruñeko Gaztelu plazako txikizioa... Salbuespen ez baina arau ditugu gertaerok. Eta ez da gertatu zaharra Igeldon (Gipuzkoa): errepidea egiteko lanetan betiko galduarazi zuten bertan zegoen trikuharria ere...

Arrazoi handia duzu. Ondarearen elementu asko ari zaigu galtzen gure agintari askoren axolagabekeriagatik. Etorkizuna eraiki dezakegu, iragana hainbeste hondatu gabe ere. Begira diezaiegun Europako zenbait herri aurreraturi: Suitza, Alemania, Finlandia... Adibide ederrak ditugu bertan. Etxean, berriz, Igeldo aipatu didazu, trikuharriaren deuseztapena. Adibide tamalgarrria da, adibide bat, beste askoren artean. Makina zahar handi baten ordu erdiko lana nahikoa izan zen! Han gelditu ziren sakabanatuta, lur eta harri tona askoren artean, bertan, orain dela 4.000 urte, hilotzaren inguruan ipini zituzten lanabesak eta apaingailuak... Eta, lanabesak eta apaingailuak ez ezik, hildako haren senideen nahigabeak eta malkoak ere sakabanatuta geratu ziren. Mendi bizkar batean, bidertzean ipini zuten monumentua, beraien ikusmenean, hurbil, lotura iraunkorra izateko asmotan. Oroitzapena. Bide haietan barrena, artaldeak larreetara eramaterakoan, beraien barruan zuten itxaropen ahuldu hura bizirik mantentzeko balioko zuen. Eta, gaur egun, betiko galduta!

Txikitan, Altamirako leizeak ageri ziren eskola liburuetan. Egun, Ekaingo irudiak ageri dira, sarri. Hala ere, jendeak ez du Ekain bertatik bertara ikusi, itxita iraun zezan "lortu" zenutelako...

Altamira aipatu duzu, baina Altamira alferrik galduta dago, asko. Lascaux-ko (Frantzia) kobazulo zoragarrian ere arazo larriak daude orain. Eta Santimamiñe bera ere hortxe dugu. Joan den apirilean izan ginen gu Santimamiñen eta On Joxemielen memorian agertzen diren bost irudi, gutxie-

E I B A R

Urriaren 15etik 26ra arte, Unzaga plazan

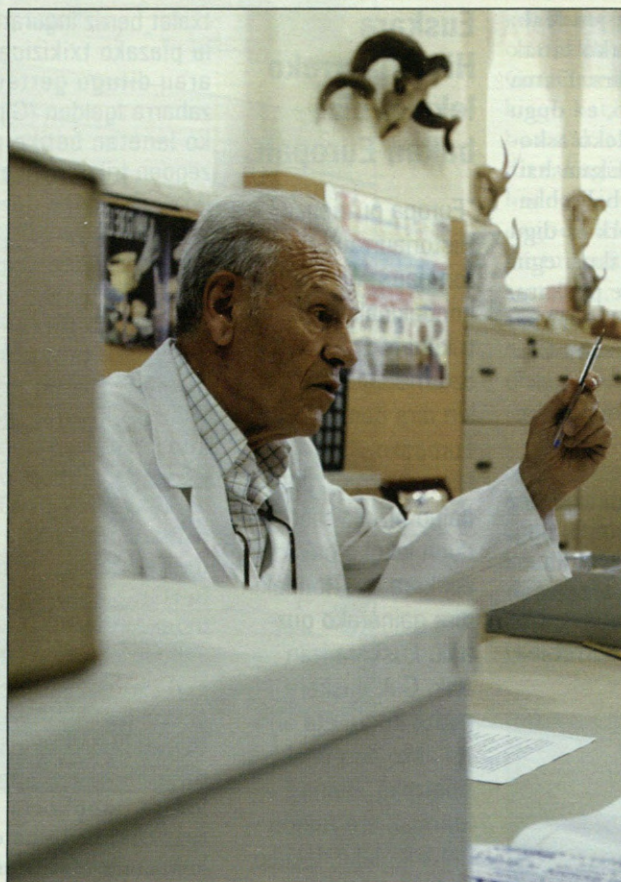
- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

*Bizi
irakurriz!*

"Dividir dek!"

"36an hasi nintzen Berastegiko eskolan. Berehala hartu zuten herria Nafarroatik sartutako erreketek. Santiago egunean, hain zuzen. Abuztuaren 11n, Tolosan, eta irailaren 13an Donostian. Kurtso hartarako, aurreko maisua bota eta berria jarri zuten. Euskaraz tutik ez zekiena. Garai hartan ohi zen bezala, buruz eta kantuan ikasi genituen lau erregelak. Problema egiten hasi ginenean izan ziren kontuak. Testu bat, erdaraz, "un agricultor..." hasten zena, gehienetan. Ez genuen ulertzen! Bi zenbaki ikusten genituen eta guk zer egiten genuen, *sumar*. Eta "mal!" esaten bazigun, "*erresta* egin beharko diagu!". "Bien!" esaten bazigun, gu pozik. Baina ez zen jakiterik izango, asmatzea besterik ez. Berriz ere "mal!" esaten bazigun, "*multipl-car* izango dek!" eta akordatzan naiz hitz berria genuela, *multipli-car*, eta gure ahoarentzat zaila esaten. "Mal!", berriz ere. "Maixu bizar-handi honekin ez zegok asmatzerik!". "*Dividir* dek!". Dibisioa egiten genuen eta aurrera! Horixe zen garai hartako didaktika!"

nez, ez dira ikusten. "Hortxe zegoen ba, bisontea! Hona argazkia ere!", baina ez da gehiago ageri. Eta, are okerrago, ate baten erroak, Santimamiñen, bisonte baten irudiaren gainean! Hori ere bai. Ekaini dago-kionez, Ekain *esplotatu* egin nahi zuten, hitzak duen zentzurik txarrean. Garai hartan horixe egin zuten Altamirarekin, *esplotatu*. Egunean hiru mila lagun sartzen ziren Altamiran, eta horregatik galdu ziren hainbat gauza han. Guk ez genuen horrelakorik nahi Ekainen. Horrexegatik ari gara kopia egiten. Ekainek betetzen duen funtzio didaktiko eta soziala erakusteko. Kopia ere gorabehera handiak izan ditu eta aspertuta nagoela ere esango nuke, baina ez dut etsiko. Bestetik, ematen du bere onera datorrela eztabaida.

Ekain ikusitakoen artean da Jean M. Auel ere, *Clan of the Cave Bear* (*Kobazuloetako Hartza-ren Klana*) idatzi zuena. Zure eskutik ikusi, eta negar ere egin omen zuen...

Ekaingo zaldi multzo handi horren aurrean gauza asko ikusi ditut, baina hori bakarrik ikusi dut negarrez. Ahozabalka ere ikusi izan dut bateren bat, ez dizut esango nor den, baina gizon ezaguna, ahozabalka, eta hari ez nion besterik erakutsi: esplikatu nion, bukatu genuen eta agur! Irudi haren aurrean, bata, ahozabalka; beste, berriz, negarrez! Egia da Ekain zela emakume horrek, Jean M. Auelek, ikusten zuen irudidun lehenbiziko kobazuloa. Ondoren ikusi zuen Altamira, eta ondoren ikusi zuen Lascaux. Eta, hain zuzen, Auel idazten ari den liburuan Ekain azalduko da. Sentiberatasun handiko emakumea. Oso egun polita pasa genuen.

Historiaurrea aztertzen bititza osoa eta, egin ezazu, politikarien modura, zure "balantzea". Zein dituzu argiak, zein itzalak? Zein lortutakoak, zein damuak...

Altxorretan, hezur bilduma. Nire bititza osoan egin dudana, eta jarraitzen dut horretan. Eta nirekin batera, emazteak jardun du, Korok. Azpiegitura sortzea baita kontua. Bilduma honi esker egin ahal izan dugu ikerketa asko eta asko, eta hauen bitartez gure arbasoak

"Ekain *esplotatu* egin nahi zuten, hitzak duen zentzurik txarrean.

Garai hartan horixe egin zuten Altamirarekin, *esplotatu*. Egunean

hiru mila lagun sartzen ziren Altamiran, eta horregatik galdu ziren hainbat gauza han"

hobeto ezagutu ahal izan ditugu. Bestalde, gure Historiaurreko ondarea zaintzen ere aurrerapauso handiak egin ditugu. Hara hor, lekuko, Ekain santutegiaren kontserbazio ezin hobea. Gipuzkoako aztarnategietan aurkitutako materialak ere ondo zainduta

dauzkagu, eta Gipuzkoako megalito guztiak garbituta eta seinalizatuta.

Eta, damuetan? Damuetan... denbora aurrera doa eta metodoak ere aurrera ari dira. Gaur egun, aztarnategiak lehen ez bezala aztertzen ditugu. Baina, jakina, orduan inork ez zituen aztertzen gaur bezala. Batzuetan pena ematen ditzenbait aztarnategi azkar xamar aztertu direla. Gaur egun zuku handiagoa aterako genien. ■

BIZKAIA

irratia

barri - barri

REKUENTZIA

102,6 F.M.Bilbo 96,7 F.M.Aramaio 96,7 F.M.Markina 92,5 F.M.Ondarroa 98,1 F.M.Lekeitio

Lanean denbora g bidean gehiago

Gizartea aldatzen ari da, azken urteetan pauso biziki azkarrak eginaz gainera. Etorkizuneko gizartea nolakoa den imajinatzen dugunean, gurearen itxura oso ezberdina hartzen diogu. Aldaketa horiek guztiek egiten dugun denboraren erabilpenean eragina dute. Badira 10 urte Eustat Euskal Estatistika Erakundeak EAEko biztanleek denbora zertan ematen duten ikertzen duela. Emaitzek gure bizimoduari buruzko datu interesgarriak eskaintzen dituzte.

EGUNAK 24 ORDU ditu, 1.440 minutu eta 86.400 segundo. Denbora hori guztia betetzeko hamaika modu dago. Denbora hori ez dugu orain urte batzuk bezala betetzen eta atzetik datozenek ere ez dute berdin beteko.

Gizartean ematen diren aldaketek, lan egiteko moduak, asmakizun berriek... guztiek, gure egunerokoa baldintzatzen dute.

Eustat, Euskal Estatistika Erakundea, Europako beste herrialdeen ereduari jarraiki, orain 10 urte hasi zen Euskal Autonomia Erkidegoan bizi diren pertsonen denbora zertan ematen duten ikertzen. Aurreko urtean hirugarrenez egin zuten inkesta eta datu bitxiak eskaini zizkien egindako azterketak. Jakin-minez eginiko ikerketa

MAYI TOLOSA

Argazkiak:

Alberto Elosegia

horrek gure gizarteari buruzko datu asko eskaintzen ditu. Baina Jose Maria Agirre, estatistika erakundeko kideak azaldu digunez, datuek bere baitan ez dute askorik esaten, interesgarriena, aurreko ikerketekin alderatzea

da eta gure gizartean zein aldaketa izan diren jakiteko aukera ezin hobea eskaintzen digu konparaketa hori egiteak.

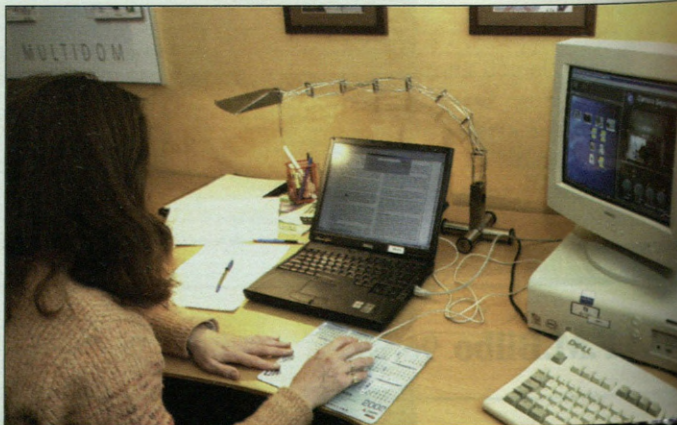
Probintzia bakoitzak bere ohiturak

Probintziaz probintzia badira aldaketak azken ikerketa honetan. Bizkaitarrak dira lo gutxien egiten dutenak eta telefonoz hitz egiten denbora gehien ematen dutenak. Arabarrak lanean denbora gehien egiten dutenak dira, baina ikasketei denbora gutxien eskaintzen diotenak. Gipuzkoarrak, kirola egiten edo lagun artean denbora gehien egiten dutenak dira eta komunikabideei arreta gehien eskaintzen dietenak.

Gizarte aldaketen isla

2003koa orain bost urte egindako ikerketarekin alderatzen badugu, ondorioa argia da: lanean gero eta denbora gutxiago iga-

rotzen dugu -14 minutu gutxiago-, baina horrek ez du esan nahi aisiarako denbora proportzio berean luzatu denik. Etxetik lanera eta lanetik etxera bidaian egiten dugun denbora,

txiango,

esaterako, asko luzatu da. Beste adibide bat merkatal zentroak dira. Aisia guneak dira izatez, baina bertarako bidean egiten dugun denbora ez da aisiatzat hartzen. Horrelako joan-etorrietan, lehen erabiltzen ez zen denbora luzea erabiltzen da. Bi datu hauck egungo gizartearen gertatu diren aldaketa bi garrantzitsuren isla dira.

Egungo gizartearen nabarmena den beste aldaketa bat, emakume gero eta gehiagok etxetik kanpora ere lan egiten duela da. Hala ere, ikerketa honen beste puntu garrantzitsu baten arabera, oraindik ere, emakumeek denbora dezente gehiago eskaintzen diote etxeko lanak egiteari —gizonezkoek baino bi ordu eta 21 minutu gehiago egunean—. Dena den, aitortu beharrekoa da, Eustatek eginiko ikerketaren arabera, gizonezkoak orain 5 urte baino zertxobait luzeago aritzen direla jardueran honetan.

Inkestak eman dituen beste hainbat emaitzek, hasiera batean behintzat, xelebreak ematen dute: esaterako, datuen arabera, bizi soziala, 2003an, batez beste, egunean 58 minutukoa izan zen eta lanean eman duguna, 3 ordu eta 23 minutukoa. Askok pentsatuko du zifra horiek ez dutela bere errealitatearekin bat egiten, baina kontuan izan behar da horrelako ikerketetan batzuek bestekoei lan egiten dutela, hau da, ez dela berdin 16 urteko gazte batek egiten duena eta 80 dituen amonaren bizimodua. Gainera, ikerketa jakin honetan gauza kurioso bat gertatzen da: "Denbora

Bitxikeriak

- ✦ Ostirala da gutxien lo egiten dugun eguna.
- ✦ Igandetan ordu erdi pasatzen dugu batez beste ezertxo ere egin gabe.
- ✦ EAEn bizi direnak, European, ikasketei denbora gehien eskaintzen dietenen artean dira.
- ✦ EAEko biztanleak, European, telebista eta bideoa gutxien ikusten dutenak dira.

jakin batean, hainbat aktibitate aldi berean egin ditzakegu; adibidez, sukaldean ari garela, irratia entzuten badugu. Inkesta honetan bakarrik hartzen da kontuan, egin-kizun nagusia", argitu digu Agirrek.

Internet, adiskide

Aisia nola erabiltzen dugun? Lautik batek onartzen omen du, egunak dituen 24 orduetatik 1 gutxienez, ezer egin ez, erlaxatu eta pentsatzen igarotzen duela, baina gehienek aisia pasiboa deitzen dena egiten dutela diote: prentsa irakurri, telebista ikusi... Aisia aktiboa erdiek baino gehiagok praktikatzan dute. Aisia aktibotzat paseatzea edo Interneten nabigatzea kontsideratzen dira, besteak beste. Aipatzekoa da, Internet eta informatikari, egunean batez beste eskaintzen diogun denbora, azken bost urteotan 5 minutu igo dela. Era berean, lagunekin egiten dugun denbora nabarmen murriztu da.

Lana eta aisia, aisia eta lana... nola banatu? Denbora hegan joan ez dadin, bizitza zer egiten ematen dugun pentsatzea ez dugu ariketa txarra izango, aurretik geratzen zaigun hori ahalik eta ongien probesteko. ■

Denbora banaketa aztertzeke metodologia

- ✦ 5.000 etxebizitza eta 5.000 pertsona aztertu dituzte.
- ✦ Astegunak, ostiralak eta asteburuak ezberdin kontatu dira.
- ✦ Inkesta bi alditan egin da: udazkenean eta udaberrian.
- ✦ Inkesta taula bat da, 5 minuturo egiten dena neurtzen duena.
- ✦ Egungo agente batek zuzentzen du.
- ✦ 236 aktibitate ezberdin kodetu dituzte eta 19 leku.

AMAITIA SAGASTI

Puzzleari mokoka

Koloretan eta formetan oinarritutako bi puzzle argitaratu ditu ARGIAren jolasen sailak. Lehenengo begiradan oso eginkizun erraza dirudi, baina koloreek eta hiruki eta hexagonoek ez dizute utziko hain erraz irudia osatzen. Salgai dituzu bi puzzleak bata 9 eurotan eta biak 16 eurotan.

HIRUKIZ ETA HEXAGONOZ osatutako puzzle biek errazak dirudite, di-da batean egiteko modukoak. Kolore dantzak ondo ezkondu, hirukien eta hexagonoen formak ondo bereizi eta nahikoa. Denbora-pasa arina izan daiteke helduentzat, nahiz eta pazientzia pixka batekin egiteko modukoa den: koloreak eta formak uztartu, eta hala egiten ez badute, beste puzzle zatia hartu eta probatu, horrela denak eskuetatik pasa arte; pazientzia kontua da.

Puzzle hauek ordea ez dira helduentzat soilik. Sei urtetik gorakoentzat erabilgarriak dira, baina ume guztiek ez dute erraztasun bera izango. Haur txikieneke neke gehiago izango dute puzzlea osatzeko eta helduen laguntza beharko dute. Bi modutara egin dezakete haurrek puzzlea:

ONINTZA IRURETA

Argazkiak:
Dani Blanco

puzzle bukatuaren marrazkia begi-bistan dutela (koloreak eta formak kopiatu behar dituzte) edo inolako pistarik gabe. Baterako zein besterako arreta jarri beharko dute, eta bisualizatzeko gaitasuna eta pazientzia derrigorrezkoak izango dira. Haurrak gaitasunaren eta adinaren arabera puzzlea bakarrik egiten ikas dezake, nahiz eta marrazkia bistan izan. Helduak eta haurrak bilduko ditu puzzleak erronkaren aurrean eta bien artean lortu beharko dute bururaino iristea. Haurra poztuko da gehien marrazkiko puzzlea egiten badu, baina erronka hau gatzetxoentzat ez ezik nagusientzat ere badaezpadakoa izan daiteke.

Laguntza terapeutikoa

Oroimena, arreta, pazientzia eta bisualizazioa lantzeko aproposak dira bi jokoak, eta haurrak gaitasun horietan hezten ari diren bitartean, zaharrenei huts egiten diete. Bada, puzzleek 6 urtetik hasi eta 99 urte bitarteko ororentzat balio dutela esan dezakegu. Adinekoentzat ez da entretenimendu hutsa izango puzzleok egitea, ahalegin handia baizik.

Beraz, erronka txikia ala handia, denbora-pasa koloretsua zein ahalegin estimulagarria, Mokogorri zain daukazu, mokoka ari zaizu. ■

Kike Diez de Ultzurrun

KAZETARIA

Sarea

Tantaka iritsi ziren. Lehendabizi, Palacios eskuin muturreko kontseilaria, Nafarroako Parlamentuak bi aldiz gaitzetsia, Euskalerria Irratiari baimena ukatu ziona. Gero, Iturbe zinegotzi sozialista ohia, UPNk ederki saritua. Ondotik, Opus Deiko Unibertsitateko goi ordezkari bat UGTko beste kide goren batekin solas ederrean. Haien atzetik, *Diario de Navarra*ko kazetari, iritzi emaila, eragile larderiatsu horietako bat eta, jarraian, Merkataritza Ganberako burua. Gainaren gaina Iruñean modan dagoen jatetxean bazkariz bilduta.

Horra Nafarroa ia goitik behera mendean hartua duen sarearen talde eragilea, Nafarroari buruzko erabaki potolo-potoloak hartzen dituen. Konparazio batera, mahai horretan erabaki zuten euskarari atea ixtea, Lizarberen ordezkari Chivite paratzea, erromatarren aztarnak txikitzea, Euskal Jai xehatzea... Indarrean dabilta, azken mende laurden honetan sasoi betean ibili diren bezala. Sarekide asko dituzte, gainera. Gero eta gehiago. Batzuk konbentzimendu osoz arrimatzeko zaizkie. Beste batzuk abaguneak bultzatuta, ikazkinarekin beltz eta errotazainarekin zuri jokatzeko dutenak. Ez baita erraza sareari aurre egitea, oso lanabes eraginkorrak baititu jendea otzinarazi eta haren erranetara makurrarazteko. Bestela, galdetu enpresa aunitzi, dirulaguntza jaso ala ez euskara ez erabiltzeari lotua dagoenean. Alde horretatik, zerrenda bat ba omen dute Industria Departamentuan: euskararen aldeko sentiberatasuna dutenak daude hartan sartuak.

Erran bezala, sarekideak aunitz eta plantakoak dira, arlo honetakoak eta hartakoak. Luze joko luke guztien aipamena egiteak, baina hona hemen mordo bat: Nafarroan entzun, ikus eta irakurtzen diren gaztelaniazko komunikabide gehien-gehienak. Beti berberak agertzen dira, Del Burgo, Barcina eta Fernando Sebastian. Azken hori Iruñeko artzapezpikua da, gizon buruargia, sareari zerbiz zu ezin hobea eman diona; UGT, CCOO eta UAGN sindikatuak; Nafarroako Aurrezki Kutxa eta bere Fundazioa -kutzako zuzendariak meritu bakarra zuen kargu horretarako: katalanaren kontra gogor jardun izana Bartzelonan bizi izandako urteetan-; Nafarroako Gobernuak eratutako sozietate publiko guz-

MIKEL SAIZ

tiak; FCC multinazionala; Pilota eta Futbol Federazioak; Porland eskubaloia eta Osasuna futbol taldeetako zuzendaritza taldeak; unibertsitate pribatua eta berriki Opus Deik zabaldutako CIMA medikuntza ikerketarako zentroa, pentsamendu erlijioso estuak erabat baldintzatuta; eta gizartean dauden era askotako elkarte, mugimendu, erakundeak... gazte jendea ere erruz. Ikusi besterik ez baitago zenbat eta zenbat zinegotzi gazte dituen UPNk han eta hemen. Etorkizuna lantzen ari dira eta lurra ederki arotu dute.

Zabaltzen duten mezua ez da batere korapilatsua, argia eta zuzena baizik: Foru Komunitatea Espainian, oparotasuna, Indurain, kalderetea eta patxarana. Eta azkenaldi honetan, zementua eta prehistoria. Kito. Aski dute. Oso abilak izan dira, gainera, Sanferminak, zapi gorria, jotak, Oteiza,

Zabaltzen duten mezua ez da batere korapilatsua, argia eta zuzena baizik: Foru Komunitatea Espainian, oparotasuna, Indurain, kalderetea eta patxarana. Eta azkenaldi honetan, zementua eta prehistoria. Kito. Aski dute. Oso abilak izan dira, gainera, Sanferminak, zapi gorria, jotak, Oteiza, Hemingway, iragana eta beste gauza aunitz bahitzen eta bahetzen

Hemingway, iragana eta beste gauza aunitz bahitzen eta bahetzen. Gure herrialdearen izena eta izana neurri gabe puztu dute, nazkatzeraino kasik, baina jendeak, oro har, dena irensten du eta men egiten die. Jakina, mezu horretan ez da inola ere ageri sarekideak elkarren artean lotzen dituen itsasgarrak, diru gosea, alegia. Noizbehinka, sarekide bat edo beste sakrifikatu behar izaten dute, itxura egiteko, noski. Horregatik, urkamendira eramane zituzten Roldan, Urralburu eta koadrila hura eta, horregatik, berriki gorriak ikusi ditu UPNko alkate ohi Galipienzok. Baina, sareak, korapiloak, matazak bere horretan dirau den mendrenik laxatu gabe, moteldu gabe. Noiz arte? ■

Joxemari Iturralde

IDAZLEA

Euskal PEN kluba

O satu da eta martxan jarri da, azkenean, Euskal PEN Kluba. Talde hau osatzeko lehen saioa duela berrogeita hamar bat urte izan zen, Andima Ibiñagabeitia, Jokin Zaitegi, Jon Mirande, Federico Krutwig, Txomin Peillen eta beste zenbait idazle tartean zirela. Erakunde hark, ordea, eta zoritxarrez, ez zuen aurrerapausorik egin. Bigarren ahalegin bat egin zen, 1987an, baina honek ere huts egin zuen. Orain dela gutxi, esan bezala, eratu da Euskal PEN Kluba, apirilean, eta duela hilabete onartua izan da mundu guztian, Basque PEN Center izenaz, Norvegiar ospatu den munduko batzar nagusian. Beraz, euskal taldea lanetan da dagoeneko Laura Mintegiren lehendakari zapean. PEN erakundeak 1921ean osatu zen Londresen eta gaur egun 150 zentro daude munduan zehar 100 bat herritan barreiatuta, 15.000 bat kide dauzkalarik. Jakina denez, "pen" hitzak "luma" esan nahi du ingelesez baino, horrezaz gain, PEN izena akronimo bat da poetak, editoreak eta narratibagileak hartzen dituenak —zehazkiago esanda: Poets, Playwrights, Essayists, Editors and Novelists—. Hauetako edozein izan daiteke "penkide". Idazleen arteko lankidetzak eta harremana bultzatzeko asmoz sortu zen eta adierazpen-askatasunaren alde lan egiteko, edozein delarik kideen hizkuntza, arraza, kolorea eta pentsamendu politikoa. Erakundearen barruan hainbeste lan-talde eta komisio daude, esate baterako, beren iritzien edo idatzitakoarengatik preso dauden idazleen aldeko batzordea, itzulpen eta hizkuntza eskubideen aldekoa, bakearen aldeko idazleena, emakume idazleena, idazle atzerritaruen aldeko programa, larrialdietarako PEN fondoa...

Jakin beharra dago PEN foro irekia dela —ez dela sindikatu bat eta ezta literatura-agentzia bat ere—, politikoki independentea eta gobernu kanpoko erakunde. PEN International-ek zera adierazten du: a) Literaturak ez du mugarik ezagutzen eta jende arteko erabilera komuna izan behar du politikazko eta nazioarteko istiluen gainetik; b) Egoera guztietan, eta gerra-garaian batez ere, arte-lanek gizateria osoaren ondare direnez, ez lukete grina nazional edo politikoen kalterik jasan behar; c) PENeko kideek uneko erabili beharko lukete beren esku duten eragina nazioek elkar ulertu eta errespetatu dezaten, ahal

ALBERTO ELISEGUI

duen guztia egitera konprometitzen dira arraza, klase eta nazio-mailako gorrotoak desagerrarazteko, eta mundu bakarrean bakcan biziko den gizateria idealaren alde egiteko; d) PENek nazio bakoitzaren barruan eta nazio guztien artean pentsamenduaren oztoko gabeko transmisioaren printzipioa bultzatzen du, eta adierazpen-askatasuna edozein eratan murrizteari aurka egitera konprometitzen dira beren kideak dagoen herrialdean eta komunitatean, baita mundu osoan zehar ere, ahal den neurrian. PENek prentsa askea aldarrikatzen du eta zentsura arbitrarioaren aurka dago bake-garaian. Uste du ondo antolatutako ordena politikoa eta ekonomikorantz munduak egin behar duen aurrerapenerako gobernu, administrazio eta erakundeen kritika askea ezinbestekoa dela. Eta askatasunak norberaren borondatezko neurritasuna eskatzen duenez,

PENek prentsa askea aldarrikatzen du eta zentsura arbitrarioaren aurka dago bake-garaian. Uste du ondo antolatutako ordena politikoa eta ekonomikorantz munduak egin behar duen aurrerapenerako gobernu, administrazio eta erakundeen kritika askea ezinbestekoa dela

kideak prentsa askearen gaitz hauen aurka jardutera konprometitzen dira, hots, argitalpen gezurtien, berriazko faltsukeriaren eta helburu politiko edo pertsonalengatik egitateak desitxuratzearen aurka. Idazle, editore eta itzultzaile gaitz guztiak izan daitezke PENeko kide, helburu hauek onartzen badituzte, zeinahi nazionalitate, hizkuntza, arraza, kolore edo erlijioetakoak direla ere.

Nik, hemendik, PENkide izateko gonbitea luzatu nahi diet euskaraz idazten duten guztiei, ados baldin badaude orain arte idatzi dudana-rekin, komeni baitzaigu euskaldunok ere, behingoz, talde osatu bat egin dezagun, eta kanpoaldean euskal literatura (eta euskara) —Etxeparek aspaldi nahi izan zuen modura— ezagunago izan dadin. Hala biz. ■

EUSKARA TEKNIKARIA ETA UNIBERTSITATE IRAKASLEA

A

PSOEk euskara, galego eta katalan
hizkuntzen ofizialtasuna eskatu du
Europar baina Estatuan berean
hizkuntza horiek ere ofizialak izateko
ez du deus egin

Nola ulertu behar da Estatuak, nazioartean zabal-tzen duen bere irudian, bere hizkuntza aniztasunaren berri behar bezala ez ematea? Anitz dira gurera edo Kataluniara heldu eta eus-kara eta katalanaren berri ere izan ez duten etorkinak. Eta nola ulertu Asturiasen

A complex, overlapping word cloud featuring the words 'Katalana', 'Euskara', and 'galego' in various colors and orientations, creating a dense, artistic composition. The words are written in a stylized, handwritten font, with some appearing in red, blue, and black. The background is white, and the words are arranged in a way that they seem to flow and overlap, creating a sense of movement and depth. The overall effect is a vibrant and expressive representation of the three languages.

Euskararen ofizialtasuna European

eskatu eta, bitartean, Nafarroan

Estatuko bertze inon ez dagoen

hizkuntza zatikatzea dago indarrean,

Nafarroako lurralderik gehiengan

euskarari ofizialtasuna aitortzen ez

zaiola. Nola ulertu behar dugu

nafarroak halako kontraesanik?

bertze hizkuntza batez solastatzen dela *Gran hermano* ikustean jakin duten espainiar guzti horien kasua?

Adibideak ez zaizkigu falta Gobernuak egindako keinuei sinesgaitz irizteko. Eskaera horiek Europara zuzendutako suziriak dira, kataluniarrekin duen zorraren ordainetan Estatuak egindako efektuzko jokaldia, Estatu aho-biko horrek ez baitu benetan bere mugen barnean eta bere jardura administratibo-instituzionalerako eleaniztasuna onartu.

Estatuan dauden hizkuntza komunitate historiko bakar batzuek baino ez dute ofizialtasuna onartua —tamazighek eta arabierak, adibidez, Estatuako lurralde bateko tokiko hizkuntzak izaki, ez dute—. Ofizialtasuna onartua duten guztiek ere ez dute onartua haien lur eta gizarte esparru osoan —euskarari Nafarroan gertatzen zaiona, edo katalanari Aragoi eta galegoari Gaztela-Leonen gertatzen zaiena—. Lurralde batera mugatutako ofizialtasuna dute eta, gure kasuari erreparatuta, anitz arlotan teoriko hutsa eta gauza ezina.

Euskararen ofizialtasuna European eskatu eta, bitartean, Nafarroan Estatuako bertze inon ez dagoen hizkuntza zatikatzea dago indarrean, Nafarroako lurralderik gehiengan euskarari ofizialtasuna aitortzen ez zaiola. Nola ulertu behar dugu nafarroak halako kontraesanik?

Zaila baino zailagoa da Zapateroren eskaerak Europako Batasuneko estatu kideen aldetik baiezeko erantzuna izanen duela imajinatze hutsa. Baina, hala balitz ere, ezin paradogikoa goa litzateke euskararen estatusa European: alde batetik, Batasunean hizkuntza ofiziala, eta bestetik, haren lur eta gizarte esparru historiko gehiengan —Iparraldean eta Nafarroako puska handi batean—, babesgabe eta arrotua. ■

Joxe Mari Irazu

Eliza, bankuak eta prentsa

Asier orain dela bi egun sortu da mundura Euskal Herriko ospitale publiko batean. Bi egun bai, eta dagoeneko ezagutu behar izan ditu bere arima eta izerdia zupatu nahiko dizkioten hiru mamuak. Ospitale publiko batean jaio da —oso ondo atendituta, dena esatera—, baina, Eliza, bankuak eta prentsa gelako aterik jo ere egin gabe sartu dira barrura. Ez dakit nork eta zein eskubiderekin esanda, Asier oraindik paperik gabeko etorkin bat besterik ez baita mundu honetan. Lehenbizi Eliza etorri zaio Asierri, jaio eta oso ordu gutxira. Eskumuinak bezala, zerua ere merke dago nonbait. Lurrekoa kenduta, zerua ez dakit zer den, baina, bakea gauza ederra da ba besteri emateko ere. Elizak jakin beharko luke hori, eta Osakidetza zer esanik ez. Asier jaio-berriaren bigarren mamua prentsa edo prentsako batzuk izan ziren. Izena kendu nahi zioten hurrengo egunean beren orri eta uhinetan barrena zabaltzeko, hala egin ezean erabat jaio ez balitz bezala. Eta hirugarren mamua —benetan gainera mamua—, bankuak. Aurrezki kutxa bat Asierren kasuan. Aurreko biek bezala, hark ere ez du Asierren gelako aterik jo, ezta txandarik hartu ere. Bi eguneko umeari libreta zabaltzea eskaini diote, 12 euroekin gainera, eta aurrezki kutxaren logotipoa duen babero polit bat eman diote opari. Asier behin bakarrik jaio da eta, jakina, berria egin zaio hiru mamuren bisita. Gero jakin du berria ez baizik aspaldiko kontua dela. Noiz artekoa, ordea? ■

Joxe Mari Ostolaza

Intolerante

Ere ezagutu nuen nik Martin Ugalde jauna. On Eugenio Arregi apaiz andoaindarrak eman zidan estreinako bere berri orain hogeita-hamabost urte. Gizon elegante hark, abertzaleen eta euskaltzaleen arteko ezin konponduak ez zituen erraz eramaten. Gerardo Bujanda donostiarraren bidez egin zuen gazteenganako hurbiltze saio bat. Ez zuen laguntzarik izan bere inguruan. Jesus Mari Eizmendi andoaindarra izan zen handik denbora gutxira gure arteko harremana bideratu zuena. Carrero Blanco *jup la la*. Donibane Lohizuneko Urdazuri auzoan ezagutu zuen GALEn garai gordina. Taldeetan baino, pertsonengan zuen konfiantza. Bere inguruko askoren aurka, euskara batua hobetsi zuen. Eta GALEk erasotako bat baino gehiago lagundu. Ez zen eroso bizi bere alderdiaren barnean, nahiz eta aurre samar ibili. "*Españoles, Franco ha muerto*", Arias Navarro-ren haren ondoren *Deiata* joan eta galdu genuen harremana, Etxabenea-n Lezo Urreiztieta osabarekin batera egin egonaldi pare bat ezik. Lakuan ikusi genuen elkar geroago, Karlos Aiestaran bere orduko laguntzailearen jardun teknikoa jarraibide. Euskararenganako arduratan ez zen batere tolerantia hotzekin, eta inguraturik zegoen. Erretxin puntua ere bazuen indar. *Egunkarian* aurkitu zuen gustuko jendea eta bertan zoriotsu izan dela deritzot. Bego bakean. ■

Agustín Errotalahehere

KAZETARIA

Iparraldea: geldialdi ala atsedenaldia?

Epe laburrerako zerumugan hauteskunderik gabe, Dominique de Villepin barne ministroaren bisita izanen dugu Iparraldeko aktualitatearen bihotzean datozen hilabetetan. Aktualitate nahiko isila? Loeria? Krisia? Ala indarberritzeko garaia? Zer nolakoa ote da Iparraldeko egoera? Eta abertzaleak?

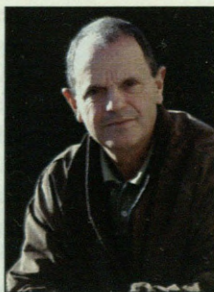
Krisi hitza aipatu dute zenbaitek. Gutxienez galdeketa garaia dela onartu behar, norabidea finkatzeko bilana edo balantze garaia dudarik gabe, ABk antolatu agorrileko jardunaldietan agertu zenaren arabera. Zergatik ote?

Azken urtetako hauteskundeetan abertzaleek ez dute aitzinamendurik neurtu, edo arras mugatuak. AB eta Batasunaren arteko zatiketak eraginak izan dituela horretan dudarik ez, lehiaketa batean sartuak direla bi mugimenduak, abertzaleen artean elkarren arteko loturak izoztuz. Europar azken hauteskundeak adierazgarriak izan dira. Berdeekin egin duen aliantzak emaitza hobeagorik ez diola eman ABri. Herriarren zerrendak (HZ), aldiz, euskaldunen boto kopuru borobila bereganatu duelarik.

Orokorkiago abertzaleak ohartzen dira hauteskundeetan zehar, ez dutela euskaldun-euskaltzale boto osoa bereganatzen. Alta azken hamarkadan "euskal herria bi mila hamar" ekimenaren bidez, hausnarketa, proposamen ala mobilizazioetan protagonismo nagusia izan dute abertzaleek. Bizkitartean lan edo mobilizazio horien fruituak ez dituzte hauteskundetan kapitalizatu.

Egoera politikoa bera nahiko loerian sartua dugu Iparraldean. Batera plataformaren inguruan, hizkuntza, unibertsitatea, Laborantza Ganbara ala euskal departamenduaren alde antolatu mobilizazio indartsuen ondotik bazterrak isilduak dira, ilusiorik gabe. Villepin ministroaren bisitaren goaitan edo itxaroten Ezker Abertzaleak Hegoaldean bizi duen egoerak ere eraginak baditu Iparraldean.

Norabide argi eskasa ote? Iritzi ezberdineko militanteak biltzen dituen ABren baitan, galdeketa horiek nabari dira. Kontradikzioak ere —OGM, mundializazioa eta abar— ezker erradikalarekin lema zenbaitetan bat egiten duen sek-

GAIZKA IROZ

toreak gero eta deserosoagoa aurkitzen dela langileen kontrako erabaki patronal gogorrek hartzen dituzten ABko lider zenbaiten joka moldearekin.

Orokorkiago ahal eta hautetsi gehienik lortzearen aldeko hautua eginga du ABk instituzional mailan kokatuz bere lanaren ardatz nagusia. Etxe bizitzak, zaborrak, lurraren prezioa, azpiegiturak... Eguneroko bizitzako lemak dira gaurko beren jardueraren minean.

Postu eraginkorrek erdiesteko hauteskunde bidez, aliantzak beharrezkoak izanen dituela beste alderdi politikoekin onartua du ABk. Galdera ezin baztertua: norekin? Orain arte eskuineko indarrekin egin ditu aliantza gehienak, ezker aldean bere burua kokatzen duelarik. Bihar norekin? Berdeekin egin duten esperientziak emaitza aipagarriak ez dio eman. Logikak nahi luke sozialistekin loturak egitea. Oraingoz ez dira ez, hurrenik ere asmo horiekin.

Burujabetasunaren aldeko hautua aldarrikatua du ABk. Baina gai horren inguruan guti entzuten dira autodeterminazioaren eskubidearen haritik, euskal departamenduari bai edo ez galderaren inguruko erreferenduma aipatua izan zen garai batean. Nehork aldarrikatzen ez duena orainokoan. Hegoaldeari begira jarri da AB. Hain gogor kritikatu ondoan, Eusko Jaurlaritza eta EAJren politika ikuskatuz Ibarretxeren planarekin.

Europar hauteskundeek arnasa berria eman badiote HZren emaitzaren bidez Batasunari, gazteriaren artean bere protagonismoaren hedatzen saiatzen ari bada beti, eraginkortasun eta indar ahula dauka Iparraldeko aktualitatean baztertua geldituz. Gainera sinesgarritasun eskasarekin oraingoz bederen.

Villepin barne ministroaren bisita urriaren hondarreko edo dena den urte hondarreko iragarria da. Eskuak hutsik ez bada etorriko lurra ala hizkuntzari begira bereziki, oinarritzko euskal gizartearen galderei ez die erantzunik ekarriko. Hegoaldetik lehendakariaren proposamenaren inguruan sortuko den eztabaidaren haizeak, hats berri bat ekar diezaike Iparraldeko indar politikoei, eta bereziki abertzaleei. ■

Burujabetasunaren aldeko hautua
aldarrikatua du ABk. Baina gai
horren inguruan guti entzuten
dira autodeterminazioaren
eskubidearen haritik, euskal
departamenduari bai edo ez
galderaren inguruko
erreferenduma aipatua izan zen
garai batean. Nehork aldarrikatzen
ez duena orainokoan. Hegoaldeari
begira jarri da AB. Hain gogor
kritikatu ondoan, Eusko
Jaurlaritza eta EAJren politika
ikuskatuz Ibarretxeren planarekin

Genetika

Gizakia oxigeno gutxi dagoen lekutara egokitzen

Ezpalak

Argitalpenak

Sukaldean

Denbora-pasak

Ihesi

Makina bat kontu

Ihesi

Donostiatik

Pasaiara kresal bideetan

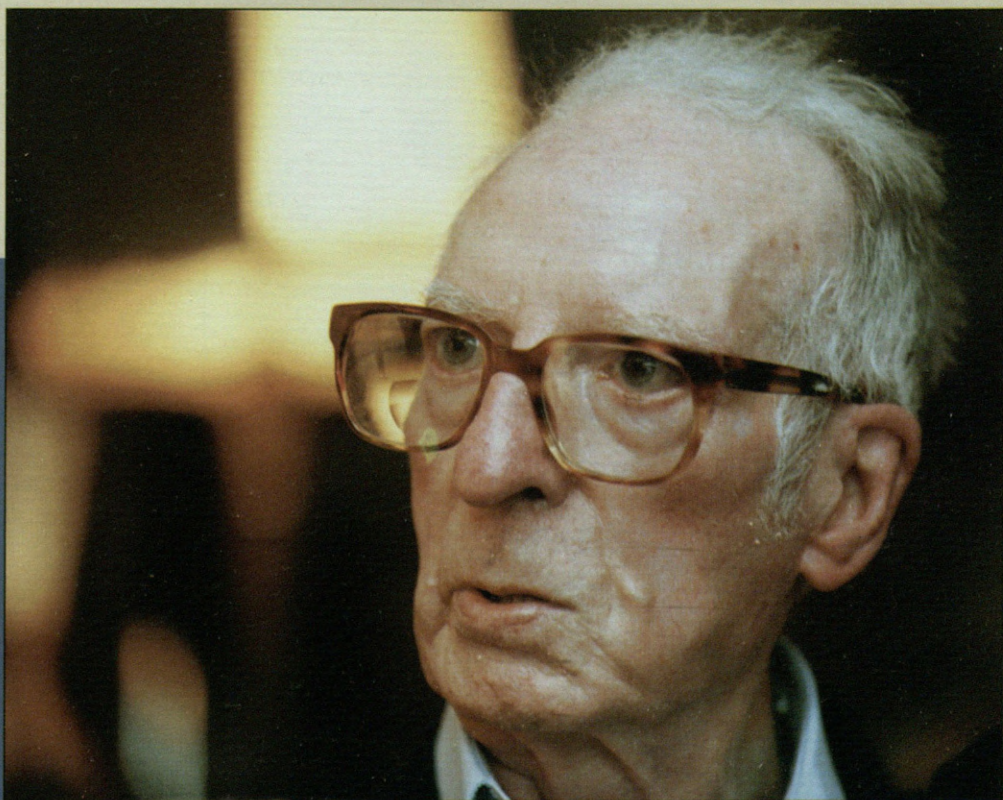
ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Martin Ugalde

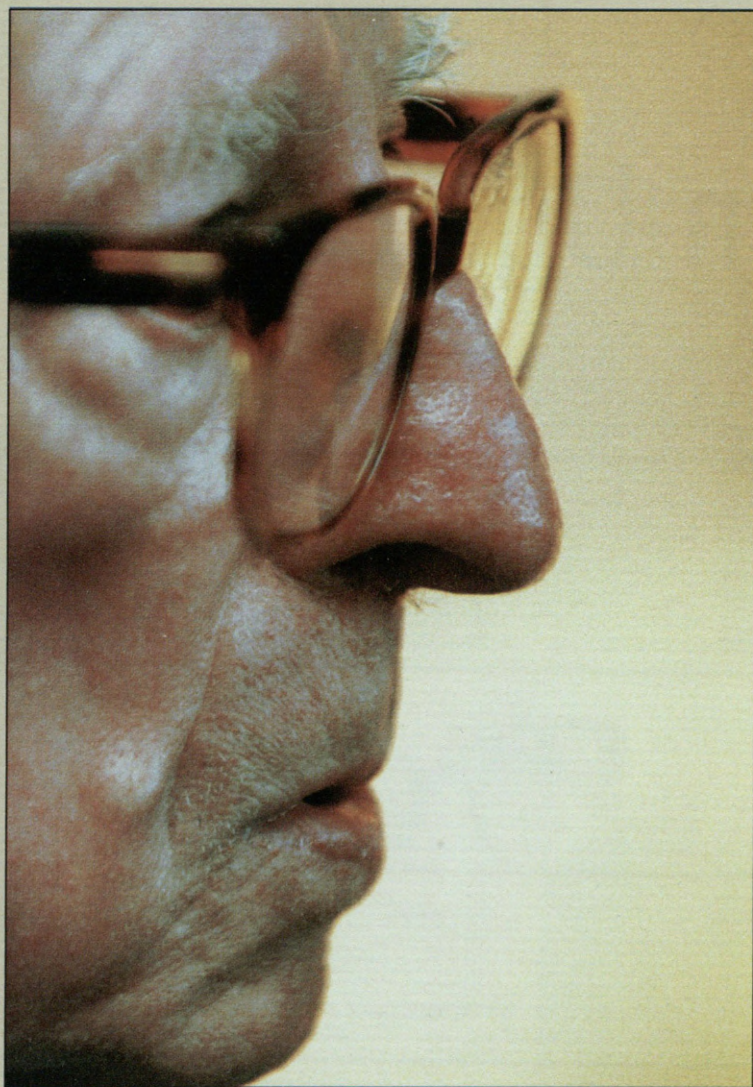
Kazetari, idazle eta politikariari agur

1921ean jaio zen Martin Ugalde Andoainen eta 2004ko urriaren 4an hil zen, Zarautzen eta Orion Kilometroetan milaka lagun euskaltzale bildu eta hurrengo goizaldean. Urte asko zera-matzan Ugaldek Hondarribian bizitzen, baina 82 urteko bizitza luzean egin zuen salto bakarra ez zen izan Andoaindik Hondarribirakoa. Kazetaritzan, literaturan eta politikagintzan uza

oparoa eman zuen euskaltzale amorratua 36ko Gerrak 15 urterekin harrapatu zuen. Eta alde egin behar izan zuen. Frantziatik bueltan 1947. urtean Venezuelara abiatu zen familiarekin elkartzeko asmotan. Hemengoa utzi eta han bizitza berria hasi zuen, eta 48 urte zituela, hango bizitza utzi eta hemengoa abiatu zuen, urriaren 4an ahitu zitzaion arte.

Bidaia emankorraren amaiera

VENEZUELAKO bizitza berrian kazetari-tzari gogotik heldu zion, oso gustuko zuen, eta lanbide izan zuen. Venezuelen prestigioa ere eman zion hogeitaka urteetan egindako kazetari lanak. Gazteleraz idazten zuen, baina venezuelar erara, bertako herri-tarrek erabiltzen zuten hizkerara hurbildu nahian. 1949an hasi zen *Elite* aldizkarian lanean eta hurrengo urtean zuzendari kargua hartu zuen. Sei urte egin zituen aldizkari hartan eta hurrengo 15 urteak Creole Petroleum Corporation petrolio enpresak 32.000 langileren artean banatzen zuen *Nosotros* aldizkarian egin zituen. Bertako zuzendaria izan zen. *El farol* kultur aldizkarian ere zuzentze lanak egin zituen. Zuzendari lanak eta artikulugile lanak egiteaz

ONINTZA IRURETA

Argazkiak: Dani Blanco

gain, ikasteko eta irakasteko astia ere hartu zuen. Amerikako Estatu Batuetan bi urteko ikasketak egin zituen kazetaritzaren alorrean eta Caracasen unibertsitatean irakasle hasi zen; 1967. urtea zen. Emaztea eta hiru haurrak Euskal Herrira etorri ziren.

Euskal Herrian eta euskaraz

1969an etorri zen Euskal Herrira. Venezuelako bizitzak ez zuen itxura txarrik: familia-rekin bizi zen eta kazetaritzak ate asko ireki zizkion Amerika alde hartan. Baina Euskal Herrira itzultzea erabaki zuen, oraindik Franco bizi zela, eta Caracasen gutxi egin zuena egin nahi zuen: euskaraz idatzi. Zeruko Argian lur hartu zuen Ameriketatik bueltan, baina laster heldu zion EAJren *Alderdi* izeneko aldizkari klandestinoari. Franco hil baino lehen berriz erbesteratu zuten, Frantziara oraingoan; Donibane Lohizunen gelditu zen.

1977an *Deia* egunkariko zuzendariorde eta euskarazko erredakzioko arduradun izendatu zuten. Euskararekiko erakutsi zioten aprezio txikia zela-eta, aspertu eta alde egin zuen.

Egunkaria Sortzen

Joxemi Zumalabek, garai hartan *Argiako* kazetari zenak, aurkeztu zion Martin Ugalderi euskarazko egunkaria sortzeko proiektua eta baiezkua eman zuen. 1990ean argitaratu zen lehen aldiz *Euskaldunon Egunkaria* eta Del Olmo epaileak itxi zuen iaz. Ugalderi, egunkariko ohorezko lehendakariari, kontu korronteak blokeatu zizkion epaileak. Zartako asko hartutako gizonari beste bat eman zioten 80 urtetik gora zituela.

Literaturan lan oparoa

Ipuinak, antzerkia, eleberriak, historia lanak eta saiakera obrak ditu Ugaldek. Denetarik pixka bat, baina bereziki ipuingintzan aritu zen. Bere idazle lanak ibilbide berezia izan zuen, urte asko egin baitzituen atzerrian. Euskal klasikoak baino lehenago ezagutu zituen Ipar Amerikako eta Latinoamerikako idazle garaikideak. Haienetik edan zuen eta emaitzan igartzen da. Zenbait adituren ustez,

Bihozberaren irmotasuna

Bost liburutan izan nuen Martin Ugalderen editore izateko zorte eta ohorea, eta oroipenen altxorrean gordea dut harekin izandako harremana. Lehenengoan, ni artean mutil gazte autogabe eta bera sasoiko gizona, bere autoan joan ginen biok Bilbora, aurkezpena egitera; azkenekoan, bera ordurako etxean gaixo, lanak zituen hitz egiteko, eta nik ere bai hark esan nahi zidana behar bezala ulertzeko. Lehenengotik azkenekora, Martinen irudia geratu zait, ereduzkoa beti: samur, lagun, argi, eskuzabal, dotore, xehetasunekiko arreta ageri zuena baina benetan garrantzikoaren ikuspegi orokorra galdu gabe.

Pertsona baten izaera eta balioa hura eza-gutu zutenen gogoan geratu ohi da, hura maite izan zutenen gogoan batez ere. Martin Ugaldek jende asko ezagutu eta tratatzeaz gainera, ibili den leku guztietan utzi du jator-tasun eta adiskidetasunezko arrasto sakona, eta, horrenbestez, asko gara Martinekiko zordunak, harenganako onginali eta maitasunezko sentimenduak bizi-bizi dauzka-gunak. Horren erakusgarri argiak dira egunotan kaleratu diren iritzi ugari bezain ahobatekoak; nahiko lan izango nuke horiei guztiei ezer berririk gehitzen, eta ez dut ezer erantsiko beraz.

Egia da, ordea, oroipen garbi eta indartsu hori gehienoi lausotu egingo zaigula asteak eta urteak igaro ahala, ez dugu deus berririk deskubrituko denbora errukigabearen higaduraz. Ugalderen kasuan, baina, bere obra geratuko da, bai ezagutu genuenon oroigarri, bai ezagutu ez zuten guztien jakingarri. Eta, edozein idazleri buruz esan baldin

badaiteke egilea bere idazlanetan ezagutzen dela, baieztapen horrek are-eta esanahi beteagoa hartzen du Martinen kasuan. Haren eleberri nahiz ipuinetan, izan ere, hezur-haragizko gizona agertzen baita, zuze-nean edo zeharka, fikziozko pertsonaien atzean.

Zer ikus liteke Ugalde gizonaz Ugalderen literaturaren bitartez? Batez ere, nire ustez, jendearenganako ardura: gizon-emakume ahul, historiaren jopu, injustizien eta halabeharraren biktima dira sarritan bere pertsonaiak, eta haiekiko maitasun egiazko bat sumatzen zaio, erruki kristautik baduena baina errukia baino harago doana: giza ari-

maren barrunbeak ez ezik, historiaren mekanismoak ere ezagutzen ditu, eta badaki, hortaz, bidegabekeriak badi-tuela, kaltetunak bezala, bere onuradunak ere.

Historiaren umiliatuekiko elkartasunarekin batean justiziaren aldeko jarrera hori azpimarratuko nioke Ugalderi. Zintzo eta on dena —modako literatura eta zinemaren eraginez beharbada— bigun eta belaxka imajinatu ohi dugu maiz, eta Martinek kontrakoa erakutsi zigun, literaturan bezala bere bizitzaren ereduarekin: malgu eta apal jokatu zuen beti, baina malgutasun horrek ez zuen haize-alde jarri, apaltasun horrek ez zuen handikien aurrean makurrarazi.

Bizi bagara, urteetako lana daukagu ikasgai hori geureganatzen. Martinen oroipenak lagunduko ahal digu!

Xabier Mendiguren

1959an, Caracasen idatzi zuen *Iltzailleak* ipui-na euskarazko ipuingintza modernoaren abiapuntua izan zen.

Ugalde politikaria

1947an, Venezuelara iritsi bezain pronto, EAJ alderdian afiliatu zen, eta alderdi horretan segi zuen 1985a arte, zatiketarik

EA alderdia sortu zen arte. Politikagintzan poliki-poliki muturra sartzen joan zen, nahiz eta berak egiteko horretarako amorru berezirik ez izan. 1959an, Caracaseko Eus-kal Etxeko lehendakari izendatu zuten eta bi urtez aritu zen lan horretan. EAJko Hego Amerikako ordezkari bihurtu zen eta berak antolatzen zituen Jose Antonio Agi-

Zure gorputzak 8 orduko atsedena behar du.
Zure begiek 24 orduko lasaitasuna.

Zure lasaitasuna da garrantzitsua. Horregatik, **MultiOpticasen** gure produktu eta zerbitzu bakoitzean kalitate eta garrantiarik handiena emateko konpromisoa hartu dugu. Izan ere, nahiko genuke zu gustura egotea Espainiako optika-sarerik handieneko — **MultiOpticas** — profesionalengan konfiantza izan duzulako

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Agur, Martin, euskaldun unibertsala

Aspaldidanik genuen galduko zintugun beldurra, baina, susmoak susmo, horren pertsona maitearen galerak gogor kolpatzen gaitu beti. Zure kasuan, Martin, oso adiskide maitea izateaz gainera, hain zinen gure herriaren adierazle!

Zeure bizitzako periploaren azkenetik hasita, nazio honen arimarekin eta errealtatearekin zenuen identifikazioagatik, berak hainbat aldiz bezala, pertsekuzio bidegabe eta laidogarria pairatzen zenuen. "Tribunal bereziak", beti "Ordena Publikoko Tribunalak" arbasoa gogora dakarkigunak, gandutu egin nahi izan zuen zu bakezko gizona eta demokraten adibide zinela. Zu, alajaina, horrenbeste irakats diezaiekezun hori, hala pertsonaren duintasunaz, nola zeure ibilbide politikoren garbitasunaz eta zeure lanbideko jardunaren humanitate handiaz! Eraso baldar horrek, ez bairik gabe, samin handia sortu zizuen zuri eta zeureei, baina euskal gizartearen erantzunak

Mikel Saez

**"Tribunal bereziak", beti
"Ordena Publikoko
Tribunala" arbasoa gogora
dakarkigunak, gandutu egin
nahi izan zuen zu bakezko
gizona eta demokraten
adibide zinela**

eman bide zizuen kontsolamendua. Izan ere, gutxitan etorri ohi dira bidezko desagrabioan eta omenaldian, zure kasuan bezala, instituzioak eta Euzko Herriko gizarte-maila herrikarionak. Baina halaxe da, izan. Nahi izan, zure bizitzako ikurraren —Euzko Herriaren eta euskaren— kezka berriz izan, maiz aurrez aurre zebiltzan gizarteko hainbat sektore, eta, hain guztiz, estimuzko kointzidentzia harrigarria gertatu zen beti zure kasuko.

Martin, zuk, zeure bizimoduaren bidez azaldu zenuen nazionalista terminoak anitz esanahi dituela berekin. Badela legezko nazionalismo bat, beste herriari, beren borondatearen kontra, legerik, kulturarik eta hizkuntzarik ez zuten ez diena; bere kultura propioa gordetzea eta garatzea eta bere interes legezkoak defendatzea besterik nahi ez duena, eta badela beste bat, inposatutakoa eta aspirozalea, gainerakoak fagozitatuta nahi dituen eta lehen deskribatutakoa.

erre lehendakariaren bidaiak. Venezuelatik Euskal Herrira etorrita, 1972an Leizaola lehendakari zela, Eusko Jaurlaritzako kontseilari izendatu zuten. Hamar urte geroago, Garaikoetxea lehendakari zela aritu zen Kultura Saileko Euskarazko Arazoetarako zuzendari karguan.

Zeruko Argian eta ARGIA n Martin Ugaldek esandakoak

Caracasetik etorritakoan berak egin zuen elkarrizketa sorta bat Zeruko Argiarako, baina berari galdezka ere behin baino gehiagotan ibili ziren. Jorrotutako gaiak, noski, politika, literatura, kazetaritza eta euskara izan ziren. Hona aukeratutako pasarte batzuk.

1973ko ekaina

Idaztearen arrazoiak

"Munduan arkitzen duen giroaren aurka sentitzen duenak bultzatzen omen du idazlea lanera, eta nere kasuan ere alaxe gertatu dela uste dut. Batzuk gogorkeriaz eta armaz zuzentzeko ahaleginak egiten dituzten bezala, idazlea bere indarrak gizarteko deabruen bide bihurri illunak luma bidez argitzen ahalegintzen da. Idazlearen jomuga nagusia egia da, eta zuzentasuna. Inoren zerbitzuan idazten duenak beste izenik merezi du".

Kazetaritzaren egoera

"... egiazki gehiegi izkutatzeko barrenek ez bait dut eta esan behar dizut emen eta gaur kazetaritza garbia eskatzea, gure erriko lurrari platanok eta naranjak eskatzea bezala dela. Ez da lurra berez txarra delako, oraingo eta diferentia den eguzki-giro au igali oiek emateko

ARGIA

Joxemi Zumalabek aurkeztu zion Martin Ugalderi Egunkaria Sortzen proiektua eta euskarazko egunkariaren alde lan egitea erabaki zuen.

tuarekin ikustekorik ez duena. Horregatik, Espainiako errepresiotik ihes egin zuten beste euskaldun asko bezala Venezuelak hartu zintuenean, euskaldun eta venezuelar eredugarria izan zinen. Zeure idatzietan erakutsi zenuen herri haren identifikazio sakona, batik batik lagun xumeenganakoa. Eta, jakina, indigenenganakoa, zeinek nazionalista eta demokratia onaren sintonia aurkitzen baitzuten zuek; zeure kulturaren eta besteenen geroaz kezkatua ageri zatzazkien.

Ez da harritzekoa, bada "Euskaldun Unibertsala" tituluarekin bereizi izana. Euskaraz eta gaztelaniaz idatzi zenuen... neurri bereko zuhurtziaz obserbatu zenituen Euskadi edo Venezuela bezain gizarte ezberdinak; kazetaria izan zinen, nobelagilea, eta, bereziki, kontakizun laburren maisu; geure historia, hainbatetan ezkatua edo deformatua, narraitu zenuen. Akademikoa eta euskararen kausari atxikia, eta, esan gabe doa, inoiz ere erantzukizun politikoa saihestu gabea; beti giza eskubideekiko bide zeharo demokratikoak baliatuz, gainera. Euskarari zenion atxikimendua eta

zeure ontasuna tarteko, erbesteko gobernu bateko lehendakariorde izan ondoren ere, zalantza-izpirik gabe onartu zenigun klandestinitateaz geroztiko lehenbizikoan euskararen saila zuzentzea. Bagenekien, eta zeuk inork baino hobeto, euskarak zer balio zuen euskal nazioak biziraupen propioa izan zezan. Zeure etsaiek dakiten bezalaxe, bestalde, Euskal Herrian bertan, autogorrotzko manifestazio erdeinagarri batean, jipoitzen dutenean!

Zutaz, Martin, esan izan dute ezen Herriaz eta haren kausaz zenuen ikuspegiak gairitu egiten zuela zure militantzia politikoa. Halaxe zen, bai, zeren horrela izan behar du beti, nahiz eta, hala ere, izate hori ezin dugun aitzakiatzat hartu bakoitzak eguneroko borroka politikoa dugun ikuspegiarekin ongien sintonizatzen duen formazio organizatuaren lana babesteko dedikaziorik eta sakrifizioz ez egiteko. Horregatik, zure izaera ere ezagutzen genuelako, ikuspegi partidista soilaz gairitu kondizio euskaltzalearen jabe zinela bagenekielako, beti estimatzen genuen zure konpromisoa, eta efikaziarengatik enkoa-

dratzen zintugun formazio organizaturren batean... Zer neurritan, gainera!

Gogoan zaitut oraindik, ia irudiak abaildua, Koldo Mitxelena, Joseba Elosegiren, Xabier Aizarnaren eta beste lagun ahaztezin batzuen ondoan, kartelez josia, Ajuria Eneako atarian, fundatu berria zen zure alderdiarentzat, Eusko Alkartasunarentzat, euskal hedabide publikoetan tratatu justuago bat eskatzen... Dena dela, deskribatutakoaren gisako episodioak episodio, eta zure etengabeko konpromisoa konpromiso, beti gorde duzu osoan zeure Herriaren kausaren aldeko langile izatearen kondizio esentziala, eta eremu euskaltzale orotan izan zara errespetatua eta maitatua.

Zu bezalako pertsona bat hiltzen denean, topikoa dirudi esatea ezen beti bizirik izango dela gure artean, bere legatu izugarriarekin. Bada, Martin, Euskaldun Unibertsala, esana inoiz ez da izango zure kasuan bezain justifikatua.

Carlos Garaiketxea

gauza ez delako baizik; eta bitartean, zeuk bezala, inbernaderoan azia erein eta lurrak goldatu eta urez bustitzen ari zeraten langile miresgarri oiek Zeruko Argia ere irabazi duzuela".

Kazetaritza onena

"Askatasunik aundiena dagoen errian. Askatasun osorik ez dago inon, askatasunaren mugak era askotakoak izaten bait dira; eta nik kazetaritza ikasi nuen errian, USAn ere badu askatasunak mugarik franko. Ala ere, eta oraintsu Watergate-ko arazo onek ondo erakutsi duen bezala, Ipar-Amerika da, kazetaritza neurri bezala artzen badugu, nik barrutik ezagutzen ditudan errietatik idazlearen eta kazetariaren askatasuna gehien zaintzen duena. Badira beste erri batzuk: Suezia, Suiza, Holanda, Canada, Britainia Aundia, esate baterako. Gertuago ez dut ezer ikusten".

1974ko urria

Euskal kulturak behar duena

"Gainontzekoak bezala, babesa

INMIGRAZIOA ETA KULTUR ANIZTASUNA EUSKAL HERRIAN

Berdintasuna bizitzeko eta aniztasuna elkarrekin bizitzeko

INMIGRACIÓN Y MULTICULTURALIDAD EN EUSKAL HERRIA

Igualdad para vivir y diversidad para convivir

الهجرة والتعددية الثقافية في إقليم الباسك:
المساواة للعيش و الثقافات المتعددة للمعايشة

JORNADAS نوات يومية

etorki(zu)nak
JARDUNALDIAK

Urriaren 21etik 23ra

ALTSASUKO IORTIA KULTURAGUNEAN

Del 21 al 23 de octubre

CENTRO CULTURAL IORTIA DE ALSASUA

من 21 إلى 23 أكتوبر

المركز الثقافي يورتي دي ألساسوا

ANTOLATZAILEA
SAKARRIAKO MANKOMUNITATEA

LAGUNTZAILEAK

AMANOREA ELKARTEA, EMAYUMEEN BILGUNE, KOMITE INTERNAZIONALISTAK, SOS ARRAZAKERIA, ZABALDI

Euskara Batuak eragindako buruko mina

1969an itzuli zen Ugalde Venezuelatik eta euskara batuaren gorabeherak bete-betean harrapatu zuten. 1974ko urrian *Argian* egindako elkarrizketaren bi galdera-erantzun bildu ditugu segidan eta baita 1995ean gai berari buruz esandakoak ere.

Argia: Eta euskal kazetaritzaz zer?

M. Ugalde: Egin dena ez da gutxi; hala ere, bide zabal bate-rako lanean ari beharrean bide zidorra urratzen asi gara, eta honek kalteak ekarri dizkigu...

Argia: Euskera batuaz ari zara orain...

M. Ugalde: Nik ikusten dudana bide zabala euskera batua da, noski. Ezin dugu egoera larri hontan ahuldua dagoen gure izkuntza bere errian, eskola gabeko gure errian, itzegiterakoan gorde diren lau-bost euskalkitan batera landuaz indartu. Hau oso polita litzateke, eta nahiko nuke nik ere; baina bixtan da ezina dela. Gauza politak utz ditzagun indartzen garenerako. Gaur-gaurkoz iraun-bideak dira, nere ustez, lehentasuna dutenak. Euskera batua non, noiz eta nolakoe-tan daude, nere ustez, oztopoak. Aur-neurriak, komunikabi-deak eta landu edo sor-lanak ez dira berdinak; hemen behar dugu buruz jokatu. Baina izki bat gora-behera armatzen ari

garen ixtiluak lurperatuko ez bagaitu, gure erantzun beharrak lepoan artu eta aurrera jarraitu beharko dugu."

1995eko apirilean esanak

Haren kontrako lau eta aldeko beste lau (Koldo Mitxelena, Jose Maria Satrustegi, Xabier Kintana, Manuel Lekuona, Damaso Intza, Lino Akesolo, Juan San Martin eta Piarres Lafitte) aukeratu zituen Ugaldek Zeruko Argian elkarrizketak egiteko eta batzuei ez zitzaizkien batere ideia ona iruditu:

"Egin banuen egin nuen. Nemesio Etxanizek ikusten ninduen bakoitzean esaten zidan: 'Ai, Martin, harrapatu zaituztel'. Eusko Alderdi Jeltzalean jendeak hala pentsatzen zuen, hizki hori ETaren maltzurkeria zelakoan. Baina begira gauzak nola diren, Nemesiok berak zuzentzen zizkidan hasieran artikulak, h-ak beren lekuetan ongi ipintzeko, 'baina ez esan inori, e?' esaten zidan.

Garai gogorra izan zen. Telefonotik deitzen zizun batek: 'Hor bizi al da h-rekin idazten duen hori?' eta zuk 'zu nor zara?' eta berak 'ez dizu inporta, komunista bat zara zu!'. Gutunak ere jasotzen nituen 'Uhghahlhdheh' idatzita... Hainbeste urte kanpoan pasatuta herrira itzuli eta halako giroarekin topo egitea, alderdi barruan bertan... pentsa zer gogo ematen zizun lan egiteko".

(Mitxelenak dioen instituzionalizazioa) behar duela. Lehen mailako behar gorri bat, Unibertsitatea da. (...) Unibertsitatea da gure kulturak duen jo-muga nagusi-nagusia gaur. (...) Gero, erri-komunikabide guztien laguntza behar du gure kulturak, batez ere telebista".

1983ko ekaina

Sozialistak Espainiako Gobernuan. Ustelak erdia ustel

"(...) Nik uste nuen sozialistek bazekitela gu nortzuk ginen eta gure gauzak onartu behar zituztela. Eta ez dituzte onartu. Ikusten denez, Espainian egin duten olatu berarekin nahi zuten gure Herria bete urez eta estali; eta ikusi dute ez dutela gure herria leporaino bete, ez direla potrotaraino ere iristen. Horrekin gaiztotuta daude; eta gero atzetik ejertzitoka daukate. Ejertzitoka neurriak jarri nahi ditu, lehen ere jarri zituen bezala. Otsailaren 23ko arazo hori ere ez zen hain gauza txikia izango, agertu zuten bezain txikia. Horiek bost urtetik bost urtera ematen dute kolpea, eta bost urte pasa direnez geroz, bestea eman behar dutela iruditzen zaie. Savaterrek zioen bezala, horiek ez dute ikusten berek beren aberria maite duten bezala besteek berena maita dezaketarik.

Eta horretan ekibokatu egin dira, eta hor aurreratu gaituzte, ez gara makurtuko".

1995eko apirila

Gutxiarekin konformatuta

"Agirre batek edo Leizaolak berak, beste indar bat zuten. Agirrek gerra denboran bederatzi hilabetetan egin zituenak egiteko karakterra behar zuen. Orain indarra falta dugu. Eta oso gutxiarekin konformatzen gara. Denbora luzez egon gara ezer gabe eta orain oso gutxiarekin engainatzen gaituzte".

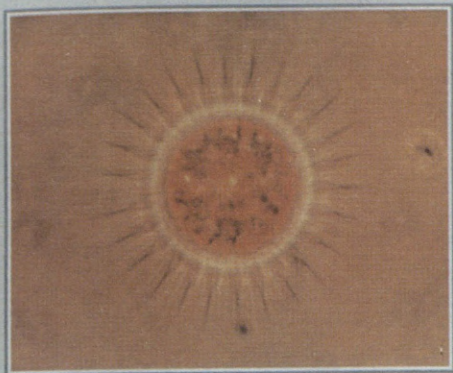
EAJren ehungarren urteurrena ospatzen

"Sabino Aranaz gogoratuko naiz, eta niri bidea egin zidaten aitona eta aita ikusiko ditut berarekin, eta joandako 50 aberri egunik gehienak sakabatuak etorriko zaizkit gogora, Andoainen, Bilbokoa gerratean, atzerrikoak Caracasen, Donibanen, Hondarribian... Meza entzungo dut, eta hainbeste urte neketsu pasatu eta Aberri Eguna oraindik batasunik gabeko tristuran pasatu beharreko minetan.

(...) Ez dugu honezkero gure adinekoek aber-tzaletasuna bakean sentitzerik izango. Gure ondorengoek agian, ziur asko!" ■

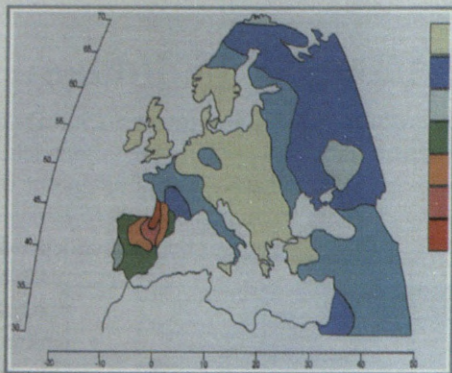
ZER DA BIZIA? ADIMENA ETA MATERIA

Erwin Schrödinger

GENEAK, HERRIAK ETA HIZKUNTZAK

L. Luca Cavalli-Sforza

ZER DA BIZIA? ADIMENA ETA MATERIA

Erwin Schrödinger fisikari kuantikoen artean pentsamendu filosofiko sakonena eta garatuena sortu zuen ikerlaria dugu. Gainera oso dibulgatzaile trebe bihurtu zen. Liburu honetan agertzen diren bi idazkiak dira, alde horretatik, garrantzitsuenak.

Zer da bizia? idazkia, errealitate biologikoa, fisika eta matematikatik ikertzeko lehen saio serioztat har daiteke. Termodinamikako bigarren legeak "entropia gehitzearen ondorioz, unibertsoa kaosera zuzentzen den sistema bat dela" dio. Nola da posible baieztapen hori uztartzea, unibertsoan bertan existitzen den planeta batean (gure Lurran hain zuzen) non izaki gero eta konplexuagoak (ordenatuagoak eta dimentsuak) sortzen diren? Arazoa gaurdaino heldu eta unibertsoaren hedatzerarekin irmoki loturik agertu da erantzun liluragarria.

Adimena eta materia idazkian, beste arazo sakona aztertzen du Schrödingerrek, egun egiten ari diren ikerkuntzen aitzindari bihurtuz. Nia eta kanpoko Errealitatea bi gauza desberdinak (alderatuak) dira edo maila kuantikoaren azpian dagoen errealitate berdineko forma kontingenteak? Horren ezatabaidaren ondorioak izugarritzko konnotazio filosofiko, etiko eta moralak ditu, egunean pil-pilean direnak.

GAIK

ARGITALDARIA

GENEAK, HERRIAK ETA HIZKUNTZAK

Luigi Cavalli-Sforzak populazioen genetikako ikerkuntza irauli du bere espezialitatearen emaitzak mapa kulturalekin harremanetan jarritz. Bere kolaboratzaileekin batera, planeta osoan kartografiatu egin ditu geneen banaketak eta mapa genetiko horiek korrelazioan jarri ditu beste hainbat erreferentzi historikok (arkeologikoak, linguistikoak, paleoantropologikoak, migraziokoak, demografikoak, . . .) eskaintzen dituztenekin. Ondorioz, leinuak, migrazio-mugimenduak eta horrelakoak eratu ahal izan ditu.

Diziplina anitzeko datu horien guztien sintesiak aukera ematen digu giza espeziearen sorreraren eta azken 100.000 urteko garapenaren ikuspegi berri bat azaltzeko, izan diren iraultza teknologikoetan ere oinarrituta. Ikuspuntu zientifikoak erabiltzen ditu arraza edo herrien identitateen oinarriak bezalako kontzeptu labainak argitzeko, eta giza espeziearen geroari buruzko iragarpen itxaropentsuak ere egiteko.

Azpimarratzekoa da Euskal Herriari buruz ematen dituen datuak (Quienes somos? liburuan gehiago garaturik) non labarretako artearen mapak, mapa genetikoak eta mapa paleolinguistikoak bat egiten duten.

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

Ezpalak

KATIXA GARATE

Film laburrak 15 ordutan

HORIXE egin beharko dute urriaren 23an Donostian egingo den 15/15 Zinema Jaialdian parte hartuko duten lehiakideek: 15 minutuko filmak errodatu beharko dituzte hamabost orduko epean. Zinemaldi hau 2001ean sortu zen eta urtero herrialde ezberdin batean egiten da. Zinema zuzendari berri eta independenteei zuzendutako

lehiaketa honek mundu osoko zuzendari eta ikusleen arteko harremana estutzea du xede. Aurkezten diren filmak Larratzoko kultur etxean erakutsiko dira eta ondoren munduko 20 hiritan proiektatuko dituzte, Melbourne, Sidney, Bartzelona eta Bagkoken esaterako.

RUBEN PLAZA

Euskadiko Orkestra konpositore garaikideekin lanean

ABIAN DA jada Euskadiko Orkestra Sinfonikoaren (EOS) aurtengo denboraldia. Guztira 44 lan joko ditu eta horietatik 18 lehen aldiz. Gabriel Erkoreka konpositoreak (Bilbo, 1969) EOSentzat propio sortutako *Oceano* obra aurkeztu zuten joan den astean Hegoaldeko hiriburuetan, Toru Takemitsuren *Quotation of dream*ekin batera. Bes-

Josep Ramoneda Tabacalera proiekturako udal aholkulariak *El Diario Vasco*: «Bistakoa da kultur zentroekin mimetismorako eta kopiaitzeko joera dagoela. Lehen, bazirudien hiri guztiek arte garaikideko zentroa izan behar zutela eta orain kultura garaikideko zentroa izan behar dela dirudi. Denok denetik izatearekin ez ginateke obsesionatu behar».

Patxi Larreak adierazpenok egin zizkion *Diario de Noticias*: «Politikan, hezkuntza artistikoari ezin zaio etekin handirik, distira handirik, atera. Antzerki eskola baten alde apustu egiteak baino gehiago janzen du Baluarte baten alde egiteak. Zentzu honetan, poli-

tikari beti kostatuko zaio antzerkian, musikaren eta orokorrean kulturaren alde apustu egitea».

Pablo González de Langarika poetak esanak *El País*: «Instituzioen laguntzarik gabe ezinezkoa izango litzateke *Zurgai* aldizkaria kalartzea. Ikuspuntu komertzialetik, poesia aldizkari bat Izar ontziolak baino okerrago dago».

Tere Irastortzak zera zioen *Deian*: «Nik uste dut gaur egun soziologikoki posible izango litzatekeela askoz jende gehiagok irakurtzea. Baina aldi berean, egoera diglosia-koa dela eta, euskaldun askok uste du euskeraz idazten dena okerragoa dela. Eta hori ez da egia».

ALBERTO ELOSEGI

Markelñe talde bizkaitarrak *Cuatro de corazones* keinu antzerki lana estreinatuko du urriaren 21ean, Zornotzan. Lau aktorek amodioa lokarri duten istori ugari gorpuztuko dituzte.

Joseba Irazoki gitarra jole eta kantari beratarrek bakarkako lana atera du: *Irri eta solas*. Kantatzeaz gain, berak jo ditu diskoko tresna guztiak eta berak grabatu du diskoa etxean.

Xabier Mendigurenek bi obrak osatutako antzerki liburua plazaratu du: *Heroien gaua* / *Amodioaren ziega* (Artezblai).

Akelarrek agur esango die eszenatokiari Gabonetan. Hogeita hamairu urtez dantzaldi frantziar girotutako taldeak ez du zehaztu noiz eta non egingo duen agur jaialdia.

Ana Román artista bizkaitarraren erakusketa ikusi ahal izango da Donostiako Altxerri galerian. Marrazkiak, pinturak eta gomaespuma-ko eskulturak paratu ditu Románek.

Vaiven eta **Verdini** konpainiek *Biñotzetik* dantza ikuskizuna aurkeztu berri dute. Down sindromedun haurrek eta dantzari profesionalak parte hartzen dute lanean.

Antzerkiaren aroa

Urrian sartzearekin batera, antzokietako besaulkiak berotzen hasten dira. Eskaintza anitza izaten da eta zaletuek komeriak izaten dituzte, egun beretsuetan izaten baitira bost bat jaialdi. Hurrenez hurren, Getxoko eta Pasaiko Antzerki Jardunaldiak dira lehenak, urriaren 15etik 24ra bitartean. Getxoko XXII. aldian euskal taldeen azken lanak ikusi ahal izango dira: Deabru Beltzen *Adi Adi*, Adosen *Dekameronea*, Tanttakaren *Paradero desconocido*... Pasaiko XXIII. jardunaldiek, urtero gisa, umorea izango dute ardatz. Besteak beste, Markeliñeren *Cuatro de Corazones* eta Madrileko Hiporen *H. El pequeño niño obeso quiere ser cineasta* eskainiko dituzte. Baionako Les Translatines jaialdiak (urriak 19-24) Latinoamerikako eta Frantzia eta Espainiako lanak jasoko ditu (Carniceria teatroren *La historia de Ronald el payaso de Mc Donalds*, La Tropparen *Jesus Betz*...). 21etik 24ra, Irungo Gazte Antzerkiaren XX. Erakustaldiak hamaika talderen lanak hartuko ditu (Logelaren *Ohe handi bat*, Pikorren *Zapaldu marra*...). Bilboko antzerki eta dantza BAD jaialdiak banguardiari irekiko dizkio ateak 21ean. Hogei ikuskizun eskainiko ditu, Antzerkiola Imaginarioaren *Kaputen Kanta* eta Suitzako L' Alakran taldearen *Psychophonies de l'âme*, tartean. Prest? Oihala altxatzear da.

talde, hurrengo hilabeteetan C. Lindbergenen *Behac Monroh* eta Roremén *Orkestra eta biolontxelorako kontzertua* entzun ahal izango dira lehenbizikoz Euskal Herrian Euskadiko Orkestraren eskutik. Ohi bezala, konpositore klasikoaren lanak emango ditu EOSeK, baina euskal konpositore garaikideen lanak (Luis de Pablo, Agustín González Acilu eta Luis Aranburu) ez ditu ahantziko.

Kantaldia Parisko Euskal Etxean

URRIAREN 31 ARTE hainbat euskal kantarik eskainiko du emanaldia Parisko euskal etxean. Besteren artean Anari, Maddi Oihenart, Basque Dub Foundation, eta Gernikako koroa ikusteko aukera izango dute paristarrek, baita bertan bizi diren 30.000 euskal herritarrek ere. Euskal etxeko musikaren osagarri, Kantuketan erakusketa paratu dute Saint-Merry elizan, euskal kantagintzaren iragana, oraina eta ezaugarriak aurkezteko. Euskal musikaren unibertsoa Parisen ezagutarazteko ekimen hau Euskal Kultura Erakundeak eta Parisko Euskal Etxeak antolatu dute, elkarlanean, eta 30.000 euroko aurrekontua du.

Lokala eta globala

ARTEAK eman diezaioke erantzunik egungo galdera handienei. Hain zuzen, saiakera hori egin dute Iruñeko Moises Perez de Albeniz galerian bildu diren sei artisten bideo instalazioek. Tokikoak mundu globalizatuan duen eragina aztertu duten sortzaileen artean, hiru euskal artista daude. Ibon Aranbarrik naturaren eta artifizioaren arteko harremanaz egin du hausnarketa Irtegiako kobazuloaren itxuraldaketa jasotzen duen instalazioan; Inaki Garmendiak Taiwango bost gaztek Kortatu taldearen *Kolpez Kolpe* kanta nola interpretatzen duten erakusten digu; eta Inazio Escudero nerabezaroaz eta denboraren joan-etorriaz mintzo da bere lanean. Horiez gain, Antoni Muntadas kataluniarraren, Sung Hwan Kim korearraren eta Willie Doherty irlandarraren lanak daude ikusgai *Glocal* izena duen erakusketan, azaroaren erdialdera arte.

Gurasoen etxe barruko eta kanpoko abantailak.

Artista gazte irudimentsu talde batek *Emancipator bubble* burbuila sortu du. Burbuila handi honek, aukera ematen dio gurasoen etxean bizi den gazteari eremu independente bat sortzeko. Etxeko edozein gelatan jarri daiteke, eta ur, argi eta telefono gastuak gurasoen kargu gertatzen dira. Ironiaz beteriko ekimen honek debatea piztu nahi du gazteek etxetik joateko dituzten arazoen inguruan. Era berean, gazteen izaera kritikatzeke ere bide ematen du, gurasoen etxeko erosotasun denak mantendu nahi dituztenei zuzenduta baitago produktua. Ikusteko dago zer harrera izango duen gizartean. Dagoeneko, aurkezpenak egiten ari dira. Hurrengoak Gasteizen -urriaren 24 arte- eta Donostian -urriaren 19tik 31ra- egingo dituzte.

Musika talde berrien gida

plazaratuko du aurki Gaztesareak

(www.gaztesarea.net).

Maiatzetik musikari buruzko eztabaidan aritu dira eta merkaturako legeetatik kanpo, musika taldeak eta kontzertuak sustatzeko beharra sumatu dute. Hala, gida horretan diskoetxeekin kontraturik ez duten musika taldeei leku egingo diete -taldearen argazkia, aurkezpen testua eta kontakturako telefono eta posta elektronikoa agertuko dira- eta gaztetxe eta kontzertu aretoak taldeekin errazago izango dituzte harremanak. Denen onerako.

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Tortura Euskal Herrian. 2003ko txostena

Batzuen Artean

TORTURAREN AURKAKO
TALDEA

270 or. / 15 euro

Iaz torturatutako- en lekukotzak

CD batez lagundurik plazaratu du Torturaren Aurkako Taldeak 2003ko txostena. Iazko urtean zehar torturatuak izan ziren 78 euskal hiritarrek bere garaian egin zituzten lekukotzen laburpena jasotzen du. Kontakizun horiei beste hainbat datu gehitu dizkiote, hala nola atxilotetak non eta noiz egin ziren, zein polizia taldek burutu zituen, atxilotu bakoitza zenbat egunez egon zen inkomunikatuta, epaileek atxilotuaren egoerari buruz zer erabaki hartu zuten eta kontu horiek guztiak erabakitzekeo ardura zein epailek izan zuten. *Tortura Euskal Herrian. 2003ko txostena* lanak baditu atal

gehiago ere: adibidez, tortura metodoak deritzana; edota Auzitegi Nazionala, auzitegi-medikuak eta tortura; Gasteizko Gobernuaren Protokoloa; elkarrizketak...

Hadzi Murat

Lev Tolstoi

TXALAPARTA

200 orrialde
14 euro

Txetxeniako gerra Tolstoik idatzitako azken lanean

Lev Tolstoi idazle errusiar ospetsuak burututako azken nobela dugu *Hadzi Murat*, Errusia Handiak piztu zuen Txetxeniako gerraren inguruan idatzitako lana. Bederatzi bat urte inguru huraxe idazten egon ondoren, 1904an amaitu zuen Tolstoik Errusiaren zein gizakiaren porrota islatzen duen narrazio sakon hau. Zorritzarrez, ez zuen argitaratua ikusterik lortu, 1910ean hil baitzen *Ana Karenina*, *Gerra eta bakea* eta beste idazlan askoren egile itzaltsua, eta handik pare bat urtera kaleratu zen *Hadzi Murat* lehenbiziko aldiz. Gaztea zenean ezagutu zuen Tolstoik Txetxenia, hogeita hiru urterekin, eta bertan borrokatua zen ere. Berrogeita hamar urte geroago egindako gogoe-taren ondorio da honako lan hau.

Pirinioetako ani- malia basatiak

Juan Carlos Muñozek eginiko koloretako argazki ikusgarri bezain ederrekin dago osatua *Fauna salvaje de los Pirineos*, mendilerro horietan zehar oraindik bizi-rik dirauten pizti basatien portaera agertzen duen formatu handiko liburua. Bertan ikus daitezke hartzak, ugatzak, sugedorriak edo dortokak bezalako animalia asko bizitzea egokitzen zaien une erabakior ugaritan —gosea ase ahal izateko egiten duten ehizean, esate baterako; edo etsairen bati aurre egiteko momentu larrian—, baina baita ondo patxadan daudenean ere. Lau ataletan banatuta dauka liburuak bere mamia. Basoa dago, batetik; harana, bestetik; leku hezeak datoz gero, eta mendia agertzen du azkenik. Animalien argazkiekin batera, haien izen zientifikoa adierazten duen fitxa dator.

Fauna salvaje de los Pirineos

Juan Carlos Muñoz

SUA EDIZIOAK

176 orrialde
37 euro

Eusko Ikaskun- tzaren Memoria

Ohi duen eran, 2003ko Memoria plazaratu du Eusko Ikaskuntzak idatziz eta CD-an. 25 urte bete ziren iaz erakunde honen jarduera osoki berrezarri zene-tik, lau hamarkada luzetan frankismoak ezarritako legepean zeharo debekaturik egon ondoren. 1978an, Jose Migel Barandiaran lehendakari zutela ekin zioten erakundeko kideek urratsak emateari Eusko Ikaskuntza euskal ikerketa eta ikasgaien gune eta bertako zein mundu osoko euskalarien bilgune bihurtzeko. Eta orain ere horretan dihardute, baina gizarteak eta errealitate kulturalak izanda-ko aldaketa sakonak Eusko Ikaskuntzaren proiektuaz berri-ro gogoeta egitera behartu ditu, XXI. mendean ere lehen maila-ko erreferentzia kultural eta zientifikoa izaten jarrai dezan. Emaizak, datorren urtean jakingo ditugu.

Eusko Ikaskuntza. Memoria 2003

Batzuen artean

EUSKO IKASKUNTZA

46 orrialde + CD

Geneak, herriak
eta hizkuntzak

Luca Cavalli-
Sforza

GAIAK

265 orrialde

Gure arbasoen mapa genetikoa

Luigi Luca Cavalli-Sforza Stanford Unibertsitatean genetikako irakaslea da, eta gai horren gaineko makina bat saio eta artikulu idatziak ditu. *Geneak, herriak eta hizkuntzak* liburuan Collège de France delakoan bere garaian eskaini zituen irakaspenak bilduak daude. Neandertal gizakien ondoren sortu ziren gizaki modernoek hedapenarekin gertatutako mapa genetikoa daukate hizpide, geneak historian, nola lortzen den eboluzio-zuhaitza, populazio batetik bestera asko aldatzen diren geneak eta asko aldatzen ez direnak, migrazio txikiak eta handiak, Eva afrikarraren istorioa, teknologia-

iraultza eta geneen geografia, hizkuntzak eta geneak eta beste horrelako hamaika gai aztertzen direlarik. I

Askatasuna zeinen eder den irakasten digun otsoa

Etxeko txikienentzat Antton Kazabonek idatzi eta Javier Erostarbek marraztutako kontakizun honen protagonista askatasuna ezerean gainetik maite duen otso bat da. Gose da Otsoto bere mendiak utzi eta herria bisitatzera jaisten denean. Gizakiak sabela bete ahal izateko ezer gabe utzi du, eta haren baserriak eta etxaldeak dira orain bere salbazio bakarra. Herrian, Toto zakurra aurkituko du, betiko moduan, haragiz eta hezurrez lepo, baina kate lodiz lotuta. Otsotok ez du maite haren bizitza, ordea. I

Toto eta Otsoto

Antton Kazabon

DESCLEE DE BROUWER

63 orrialde

5 euro

KARMELE JAIO

“Giza harremanetan sortzen diren arazoak azaldu nahi izan ditut”

Zer dela eta hartu dituzu bikoteen arteko komunikazio arazoak gaitzat?

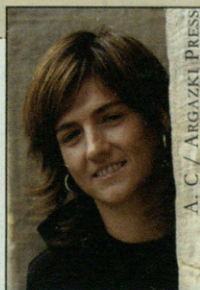
Egia esan, giza harremanetan sortzen diren arazoak azaldu nahi izan ditut, eta gertatu zait bikote harremanetan aurkitu dudala komunikazio arazoaren harrobi emankorrena. Baina nire helburua gehiago izan da bi pertsonen artean esan gabe gelditzen diren esaldi horiek azalaraztea, edota emakume baten hasperen baten atzean egon daitezkeen pentsamenduak hitzen bitartez irudikatzea. Burutik pasa baina esan gabe geratzen zaiguna eta hor barruan zauria sortzen diguna ekarri nahi izan dut azalera.

Giro urbanoa hautatu duzu horretarako. Zergatik?

Nik bizi dudana garai eta tokiko giroa da. Nahiko urbanoa naizenez, ezagutzen dudana giroan kokatutako gauzak idazten saiatu naiz. Nolanahi ere, kanpoaldeko paisaiak baino gehiago azpimarratu nahi izan ditut barrukoak, alegia pertsonen sentimenduak.

Amaren eskuak nobelaz zer edo zer aurreraterik?

Nire asmoa da nobela horretan bi emakumeren istorioa agertzea. Bata ama eta bestea alaba izango dira. Hauen bidez, erakutsi nahi ditut bi gizarte, bi testuinguru eta bi garai: batetik, ama gazte zenekoa, orain dela 50 urte ingurukoa; eta bestea alabarena, gaur eguneko. Agertu nahiko nuke bata eta besteak bizi izan dutena zein ezberdina izan den, baina aldi berean azpimarratu zein berdina den dena. Azkenean, lege berdinak pean gaudela giza-kiak, kasu honetan emakumeak, nahiz eta garaia eta gizartea oso ezberdinak izan.

A. C. / ARGAKI PRESS

Binakako bakardadearen alde ilun horiek

Amaren eskuak izenburuko nobela baten proiektuarekin berriki Igartza Saria eskuratu duen idazle gaztea dugu Carmele Jaiok, *Hamabost zauri* ipuin liburuaren egilea. Eta hain zuzen ere, hamabost bihozmin irudiztatzen dituzten beste hainbat narrazio laburrekin osatu du Carmele Jaiok bere aurreneko argitalpen hau. Gaien artean, inkomunikazio arazoak daude: bikoteak utzi duen mutilaren amorrua, nola seme-alabek zapuztu dezaketen bakardadean bizi den emakume edadetuaren maitemina, guraso askarin baten ezustekoa semeak andregai aurkezten dionean, hamabi urteko mutiko baten itxaropenen deuseztapena, bata besteari gauzak garbi esatera ez ausartzeagatik senar-emazte batzuren arteko desgainua, gauero lanera doan eta egunez lo egiten

Hamabost zauri

Carmele Jaiok

ELKAR

136 orrialde

11 euro

ten duen senarrak bere emaztearekiko daukan kezka, senarra beste emakume batekin bere ohean aurkitu duen emakumearen erabakia, munduko emakumerik zoriotsuena izateko gazte batek egin behar duena, bakardadeak beste bakardade baten bila eramaten duen giza-semearena, senarrak utzi ondoren lagun baten babesa bilatzen duenaren desilusioa... ■

egileari galdezka

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	* DEITURA	▼	Guraso arra	▼	Diru zahar	▼	Emakume izena	▼	Komuneko garbiketa- ontzia
	Adituak, jakintsuak		Karate- kirolariak		Titanioa		Emakume izena		
	►				▼		▼		
	Europako estatua	►							
	Joan zaitez!								
* IZENA	▼	Ordezko hitza	►			Bizkor	►		
Espetxea		Ura 100°C- ra heldu				Pl., labore hautsa			
►		▼				Arnas ezak hilak	►		
						Gizon izena			
H2O	►			Nazioarteko garraioetan	►		Bokala	►	Bokala
Arazteko planta				Infusio mota			1. eta 4. bokalak		Ile
►				▼			▼	Betizu Taldea	►
								Oinaze	▼
Iparre- tarrak	►			Jakintza mota	►				
602				499					
►				▼	Infin., aratu	►	49	►	
					Bokala		Iodoa		Bokala
Arrazak	►			▼					
						Ipar., kiratsa	►	▼	

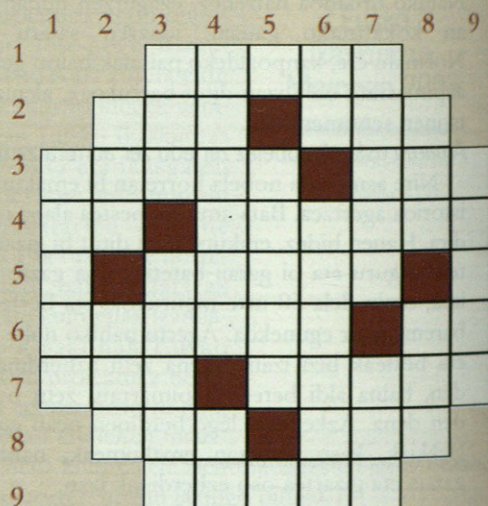
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Vietnamgo hiriburua. 2.- Bizkaieraz, sobera. Guztiz larritu. 3.- Iparraldean kiratsa, usain txarra. Ai! 4.- Bizkaieraz, omen. Kirikinoa, sagarroia. 5.- Kontsonantea. Deitura. Röntgen. 6.- Adarrak moztu. Bederatzirehun eta laurogeita hemeretzi, zenbaki erromatarren arabera. 7.- Barazki hostotsua. Ordua, tenorea. 8.- Momentu. Partitiboaren atzizkia. 9.- Ahariaren emea.

GOITIK BEHERA

1.- Buruhaustea. 2.- Berrogeita hamabi, zenbaki erromatarren arabera. Beldur. 3.- Leku hartan. Metalen erakarlea. 4.- Zurgina. Erbioaren ikur kimikoa. 5.- Kontsonantea. Gela. Kontsonantea. 6.- Interjekzioa. Xinaurri. 7.- Ulisesen aberria. Euskal alderdi ohia. 8.- Bururatu. ... egina, total egina. 9.- Lilura.

Hitz ezkutua

Aurki ezazu Gipuzkoako mendi baten izena, kontuan izanik aurreneko zenbakiak hizki komunak kopurua adierazten duela eta bigarrenak dagokien lekuan agertzen direnena.

E	R	A	S	O	3	3
G	E	R	N	U	3	0
A	R	N	A	S	2	2
Z	O	R	I	A	2	1
S	A	G	U	A	0	0

Soluzioak

A	O	N	I	K	*	K	A	D	N	E	*
*	L	I	*	A	R	A	*	I	I	C	D
A	I	M	O	N	O	E	K	*	I	K	*
T	B	I	A	G	I	E	Z	A	R	A	A
E	*	A	*	R	I	T	A	R	U	*	*
K	A	O	A	I	T	O	L	A	A	I	K
N	I	A	R	A	*	E	R	Z	M	*	*
O	A	N	O	A	T	I	K	A	V	*	
K	A	N	A	K	I	T	U	K	J	A	
T	*	D	*	A	*	R	*	A	R	*	*

Hitza ezkutua: ERNIO

Hitza gurrutatuak: Ezker eskutik: 1. Hantol 2. Lar. Ito. 3. Kinoa. Atd 4. E. Tzikua. 5. Z. Izena. R. 6. Kimatu. 1M. 7. Aza. Orena. 8. Unea. Rik. 9. Ardia. Gofitk beheara: 1. Kozka 2. LH. Izu. 3. Han. Inuna. 4. Aroiza. Eiz. 5. N. Artea. D. 6. Oñ. Inuri. 7. Iaka. EIA. 8. Oñ. Ink. 9. Xarna.

Kike Amonarrizen umorea

RH-a

Gaztea, 14 urtetako errebisioa egitera joan da anbulatoria. Bere txanda iritsi denean, beste gauza askoren artean honako hau galdetu dio erizainak:

- Eta zuk zer RH daukazu?
- Nik oraindik ez daukat, baina gurasoek R12 bat daukate!

Ariketa zentzugabeak

Patxiku Txiki erdi negarrez itzuli da etxera, andereñoak zero jarri diolako matematikan.

- Zerbaitegatik jarriko zizun bada, zero! -oihukatu dio aitak-.
- Andereñoak 3x2 zenbat den galdetu digu eta nik 6 erantzun diot.
- Ongi... eta?
- Gero, 2x3 zenbat den galdetu digu.
- Baina zer txolin burugabe alferrontziri bururatzen zaio pitokeria hori? Gauza bera da eta!
- Horixe bera da, hitz horiexekin berekin nik esan diodana, aita!

Gure herrian zergatik ez dago hezkuntza-eskubiderik?"

"Gure herriari errugabetasun presuntzioa ukatzen zaio"

I BELIEVE THAT YOU WILL

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak, eta erabil dezagun

geure hizkuntzan bizitzeko eskubidea

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
LIERNI ARRIETA

Donostia-Pasaia

Kresal
bideetan

Donostia ederraren ipar ekialdean, Ulia mendia dago. Bertakoentzat aisialdirako gun e basatia. Kanpotarrentzat, Donostia eta Pasai San Pedro artean dagoen itsasertzeko mendixka. Zuhaitz orbain batzuk baditu, baina sastraka eta txilardia dira ugarien bere azalean. Natur uharte bihurtu dute mendi hau. Itsasoak mugatzen du iparraldetik eta inguruko auzoek hegoaldetik. Ezin birjina denik esan, hamaika herrialdetako maitaleak izan baititu. Euskaraz hitz egiten zutenak, latinez berba egiten zutenak, ingelesa ahotan zutenak eta abar, gaurko globalizaziora arte. Mila modutako marinel, erromes eta militarrek zapaldu dute historian zehar Ulia. Baina badu oraindik harearrizko arroka ama honek bere magalean natura hazteko indarririk. Eta bertako naturaren bila abiatu gara.

Ibilbidea Donostiako Zurriola hondartzaren pasealekuko eskuin muturrean hasiko dugu, Sagues auzoan. Hondartzako surflariak eta arrokatan bizi diren katuak atzean utzi ondoren, pasealekua amaituko ez balitz bezala, marra zuri gorriak jarraituz harearri latzean eginiko bide zidorretan gora eta behera ibiliko gara txilar, ote, tamarindo, eta landareen artean. Itsasoaren indarrak, ipar-ekialdetik datorrenez, parez pare aurkitzen du arroka, eta geruza bigunenak berehala jaten ditu. Ondorioz, eraikuntza hondarrak zintzilika daude gizakiaren zentzugabekeriari eginiko artelanak bailiran. Baina itsasoak ez du gupidarik eta gure bidezidorra ere ebaki

Allium sp. baratzeni
eta tipulen familiako
lorea.

du: ibilbide osoan aurkituko dugun zatirik arriskutsuenaren aurrean gaude. Zati honetan soka bat dago bidea errazteko, hala ere, bertigoa duenarentzat bada beste bide bat koadroan azaltzen denez. Arroketan itsasoko bizidunak topatu nahi dituenak badu hemen zer ikusirik. Kainabera hartuta, itsas ertzean arrainak noiz amuari helduko zain dagoen arrantzalerik ere ez da falta izaten gune honetan.

Bide zidorra, Monpas lurmuturrera arte

Bidezidorra itsas ertz eta labarreko landare eta sastraketan barrena doa. Tamarindoak edo milazkak (*Tamrix gallica*), txilarra (*Erica vagans*), itsas

Donostiako Sagues auzoan hasi, eta Pasai San Pedro arteko bide honek itsasertz, harkaitz eta era guztietako zuhaitzen artetik garamatza.

mihiluak (*Chritmun maritimum*) ikusiko ditugu eta bideak berauci lapurtutako lur zatian egingo du aurrera. Itsasori aurre egiten dion lurmuturraren ertzerantz iritsi aurretik, gailurrerian gora egingo dugu. Hantak eta eskuak non jartzen ditugun begiratu, sugandilen moduan igoko gara Monpasera iritsi arte. Hemen hainbat garaitan militarrek erabilitako behatokien aztarnak daude.

Eraikuntzak barrutik igaro eta eskailera batzuetatik bidezidorra

jarraitu eta zuhaitz artean Mariaren bihotzetik datorren bidearekin elkartuko gara –Monpasetik igaro nahi ez duenarentzat deskribaturiko bidea–.

Zuhaitz artean Kutrallako iturrira

Garai bateko lorategiren bat izan behar duen batean sartu gara, eta karraskilo landareak tunel moduko batean bildu gaitu, gain batera iritsi arte. Hemen, atzean utziriko Monpaseko aztarnak eta itsasoa ikusiko ditugu. Baita txilardian tartekatari-

ko ametza txikiak ere. Haritzaren antzeko zuhaitz honek hostoak iletsuak ditu eta kolore grisa edo zuritua izaten dute ileengatik. Berririo basoan edo landatutako zuhaitzen artean murgilduko gara. Urki ale ederrak daude bertan, azal zurizuriarekin. Berehala Kutrallako iturrira iritsiko gara. XVIII. mendekoa da iturria eta Donostiako trapu zahar eta berriak garbitzeko erabili izan da.

Mendiolako kala

Hurrengo bidegurutzean ezkerretara-

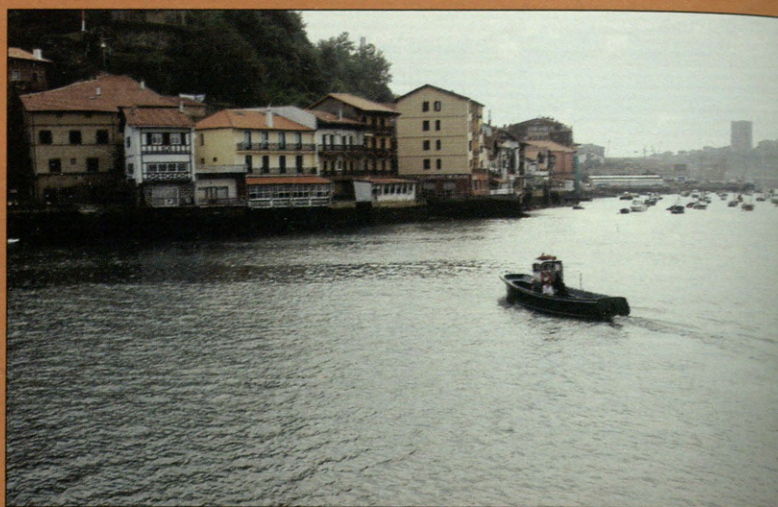
Bide alternatiboa

Monpaseko bidezidorrean pasa nahi ez duenak, bertigoa duelako edo zati txar hori saihestu nahi duelako, badu beste bide bat. Hauentzat, txangoaren hasiera ez da Sagues auzoan hasiko, Mariaren Bihotza elizan baizik. Elizaren alboko lorategian eskaileretan gora egin behar da Ategorrietatik zetorren tranbia bidera iritsi arte. Gaur egun bidean ez da burdinarik ageri, asfaltoak estali du garai bateko garraiobidea. Hala ere, gaurko Donosti ederraren ikuskizunaz gozatu dezakegu, Moneoren kubo eta guzti. Iradi arbola-baserriaren azpian, tranbiaren bidea jarraituko dugu. Hemen, bidezidorrean ezkerretara jarraituz, Loitxikiko erreka zeharkatuko dugu. Zuhaitzen artean horma baten alboan gorantz eginez, beste bidearekin bat egingo dugu. Aurrerago, Monpaseko aztarnetatik eta itsasoko paisaiatzat gozatzeko aukera dugu.

Batelerak, jauntxoak Pasai batetik bestera pasatzen zituzten emakumeak

Pasaiako pertsonaiarik esanguratsuenak dira batelerak: Historian zehar hainbatetan agertu dira idatzietan. Batelerak, garai bateko txalupak eta itsasontziak gidatzen zituztenak ziren eta sekulako abilezia erakusten zuten horretan emakumeek. Ausardia eta kemen handikoak ziren, baina baita domaezin intsumisoak ere. Felipe IV.a txundituta utzi zuten Pasaiara egin zuen bidaia batean. Urte batzuk beranduago Madrilera gonbidatuak izan ziren, bertan, Retiroko urmaelean erakusketak egin zezaten. Gerora, Pasaiako bi ertzetako jauntxoei Pasai batetik bestera igarotzen laguntzen zieten. Beranduago herri-

tar guztien esku jarri zen zerbitzu hau. Lope de Vega jaunak ere aipatu izan zituen batelerak. Historian zehar aipu ugari izan dute, ordea, batelerek iskanbiletan sartu eta isunak ordaindu behar izan zituztelako. Inguruko gudetan ere parte hartzen zuten eta beren balentria frogatu. Oraindik bada bi Pasaiak elkartzen dituen batela txiki bat. Ederra da lurrazaletik beharrean, autoz beteriko kilometroak saihestuz, urazaletik lasai-lasai beste aldera igarotzea.

ra egin itsasorantz eta ondoren maldatxoa gora maldatxoa behera, Animetako muturrera iritsiko gara. Hemen hareharriari haizeak irudikatzen dizkion zuloak daude eta bertan hamaika hegazti egiten du

habia. Aurrerago Mendiolako kala dago. Garai batean, itsasertzera jende ugari etortzen omen zen, baina gaur egun itsasotik datorren batelen bat edo beste ikus daiteke bakarrik. Zenbat eta zenbat pirata

etorri ote da hona? Bide basati honetatik joanda, bat batean errepi-de arrunt batekin aurkitu gara eta pirata kontuak ahaztu eta XXI. mendean bizi garela oroitarazi digu. Errepide hau Mendiola eta Herri

FITXA TEKNIKOAK

DONOSTIA-PASAI

DENBORA

4 ordu

DESNIBELA

150 metro

OHARRAK

Ilbilbidearen hasieran soka batekin laguntzen den pasabide bat dago. Zati honetatik igaro nahi ez duenarentzat ere bada beste aukerarik.

BIBLIOGRAFIA

- Ulla Pedro Pikabea et al. 1991 Gaztediaren Aterpea eta Karpinen Udai-Patronatu & Donostiako Udala.
- Alzpurua, I et al. 1999. Claves ilustradas de la flora del País Vasco y territorios limítrofes. Eusko Jaurlaritzak.
- La vuelta a Gipuzkoa a pie Federación Guipuzcoana de Montañismo 2001 Editorial Txertoa.
- Christopher Perrins, 1987. Aves de España y Europa. Omega.
- Zuberogoitia, I et al. 1998. Aves acuáticas de Bizkaia. BBK

LUZERA

13 kilometro

ZAILTASUNA

Itsasoak, olatuz olatu, bortitz higatzen du itsaslabarra. Harkaitzetan, era guztietako eskultura naturalak aurkituko ditugu.

Goiko irudian, Monpas muturrean, militarrek erabili izandako behatokiaren aztarnak.

Ametsa Ikastola zibilizazioarekin lotzen dituen da. Berau jarraitu eta aurreraxeago ezkerretara doan pista higatuak berriro sastraka artean galduaraziko gaitu.

Halako batean, Platako faroa ikusiko dugu urrutian, ondoren 1842ko hareharritzko akuifero batzuk daude eta aurrerago iturria. Harri hauen gainean ohikoa da musker eta sugandilak ikustea, eguzkitan beraien odol hotzak berotu nahian. Kontuz gero, biribilkaturik dauden sugedorriekin!

Platako faroa

Halako batean farora helduko gara eta zibilizazioan murgildu aurretik, faroaren alboan dagoen harkaitzari

begiratuko diogu. Bertan milaka kaio eta itsas txori ikus daitezke. Ederra da faro inguru hau, baina gizakiak mukizapi eta plastiko azalez estali nahi duela dirudi. Errepide jarraitu eta ezkerreko kurban behatoki edo miradorean barrena jaitsiko gara Zenokozulo farora. Hemendik, Pasaia portura joko dugu San Pedro aldetik, San Juan parez pare dugula. Egun pasa borobiltzeko zer hoberik, bi santuak, Pedro eta Juan batzen dituen batean Oiartzun ibaia igaro eta beste ertzean San Pedro ikustea baino? San Pedro elizara jo eta bertan galdetuko dugu Donostiara itzultzeko autobusa non hartu. ■

Abiatu baino lehen...

SARTU

Eguraldiak eragina du zure bizitzan. Toki bakoitzeko eguraldiaren berri zehatza izatea oso mesedegarri izan liteke zuretzat. Gure herriko informazio meteorologiko guztia aurkitzeko

www.euskalmet.net

euskalmet
euskal meteorologia agentzia

aurreraren doan herria

EUSKO JAURLARITZA GOBIERNO VASCO

2004ko urtarraren 17a

ARGIA

43

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

GENETIKA

Oxigenoa eta Tibeteko haurrak

ZIENTZIALARIEK berriki deskubritu dutenez, haur tibetarrek bost aldiz aukera gehiago dute bizitzeko beren amek odolean oxigeno-maila handitzea ahalbidetzen duten geneak baldin badituzte. Kontutan hartu behar da tibetarrek bizi diren herriak oso altu daudela eta, beraz, oxigeno eskasia dagoela.

Horretarako 900 etxetako amak eta seme-alabak aztertu zituzten. Emakumeen oxigeno-maila odolean, hainbat datu ginekologiko, haurdunaldi eta erditze-kopuruak eta beste hainbat datu izan ziren aztertu zirenak.

Azterketa hauekin guztiekin ondorioztatu zen gizakia hain oxigeno gutxi dagoen

Gizakia hain oxigeno gutxi dagoen lekura genetikoki egokitzeko prozesuan dago.

lekura genetikoki egokitzeko prozesuan dagoela. Pertsona hauen aurrekoek tropikoetatik emigratu zutela uste da eta beraz, oraindik amaitu ez den egokitzapen-fasean daude. **I**

Osasuna

JABIER AGIRRE

"Umeak kartara" aukera daitezke Britainia Handian

BRITAINIARRAK, normalean, Europako gainerako herrialdeetakoak baino aurrerago joan ohi dira gai mediko eta sozialetan. Horrela, Erresuma Batuk errenal-kuntzari buruzko bere arautegian zuzenketa bat onartu du, jaio aurretik umeak ia-ia nahierara aukeratu ahal izateko. Horrela esanda, zientzia fikzioa dirudien arren, kontua zera da: HFGA erakundeak -Giza Emankortasun eta Enbriologiarako Agintaritza

Gorenak- baimena eman diela medikuei enbrioiak ume-tokian ezarri aurretik aukeratzeko, lehen aipatutako erakunde horrek erabakitze gaitasuna baitauka Britainia Handian. Eta horrek zer mesede edo onura ekar dezake? Bada, emaile egokirik ez dagoen kasuetan, eta betiere gaixotasun genetiko jakin batzuk saihesteko asmoarekin, ume jaioberriak zelulak eman ahal izango lizkiokeela gaixorik dagoen bere anai-arrebaren bati. Prozedura honen kontra daudenek, sektorerik atzerakoiene, beren protesta agertu dute, eta ume jaioberriak botika bat bai-

litzan erabiliak izango direla salatu dute. Baina HFGA erakundearen lehendakari den Suzi Leather-ek ondo azaldu duenez, prozedura berria ez da edonola erabiliko, kasu bakoitza zehatz-mehatz aztertu ondoren baizik. Azken finean, ez dira ume horailak, begi-urdinak edo ederrak "sortu" nahi; anai-arreba gaixo bat egonik familian, gurasoek ernaldutako obuluak hautatuko liriteke, eta geneak gaixo dago-

en umearekin bateragarriak direla egiaztatu ondoren, jaioberriaren orno-muinetik edo baita zilborrestetik ere zelula batzuk hartuko liriteke, gero tratamenduan erabiltzeko. AEBetan bost ume osasuntsu jaiotzea lortu da, eta Diamond-Blackfan-en anemiak jota zegoen ume batek bere anai-arreba jaioberriarengandik inplante bat jaso du.

Gure artean, beste kontu askotan bezala, gauzak motelago doaz, baina era horretako dekreturen bat onartu bezain laster, bikote askok aprobetxatuko lukete bide hori, beren seme-alaben mesederako.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Akulamendiaren atarramentua

OREINEN makakorroekin nahasirik adarren kinkateko hotsa entzuten da garaitsu honetan mendian. Baina ez dira adar hots bakarrak. Akulamendi edo arkanbele arrek ere adarkadaka bereganatzen dute emeen konfiantza. Akulamendia intsektu izugarri handia da eta beldurtzeko moduko adarrak ditu. Inguruan hegan badoa ederki sentituko duzu. Itxuraz, umatuko fruituen zukua eta zuhaitz eta

Akulamendia (*Lucanus cervus*), "orein hegalaria".

zuhaixken izerdia zurrupatzuz elikatzen dira. Azken honetarako enborreko berezko edo bere matraila indartsuekin egindako zaurietako jarioak baliatzen dituzte. Batik bat ilunabar aldera ikusten dira, uda partean gehiago. Emeek hogeit bat arrautza erruten dituzte, banaka banaka, hildako zuhaitzen azaleko zirrikietan. Hauetatik pare bat edo lau aste bitartean harrak sortuko dira. Har hauek urtebete eta bost urte artean biziko dira intsektu heldua garatu arte. Har hauek usteltzen ari den egurra janz bizi dira. Ihartu berria ere ez dute jaten. Elikadura honen oinarria hesteetako txoko berezi batean apopilo mantentzen dituzten bakterio batzuen laguntza da; bakterio hauek egurraren zelulosa molekula erraldoiak desagiteko gai dira.

Agi denean, batez ere haritza eta bere senide ametza, artea eta abarren egurra dute gustuko har hauek. Europa osoan intsektu hauen etorkizunari buruzko kezka izugarria zabaltzen ari da azken aldi honetan: gero eta pinudi eta eukaliptadi gehiago landatu, basopea erre, basoetan gero eta egur gutxiago usteltzen utzi eta urtetan bizitzeko beharrezkoa duen habitat berezi hau gero eta sakabana-tuagoa da. Ondorioz babestutako espezie eta bere habitat berezia babestu beharrezkoa den espezie gisa izendatua da. Bestetik merkatu beltzean izugarri ordaintzen da intsektu bitxi hau, Japonen batik bat, 800 eta 20.000 euro artean. Berrogeita hamar urte baino lehenago erabat desagertuko dela dema egin duen zientzialaririk ere bada. Ingalaterran gai honi buelta asko eman dizkiote eta inon baino informazio zehatzagoa dute akulamendiaren benetako egoerari buruz. Akulamendiaren etorkizunarekin kezkatuta dauden tokietan egurra basoetan usteltzen uzten hasi dira. Hemen auskalo noiz...

TEKNOLOGIA INDUSTRIALA

Minutu gutxitan hoztu

ORAIN ASTE GUTXI iragarritako berri baten arabera 22°C-tik 2°C-ra bi minutu eskasean iragan daiteke elektrozitaterik kontsumitu gabe. Oinarrian lurrunketa prozesu natural bat dago eta ohiko hozkailuak baino 70 aldiz azkarrago hozten du.

Gailua Thermagen konpainiak sortu du eta ohiko egoeratan froga arrakastatsua izan dela ziurtatu dute.

Sistema hutsean egindako lurrunketaz baliatzen da eta honela, edozein produkturen bero-energia xurgatzen da abiadura handiz, gainera. Prozesua kontrolatzeko teknologia Ariane kohete europarraren motorrak kontrolatzeko garatutako teknologian oinarritzen da. Thermagen-ek, Europako Espazio Agentziak teknologia transferitzeko duen programaren bidez eskuratu zuen aipatu teknologia eta hozte-sistemaren baitan gertatzen diren eredu fisiko konplexuak modelatzerik izan zuen errendimendua eta fidagarritasuna hobetuz.

Hozteko era hau orain milaka urte ezagutzen da. Garai batean txarro porotsuen bidez hozten ziren edukiak azaleko lurruna baliatuz, eta giza gorputzak ere antzeko metodoa erabiltzen du tenperatura kontrolatzeko. Thermagen-ek erabilitako metodoa 1930eko hamarkadan garatu zen, baina orduz geroztik ez da laborategietatik ateratu.

Teknika horri lehen erabilera praktikoa 2003ko Dakar-eko Rallyan eman zioten, bertan Thermagen-ek edariak hozteko hainbat ontzi Pescarolo Sports deituriko ekipoiari saldu zizkionean. Ur-zentilitro bat hutsean hoztuz edariaren tenperatura 15°C jaisteaz lortzen zen.

Kontzeptu bera beste alor erabat desberdinean erabiltzen da une honetan, hots, kosmetikan. Larruazala zaintzeko produktu berri baten osagaiak, hozketa ultra-azkarrako prozesu batekin batera, berehalako "lifting" efektua sortzen du.

Efektua hau kosmetikako ikertzaileentzat ezaguna zen jada, zeren eta lipidoak -koipeak, olioak, argizariak...- minutuko 5°C edo gehiago hoztean, dituzten molekulak uzkurto egiten baitira eta horrela larruazaleko poroetatik sartzerik izaten dute. Behin barnean, bere tamaina normala hartzen dute eta urez betetzen dira lehen aipatu "lifting" efektua sortuz. I

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Sukaldean

HASIER ETXEBERRIA

DAVID DE JORGE

sukaldean@free.fr

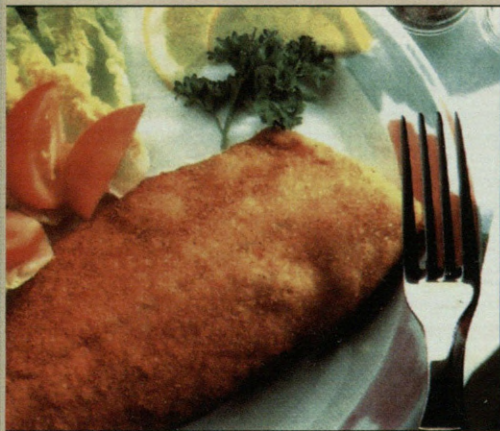
Amuarrain frijituak urdaiazpikoarekin

ONGI GARBITUKO dizkigute amuarrainak arrandegian, tripak kendurik. Gatz pixka bat eman eta urdaiazpiko xerra bana sartuko diegu sabel barruan. Oliba olioaren isuriko dugu zartaginean, bi hatzeko neurria harturik. Su eztitan gozatuko ditugu baratzuriak, erre gabe olioaren ongi kutsa dezaten. Minutu gutxi batzuen ostean, baratzuriak ateratu, sua biziagotu eta amua-

Osagaiak

- 8 amuarrain ertain
- Urdaiazpiko serranoa edo iberiarra, 8 xerra
- Irina
- Gatz
- Oliba olio, frijitzeko
- 2 baratzuri ale

rrainak sartuko ditugu, irinetan azala igurtzi eta gero. Buelta eta buelta frijituak ditugu ondoren. Minutu bat alde bakoitzeko, tamainaren arabera. Bizpahiru txandatan egingo ditugu amuarrainak, olioaren tenperatura apal ez dadin. Xukatu eta berehala zerbitzatu egingo ditugu, gorri eta kraskatsu. Gaiarrek bere Erronkariri "uskaraz" kantatzen zionean baino gusturago geldituko gara gu amuarrainak jandakoan. ■

Oinarrizko kontuak

Gurina nola gorde

KOIKE OPAROA DA GURINA, baina kontu handiak behar ditu. Lehenik, argi eta garbi jakin bedi gurina ez dela betiko, hau da, une batera ezkerro mindu egiten da, hozkailuan luzaroan edukitzen badugu, mindu eta hondatu egingo zaigu. Egun, bilgo ezin hobeetan aurki dezakegu merkaturuan, argitasun, hezetasun eta usainen ekinetatik babestua. Gainera, hozkailugileek oso erraz jartzen digute guztia, eta kutxatila bereziak lantzen dituzte, tapa eta guzti, gurina hotzean egoki egon dadin. Eta horregatik ere, hondatzen bazaigu gurina, bada... garbi dago, arduragabe batzuk gara.

Badakigu, beraz. Gurinak ere bere iraungitze data du, ongi tapaturik egon behar du, usain arraroetatik urrun -denak harrapatzen ditu, utziz gero-, ongi itxirik eta... hitz batean: esne-mamitan.

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

Argitarapen berraren edizioa laguntzaile:

kutxa

gizarte ekintza

2004KO MAHATS-BILTZEA

Ardoa merkatu daiteke gutxiago saltzeko beldurrez

Eguraldi kaskarragatik, Euskal Herrian, aurtengo mahats-biltzea iazkoa baino urriagoa izango dela aurreikusita amaitu da. Gainera, eskaria gutxitu denez, soberakinak sor ez daitezen prezioek behera egiteko susmoa dago. Euskal Herriko Errioxak –Arabakoak eta Nafarroakoak– 95 milioi litro ekoiztu zituen 2003an. Horietatik, ia 80 milioi Arabako Errioxatik atera ziren, eta gainerakoak, Nafarroako Errioxatik.

DANIEL UDALAITZ

AMAITU BERRIA DA Euskal Herriko Errioxako mahats-biltzea, prezioek behera egingo duten hasierako susmoa mantenduz. Uste honen eragileak bi dira: Espainiako Estatuan, kontsumoa %3a eta %6a bitartean gutxitu izana; eta esportazioak gutxitzeko arriskua. Ez dugu ahaztu behar iaz, bai Frantzia, bai Italia, behera egin zuela ardoaren ekoizpenak, eta horrek Espainiako Estatuko ardoaren esportazioak hazten lagundu zuela.

2003ko ekoizpena

2003ko datu ofizialen arabera, Euskal Herriko Errioxako ardoaren ekoizpena –jatorrizko deiturakoarena, hala Arabakoa nola Nafarroakoa– ia 95 milioi litroa heldu zen (94.513.793). Horietatik, ia 80 milioi litro Arabako Errioxako

mahastietatik atera ziren, eta beste ia 15 milioi litro Nafarroako Errioxakoe-tatik, hurrengo orrialdeko taulan zehazten denez.

Errioxako jatorrizko deiturakoen multzoan, ekoizpen osoa 298 milioi litroa heldu zen. Horietatik %68,12a Logroñoko Errioxako mahastiei dagokio, %26,74a Arabako mahastiei, eta gainerako %5a Nafarroako mahastiei. Azpimarratzekoa da Errioxako jatorrizko deiturako ardoaren ekoizpen osoaren %56a ardo-ontzaileen elaboreazioari dagokiola. Horrek, beraz, etengabeko garapena erakusten du kalitate handiagoko eta balio erantsi gehiagoko ardoen aldera. Arabako mahastien kasuan, ekoizpenaren %70erainoko portzentajea dagokie ardo-ontzaileen upategiei. Nafarroako mahastien kasuan, berriz, %50a baino gehixeago dagokie.

Arabako Errioxako upategiek, 2003. urtean, aurrekoan baino zerbait gutxiago saldu zuten –%0,72 gutxiago–. Guztira 71,99 milioi litro izan zirenez gero, Errioxako jatorrizko deiturako 236,34 totalen %30,5a inguru adierazten dute. Kopuru oso horretatik, 214,6 milioi litro ardo beltza zen, 12,8 ardo zuria eta 8,8 ardo gorria. Arabako Errioxako ardoaren salmentek azaltzen duten portzentajea handiagoa da, baldin eta kontuan hartzen baditugu balio erantsi gehienekoak: komertzializatutako erreserbakoak eta erreserba handikoak, %42,3ra eta %46,5era heltzen baitira, hurrenez hurren.

Merkatuka, beherakada arina ikusten da Arabakoien iazko esportazioetan, saldutako litroen %8,41 litro izan baitzen. Guztira, 17,1 milioi litro saldu ziren atzerriara; hau da, Errioxako jato-

ERRIOXAKO JATORRI-DEITURAREN UZTA

Upategi mota	Beltza	Gorria	Zuria	Litroak guztira
Araba Uzta-biltzaileak	13.612.474	27.945	132.840	3.773.259
Kooperatibak	9.068.082	85.103	531.131	9.684.316
Biltegizainak	1.909.176	13.672	53.460	1.976.308
Ontzaileak	50.083.538	1.500.501	2.706.252	54.290.291
GUZTIRA	74.673.270	1.627.221	3.423.683	79.724.174
Nafarroa Uzta-biltzaileak	4.800	0	1.750	6.550
Kooperatibak	5.102.521	153.675	315.407	5.571.603
Biltegizainak	851.522	39.637	30.000	921.159
Ontzaileak	7.878.653	175.466	236.188	8.290.307
GUZTIRA	13.837.496	368.778	583.345	14.789.619
Errioxa Uzta-biltzaileak	11.507.707	1.462.105	594.140	13.563.952
Kooperatibak	67.129.478	3.091.045	6.711.505	76.932.028
Biltegizainak	7.276.015	537.651	140.580	7.954.246
Ontzaileak	93.781.662	5.414.519	6.258.568	105.454.749
GUZTIRA	179.694.862	10.505.320	13.704.793	203.904.975
GUZTIRA				
Kanpaina Uzta-biltzaileak	25.124.981	1.490.050	728.730	27.343.761
Kooperatibak	81.300.081	3.329.823	7.558.043	2.187.947
Biltegizainak	10.036.713	590.960	224.040	10.851.713
Ontzaileak	151.743.853	7.090.486	9.201.008	168.035.347
GUZTIRA	268.205.628	12.501.319	17.711.821	298.418.768

Oharra: 2003ko uzta.

Iturria: Eusko Jaurilaritza eta Errioxako Gobernua

rrizko deiturako ardoaren esportazio totalen %25,9. Horiek ere eragin zituen atzerriko salmentak gutxitzeak, %8 ingurukoa izan baitzen. Barruko merkatuko salmentez den bezainbatean, ia %2 gehitu ziren Arabako upategien kasuan, baina %4,49 gutxitu ziren Errioxako jatorrizko deiturakoen multzo osoan.

Ardoaren negozioak ekoizpen handiagorako garapena izan du azken urteotan. Esate baterako, Arabako Errioxan babespeko mahats-ekoizpena %82,35 hazi zen 1991tik 2003ra bitartean, 83,7 milioi litroa iritsi arte. Garai horretan bertan, babespeko ardoaren ekoizpena %138,6 hazi zen, 79,7 milioi litroraino. Maximo historikoa 2000. urtean izan zen, 84,2 milioi litro produzitu baitziren.

Ardo-kontsumoa gutxitu egin zen 2003an

Nazioarteko egoera gatazkatsuek eta ekonomiaren errezesioak baldintzatutako urtea izanik, orokorrean, ardo-salmentak behera egitea espero zen. Bukaerako emaitzak, ordea, uste baino hobeak izan dira, gutxiago kontsumitu bazen ere, prezioek gora egin baitzuten, bereziki ardo gazteenenak. Datu ofizialen arabera, Espainiako Estatuan, ardo-kontsumoa %3a gutxitu zen 2003an,

eta portzentaje hori %6ra heltzen da jatorrizko deiturako ardoen kasuan. Beherakada horren kausa nagusia ostalaritzako kontsumoa %10a gutxitu izana da.

Espainiako Estatuko merkatuan, ardo onduaren eta erreserbakoaren sal-

Atzerriko bezero onenak

Errioxako ardoaren atzerriko merkatu nagusia, oro har, Erresuma Batuek izaten jarraitzen du, 19,18 milioi litro esportatu baitziren hara, 86 milioi euroko balioarekin. Aurreko urtean lortutakoaren antzeko fakturazioa izan zen. Hala eta guztiz ere, aitortu beharra dago Erresuma Batura saldutako Errioxako ardoaren kopurua %7,76a gutxitu zela 2003an. Ondotik darraizkio Alemania, 12,6 milioi litroekin -%14,6 gutxitu da-, eta Suitza, 5,7 milioi litroekin eta %9,2ko beherakadarekin. Estatu Batuek, ordea, %13,74 gehiago erosi zuten Errioxako ardoa. Horrela, 5,4 milioi litro erosi zituzten, 29 milioi eurotan.

mentak %7,76a eta %6,87a hazi ziren hurrenez hurren; esportazioetan, aldiz, aurreko urteko salmentak mantendu ziren. Litroko 4,37 euroko prezio batez bestekoan oinarrituz -iazkoa baino %2,82 gehiago-, aurtengo diru-sarrerak 288,9 milioi eurora iritsiko lirateke Arabaren kasuan, eta 1.000 milioi euro ingurura Errioxa osoaren kasuan. ■

bizkaiko kostaldean ezagutzeko aukera paregabea!

zerbitzuak

- Biko logelak bainugelarekin
- Garbilekua
- Jatetxea
- Kafetegia
- Egongela
- Jolas aretoa
- Irakurgela
- Delicatessen motako denda

Arrigorri Itsas Pentsioa leku paregabea dago, hondartzaren gain-gainean, bertara sarbide zuzena duela. Talaia baten gisa, itsasoa aurrean eta Ondarroako portua zein Saturrango hondartza ezker-eskuin. Bamealdera so eginez, Lea-Artibaiko mendixka, erreka, baso eta herriak

946 134 045
605 711 684

ondarro

ATZERRIKO OHOREZKO EUSKALTZAINAK

Isilpeko langileak euskararen bidean

Aspalditik behar zuen euskarak zainduko zuen erakunde bat, herri-tarrei egunerokoan eskuetatik ihes egiten zieten ñabardurei erreparatu eta horiek kutxa itxi batean gordeko zituen. Eta horren guztiaren haritik jaio zen hain ezagun bihurtu den Euskaltzaindia, euskararen akademia. Askotan kritika gogorrak entzun ditu, izan ere, oraindik arautu gabe dagoen hizkuntza baten gaineko erabakiak hartzea ez da lan erraza. Gaurko erabilerari, gure arbaso zaharrek erabili zuten moldeari eta euskara jatorrari so, eguzkiz eguzki gure hizkuntza arautzen eta normalizatzen aritzen dira bertan. Nortzuk baina?

EUSKALTZAINDIK Gobernu-Zuzendaritza bat du, bere Euskaltzainburua-ekin, Buruorde, Idazkari eta Diruzainarekin. Zuzendaritzakide dira, halaber, Ikersailburua eta Jagonsailburua. Horiez gain, beste hainbat kargu daude. Euskaltzain osoek, euskaltzain urgazleek eta ohorezko euskaltzainek osatzen dute Euskal Akademia. Eus-

AINHOA LENDINEZ

Argazkiak: Euskaltzaindiaren
Azkue Biblioteka

kaltzain osoek Erakundearen Osoko Bilkura osatzen dute eta horiek dute hitza euskaltzain berriak hautatu eta Erakundea gobernatzerakoan. Euskaltzain urgazleek lan-batzordeetan

hartzen dute parte. Horien guztien lana antolatzen dute Euskaltzainburuek. Badira, baina, erakundean bertan aritu ez arren beste euskaltzain batzuk ere, Ohorezko euskaltzainak. Horiek idazle, literaturgile, euskarazale porrokatuak izan ohi dira. Euskaltzaindiak ohorezko izendatzen ditu aurretik isil antzean gure hizkuntza-

Suzuko Tamura

1934ko urtarrilaren 2an jaio zen, Tokion. Tokyoko Unibertsitatean doktoratua, Linguistika deskriptiboa, Linguistika historikoa, Fonetika eta Fonetika-fonologia eta Morfologia ikasi zuen. Honako ikerlan hauek egin ditu: *Ainuera* (Hokkaido). Hizkuntza eta Hiztegiak zenbait liburu: *Inuktitut* Kanadako eskimalen hizkuntza (Kanadan), *Euskara. Euskal Herrian*. Wasedako (Tokio) Unibertsitatean, Linguistika -fonetika-fonologia-, ainuera eta euskara irakasten du. Euskaltzaindiaren X. Biltzarreran, euskarazko esaldien hitzetako ordenari buruzko ponentziaren egilea.

ren alde suhar aritu diren herritarrek. Sarri askotan horiek dira guztiontzat ezezagunenak eta horien berri sakonago jakin nahi izan dugu.

Ohorezko euskaltzainak

Ohorezko euskaltzainak euskara aztertzen eta lan-tzen hainbat saio egindako pertsonak dira. Gure hizkuntzaren alde egindako lan eskerga aitortu asmoz izendatzen dituzte euskaltzain. Zehazki hau-taketa prozesua honela izaten da: euskaltzain bik sinatzen dute proposamena eta, ondoren Osoko Bilkurak egiten du bozketa. Euskaltzaindiaren Arautegiak honako hau dio ohorezko euskaltzainen izendapenaren ganean: "Euskaltzain ohorezkoen mailan sartuko dira Euskaltzaindiaren ustetan euskarari mesede bikainak egindako lagunak. Izenda-tuak izateko, idatzizko proposamena behar da, nahiz Zuzendaritzak nahiz bi euskaltzain osok egina, eta batzarra berak onartzea". Euskaltzain ohorezkoen diploma bat ematen zaie aitorturiko ohorearen eta merituen lekuko eta diploma horre-tan honako hau irakur daiteke: "Euskaltzaindiak, euskararen aldeko haren merezimendu bikainak aitortuz, euskaltzain ohorezko izendatu du".

Gaur egun, ohorezko hemezortzi euskaltzain daude. Horiek guztiek gure hizkuntzari egindako ekarpena zabala da oso eta luze aritu ahal izango gina-teke lan bat eta beste aztertzen. Ohorezko euskaltzai-nen artean badira baina Euskal Herrikoak ez direnak ere eta labor bada ere, horiek egindako lana ekarriko dugu hona. ■

Vahan Sarkisian

Erevan (Armenian) sortu zen, 1954ko martxoaren 12an. Filo-logia Zientzietan doktorea da. Erevan, Estatuko Unibertsita-tean, irakaslea da, bai eta Filologia Erromaniko Katedraren zuzendaria ere. Armeniera-euskara Estudioen Saileko sortzai-le eta irakaslea da Sarkisian eta Araxes izeneko Armeniera-euskara nazioarteko aldizkariaren sortzaile eta zuzendaria. International Linguistic Academy elkargoko zuzendaria da eta Asociación Internacional de Hispanistas delakoaren kidea. 1999an, Espainiako Gobernuaren bekadun izendatu zuten. Euskara ikasi du, baina ez du mintzatzen. Euskal Herriaren eta Armeniarren arteko lotura kultural eta lin-guistikoak aztertzearen eta sakontzearen aldeko da. Euskal kulturaz klaseak ematen ditu aspalditik Uni-bertsitatean eta, azken bi urteotan, euskara ikastaro-ak ere bai. *Fontes Linguae Vasconum* aldizkarian maiz idazten du. Horrezaz gain, hogeita hamar bat artikulua argitaratu ditu Armenian, Errusian, Argentinan eta Frantzan.

Jan Braun

Lodz-en (Polonia) jaio zen, 1926an. 1947tik 1951 arte Filologia Klasikoa ikasi zuen eta, amaitu orduko, beka bat jaso zuen kaukasiar hizkuntzalaritzan espezialitatea egiteko. Lau urtez, georgiar Filologia ikasten jardun zuen Tbilisikoko Unibertsitatean eta bere lehen tesia aurkeztu zuen: *Georgiar aditzaren pertsona-aniztasuna*. 1995ean Varsoviako Unibertsitateko Ekialdeko Ikaske-ten Institutuan hasi zen lanean, georgiera zahar eta modernoaren irakasle. 1976an Tbilisikoko Unibertsitateara egini-ko bisitan, euskara ikastaro bat egin

zuen eta ondorioz *Euskal hizkuntzarako sarrera liburua* argitaratu zuen, georgieraz. Ikastaldi horren haritik georgiar unibertsitateko talde bat euskara ikertzen hasi zen, Natela Sturua eta Salome Galbunia egun euskaltzain urgazle direnak tartean. Varsoviako Iberistika Katedran azken 25 urteotan oinarritzko euskara ikastaroak eman izan ditu. Bigarren tesia 1991n aurkeztu zuen, *Euskaro-Kaukasikoa*. Hainbat artiku-lu argitaratu du, euskara-georgiera hizkuntzen arteko ustezko loturei buruz. Bere ikasle izandako batek, Magdalena Czajkowszka-Vasquez-ek, Nevadako Reno Uni-bertsitateko beka bat jaso du euskal mitologiaren alorrean doktorego-tesia presta-tzeko. Gaur egun, Varsoviako Unibertsitatean ari da, linguistika eskolak ematen. Euskaltzaindiak 2000ko urriaren 27an izendatu zuen euskaltzain ohorezko.

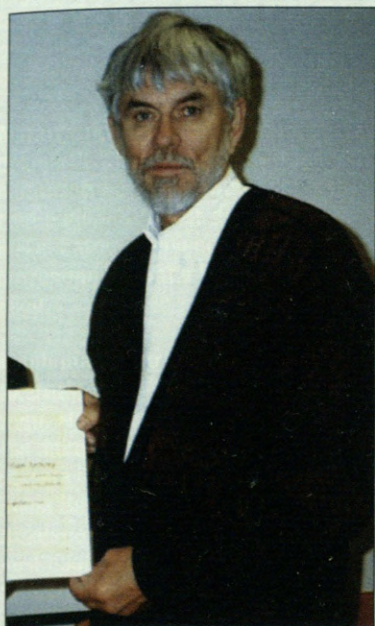

Yuri Zytsar

Euskaltzaindiak 1992ko otsailaren 1ean izendatu zuen ohorezko eus-kaltzain errusiarra (San Petersburgo). Honako lan hauek egin ditu: *Sobre los nombres vascos de la leche (reconstrucciones)*, *Corres-pondencia Zytsar / Michelena*, *Sobre el origen del Analitismo en la lengua vasca...*

William Douglass

Renon jaio zen, 1939ko abenduaren 4an eta AEBetako mendebaldean bizi da. Nevadan, Renoko Unibertsitatean eta Madrilen ikasi zuen (Literatura

Espainola). Madrilen zaletu zen antropologiarekin. Jon Bilbaorekin elkarlanean, *Amerikanuak. Basques in the New World* argitaratu zuen 1975ean, Mundu Berriko euskaldunen gaineko oinarritzko lana. 1999ko Gabon Zahar egunean erretiratu egin zen, 33 urteren buruan. Reno-Nevada Unibertsitateko Basque Studies Program-eko koordinatzaile da 1967tik. Geroztik, Antropologia irakasle ari da bertan. Antropologian doktore, 1967an irakurri zuen tesia. 1963an etorri zen Euskal Herrira, doktorego-tesirako lekuko lana egiten ari zela eta, Etxalarren eta Aulestin ibili zen lanean. Bi urtez izan zen eta gero Chicagora itzuli behar izan zuen, lizentziaturatesia idazteko. Baina beste 3-4 urtean bueltatzen zen, noizean behin: udan-eta. Jon Bilbaorekin garatu zuen euskal biblioteka, Renokoa.

Georges Rebuschi

1949ko martxoaren 10ean jaioa, Parisen. Frantziako hiriburuan bertan egin zituen ingeles ikasketak, eta 1971n Agrégation izeneko goi-mailako irakasle titulua erdietsi zuen. Hizkuntzalaritzako ikasketak ere egin zituen, eta euskal mintzaira ikertzen hasi zen, Oñatin egonaldia egin ditu horretarako. 1982an doktorego-tesia defendatu zuen Parisen, *Structura de l'énoncé en basque* lanarekin. 1984an argitaratu zuen, Parisen. 1982tik 1989ra, Nancyko Unibertsitatean ingeles hizkuntzalaritzako irakasle izana da; orduz geroztik, Parise III.eko hizkuntzalaritza orokorreko irakasle da. Euskarari buruzko 50etik gora idazlan egin ditu. 1998an horietarik batzuk argitaratu zituen *ASJU* aldizkariaren gehigarrietan. Morfologia eta joskera landu ditu batez ere. Ezagunak dira bereziki euskarazko erlazio anaforikoez egin dituen ikerketak. Bere gain hartu du, bestalde, *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* delakoan euskarari dagozkion berriak eta bibliografia urtez urte segitzeko lana. Euskalariaren nazioarteko biltzarretan parte hartu du: 1980an, eta 1984an Iruñean. 1991n, berriz, Bilbon egin zen nazioarteko dialektologia biltzarrean izan zen, baita Baionan ere, 2001ean. Bestalde, Hizkuntz Atlasaren lantaldearen laguntzaile izan da hasieratik, morfojoskerari buruzko galderak prestatzeko bereziki. Badira hamar urte euskaltzain urgazle izendatu zutela.

Ohorezko euskaltzainak

Eugenio Agirretxe
Pierre Andiazabal
Jesus Atxa
Jan Braun
Junes Casenave-Harigile
William Anthony Douglass
Karmele Esnal
Karmelo Etxenagusia
Juan Garmendia
Xabier Gereño
Jose Mari Larrarte
Ander Manterola
Mari Jeanne Minaberry
Georges Rebuschi
Jose Antonio Retolaza
Vahan Sarkisian
Suzuko A. Tamura
Yuri Zytsar

Euskaltzain osoak

Patxi Altuna
Jose Antonio Arana Martija
Adolfo Arejita
Miren Azkarate
Pierre Charritton
Jean-Louis Davant
Xabier Diharce "Iratzeder"
Patxi Goenaga
Jean Haritschelhar
Andres Iñigo
Xabier Kintana
Henrike Knörr
Emile Larre
Juan Mari Lekuona
Jose Luis Lizundia
Beñat Oihartzabal
Patxi Ondarra
Txomin Peillen
Pello Salaburu
Juan San Martin
Ibon Sarasola
Andres Urrutia
Patxi Zabaleta
Antonio Zavala

«Gakoa alderdien elkarrizketa bideratzeko formatua adostea da»

Gorka Espiau

Elkarri-k urriaren 2an –Donostian– deitutako manifestazioaren ostean mintzatu gara gizarte mugimendu honetako Gorka Espiau eledunarekin. Elkarri irailetik abendura bitartean burutzen ari den kanpaina –II. Bake Konferentzia barne– hasi ondoren bi gertakari adierazgarriak izan dira: Espainiako Espetxe Erakundeak onartu du Rodriguez Galindo jeneral ohiak bere zigorra etxean betetzea, eta ETaren aurkako operazioa, Iparraldean eta Biarnon. Manifestazioaren balorazioa eta azken gertakariak izan ditugu elkarrizketaren abiapuntu.

Zein da Elkarrik Donostian antolatutako manifestazioaz zure balorazioa?

Oso baikorra. Gure kanpainaren barruan gizarte mobilizazio bat aurreikusi genuen, ez ekimen zentrala edo garrantzizkoena bezala, hala ere. Kanpainari gizartearen atxikimenduaren irudia eman nahi genion. Egungo egoera politiko berezian –testuinguruaren eta mezuaren konplexutasunarengatik– mobilizazio mota hau oso zaila da. Gure helburua ez da jendetza biltzea, gizartearen eta alderdien pluraltasuna adieraztea baizik. PPko kideak izan ezik, modu batez edo bestez, gainerako alderdietako kideak egon ziren.

Galindok etxean beteko du bere zigorra. Zer balorazioa egiten du Elkarrik?

Oso erabaki okerra da. Rodriguez Galindori onartu zaion neurriak giza eskubideen arloan ez dugula ezer ikasi erakutsi du. Elkarrik aldarrikatzen duen jarrera multilateral ez dago barneratuta Espainiako Gobernuan, PSOEr engandik hainbeste mezu aurrerakoi entzun ondoren, neurria tristea da. Galindori onetsia oso pauso okerra da gatazkaren konponbidean, gatazka bideratzeko aukerak zailtzen ditu, alde bakoitzak giza eskubideak bere interesen arabera ulertzen baititu. Gainera, azkenaldian Espetxe Erakundearen mezu ezkorrak ezagututa, ez dirudi presoen egoera –dispertsioaren neurriak, adibidez– hobetuko denik.

ETAren aurkako operazioak nola eragin dezake, esaterako, Elkarriren kanpainan?

Goizegi da zer eragin mota izango duen jakiteko, baina epe motzean eragina izango du. Hasteko, Madrilgo hedabideek gatazkaren irtenbidea bide polizialek etorriko dela dioten diskurtsoa indartu dute berriz ere. Ikuspuntu horretatik, ETAren aurkako operazioa traba da elkarrizketa politikorako. Estatuko mintzaleku politikoak triumfalismoan murgildu dira. Guk gure kanpainan segitzen dugu, elkarrizketaren ideiarekin beharrari eutsi behar

diogu, bereziki Madrilera begira. Operazioak ETAn zer eragin izan duen ezagutzea klabea da, eta hori ezagutzeko denbora apur bat beharko dugu, baita egungo osagarri politiko estrategikoek –oso interesgarriak direnak– indarrean segituko ote duten ezagutzeko ere.

Testuinguru honetan nola dago bakera bidea eta elkarrizketaren aukera?

Guk aukerak eta arriskuak daudela adierazi dugu gure diagnosian. Adibidez, giza eskubideen urratzeak hor daude beti ere. Gatazka indarrean dagoen bitartean urratuak izango dira, zorritzarekin. Baina, oro har, elementu estrategikoak egokiak dira bake prozesu bat bideratzeko. Hainbat eragileen lana dela medio klabe estrategiko politikoak aldatu dira, eta egoera politiko orokorrak bake norabidean bultzatzen gaitu. Azken bost urteetan ez dugu indar politikoen aldetik hainbeste proposamen zehatzik jaso, alderdi sozialis-

“ETAren aurkako operazioa eta gero, Madrilgo hedabideek gatazkaren irtenbidea bide polizialek etorriko dela dioten diskurtsoa indartu dute berriz ere”

tarena barne. Eta hori funtsezkoa da. Gizartea heldutasun maila batera iritsi da eta pausoak emateko prest dago. Gizartea, ordea, kezkatuta dago aukera hau galdu daitekeelako. Benetako unera iristen ari gara. Une erabakigarri hau ziklikoki errepikatzen da, ez da iraunkorra eta baliatu behar dugu. Alferrik pasako balitz, ziur aski, beste urte pilo bat itxaron beharko genuke unea errepikatu dadin.

Abendurako elkarrizketa politikoa gauzatu ez, baina adostu daitekeela esan du Elkarrik. Zehaztu puntu hori, arren.

Elkarri-ren ekimenak instituzioetan

Eusko Legebiltzarra. Gasteizko Eusko Legebiltzarrean gertatuko denak gure lanaren etorkizuna baldintzatu du. Giro ona antzeman dugu bertan, sentsazio onak biltzen ari gara.

Nafarroako Foru Parlamentua. Ez dakigu PSNko Chivitek zein jarrera hartuko duen. Lizarberen ildoak segitzen badu -UPNz at dauden sektoreekin batera; gehiengoa- PSN bake prozesuan laguntzeko prest azaldu zaigu.

Kataluniako Parlament-a. Bake eta elkarriketaren bidean aliatu onena dugu. Haien eztabaida eredugarria izan daiteke, ez soilik edukietan, prozesu eta forman ere bai. Parlamenteko Ernest Benach presidentea gure bake prozesua laguntzeko eta errazteko prest dago. Nahiz eta egoera ezberdina izan, katalanek daramaten prozesua bereganatuko bagenu, izugarri aurreratuko genuke Madrilerara begira, estatu nahiz nazioarte mailan eragiteko pausoak emango genituzke, halaber.

Madrilgo Diputatuen Kongresua. Arazo askorekin ari gara. Orain urte bat ezinezkoa zena egiten ari gara, ordea: Kongresuan gure proposamenak agertu ditugu arazorik gabe. Alderdietan sentsibilitate anitzak daude, eta baliatu behar ditugu. Azken zortzi urteen ostean Madrilan ez dago gatazkari buruzko informazio zuzenik, informazioak subjektiboak dira. Ez gaituztela ulertzen esaten dugu, baina autokritika egin beharra daukagu, baliteke guk ere haiei denbora eta esfortzu aski eskaini ez izana.

Nazioarteko foroak. Hiru arlo dira: a) Nazioarteko sare inportantea dugu, azaroan ageriko dena; b) Estrasburgoko parlamentuan -PP gobernua zen bitartean- ez dugu zereginik izan. PSOE gobernua delarik -eta Josep Borrell kargu garrantzitsua izaki- aldaketak antzematen ari gara; c) AEBko foroak. AEBk berebiziko eragina dute gatazkararen konponbidean. Kerry edo Bush presidente izateak Madrilgo gobernuarekiko harremana aldatuko du eta nazioarteko egoera ere bai.

matua finkatzea eta adostea da. Alderdiek beren proposamenak dituzte, baina berauek uztartzeko forma arazo dute. Parlamentuak mahai bat osatzea lehenesten badu, forma arazoa gaindi liteke. Ez litzateke mahai bakarra izango, beste foroen osagarri baizik. II. Bake Konferentziaren bidez, parlamentuetako mahai horiek lagundu ditzaketen ekarpenak prestatzen ari gara. Beste gauza bat da alderdien jarrerak bateratzea.

II. Bake Konferentziaren bidean "Benetako elkarriketa" eskatu duzue. Diagnostika egin eta arriskuak ezagutu ostean errealistak izateko aukera al dago?

Errealistak izan gaitzke, printzipio eta agendari buruzko akordio bat lortu dezakegulako. Kontua da -testuingurua edozein izanda ere- ea alderdiek hurrengo pausoa emango duten edo ez ezagutzea. Oraindik ez dakigu alderdiak Bake Konferentziaren proposamena eztabaidatzeko prest dauden. Ziur aski, datozen hauteskundeetan baino lehen ez dago aukera errealistatik akordioa lortzeko. Baina, printzipio eta metodologian sintonia baldin badago, hiru hilabete hauetan alderdi bakoitzak unilateralki zer egin dezakeen aztertu dezakegu eta mugimendu unilaterala hauek kontuan hartuta, hauteskundeak begira eta hauen ostean egoera sakonetik aldatu ote daitekeen aztertu liteke.

I. Bake Konferentziaren esperientziak erakutsi zigunez, alderdiek ez dute konfiantzarik elkarriketa prozesuaren garapenean. Baina orain, duela sei urte ez bezala, besteek proposatzen duten inguruan akordioa posible dela ikusten dute alderdiek. Prozesuan sartzeak, ordea, beldurra sorrarazten die. Alderdiek prozesua kontrolatu nahi izaten dute, prozesuan sartu ostean alderdi bakoitzak kontrola galtzen du. Bake prozesu batean ez dago prozesuaren kontrol erabatekorik. Prozesuan mugak eta helburuak antzeman daitezke baina akordioaren funtsa ez. Horregatik, lehenago, printzipioetan eta metodologian akordio zehatza lortu behar dugu. Guk alderdiei akordio hori onartzeko unea iritsi zaiela uste dugu. Errealistak izanda, hori egin daiteke. Baina, ETAREN aurkako operazioaren ostean aldagai berriak izan daitezke, ETAK prozesuan eragiteko gai dela erakusten badu, egoera aldatu daiteke zeharo. ■

Gure planteamendua urratsez urrats joatea da. Horregatik, abendurako alderdi guztien arteko argazki bat atera nahi dugu.

Baina PP bertan egotea ia ezinezkoa da. Jakina. Baina irudi hori hartzeko bideak badaude. Lehendabizikoa, inportanteena, Gasteizko nahiz Iruñeko parlamentuetara eramandako proposamenen bidea da, 123.000

sinaduren bitartez egina. Helburua gure proposamena osoko bilkuretarako eratea eta aztertzea da. Alderdien diskurtsoak entzunda zaila iruditzen zaigu ezezeko borobila jasotzea. Proposamen hori onartuko balitz, parlamentuek berek bilera batera deitu litzakete alderdiak. Aukera hori aitzakia ezin hobea litzateke alderdiak biltzeko. Une honetan, gakoa alderdien arteko elkarriketa bideratzeko for-

Bero-beroan

Kontrastearen haritik, lau

bitxikeria Urretxuko Udalak,

PSE-EE, EA, EAJ eta legez kanpo-ko ezker abertzaleko Herribide plataformak, Baltasar Garzon medio espetxean diren Joseba Garmendia eta Miren Josu Aranburu zinegotzi ohien errugabetasun printzipioaren aldeko idazki bat adostu dute; bertan, Garmendiaren berehalako askatasuna eskatu dute. EAJk eta EAK gidatzen duten Eskoriatzako udalak beren elkartasuna adierazi zion Saliesen atxilotutako Soledad Iparragirreraren familiari, jasan zezakeen tratuagatik ardura agertu eta Ertzaintza herriko manifestazio baketsuetan ez dela agertu behar azpimarratu. Bizkaiko PSE-EEko Jose Antonio Pastorrek, aldiz, Radio Euskadin egindako elkarrizketan Enrique Rodriguez Galindo espetxetik atera den unea eta moduarekiko desadostasuna agertu zuen. Halaber, PSOEren Gobernuaren menpeko den SEPIk La Navaleko ontzioletarako prestatu duen irtenbidearekin ados ez dagoela jakinarazi zuen.

Laugarren egoera bitxia Gasteizko EHUKo Filologia eta Historia-Geografia Fakultatean eman zen, halakoez Euskal Herria josita badago ere, azpimarratzea merezi duena: Andolin Eguzkitza omentzeko mahai-inguru berean ziren hizlari Miren Azkarate eta Beatriz Fernandez. Lehena Eusko Jaurlaritzako Kultura kontseilaria eta gobernuako bozeramailea; bigarrena, aipatu fakultateko irakaslea da eta duela hiru aste Fresneseko espetxean atxilotua izan eta 48 ordu pasatu behar izan zuen komisaldagian, biluzketak eta uzki arakatze umiliagarriak jasanez, senar presoari legamia eraman eta poliziak estupefazianteak sartzea leporatu ondoren.

Eragile politikoen erantzukina

Galdera eta interpretazio ugari egin dira ETaren aurkako azken sarekadaz, euskal gizartean bizi den gatazkaz dauden ikuspegiaren adinakoak eta gehiago. Denboraren iraganak argituko ditu batzuk, besteetan bakoitzak bere interpretazioarekin jarraituko du. Poztu dira poztu beharrekoak, batzuk beste batzuk baino gehiago; eta tristetu beharrekoak tristetu dira, horien artean ETarekin ados ez diren asko ere bai. Gatazka politiko eta bortitza elkarrizketaren bideetik bakarrik konpon daitekeela zinez sinesten dutenek, polizi bideetatik konponbiderik ez dela izango ondo dakite. Baina konponbideak ere mota askotakoak izan daitezke, eta bakoitzak bere erudura gehien hurbiltzen den konponbidea bilatu nahi du, eta horretan bai eragin dezakete halako kolpeek; ETaren jardunak ere eragin dezaketen bezala. Egia da konponbide bat bilatzen ari den sentipena zabaldu dela gizarteko zenbait gunetan. Eta operazio honek sentipen hori areagotu egin du. Desio sakon eta hedatu hori hamaikagarrenez ez zapuztea da eragile politiko dagokien erantzukizuna.

Zer da...

Abala

Herritarrok egin behar izaten ditugun hainbat operaziotarako, abala behar izaten dugu; esate baterako, entitate finantzarioen kredituak lortzeko. Zer da abala? Abala hirugarren alde baten berme komertziala da. Abalatuak efektu edo kredituren bat epearen barruan ordaintzeko edota beste obligazioen bat betetzeko konpromisoa betetzen ez badu, abal emaileak erantzun beharko du. Abala efektuaren (kreditua...) atzealdean eginiko sinaduraren bitartez ematen da, harekin batera "abalerako ona" aipamena jarrita, "endosu" soil batekin nahastua gerta ez dadin. Orobat eman daiteke aparteko dokumentu baten bitartez. Abalagatik, abal-emaileak hainbesteko interes bat

jasotzen du ordainsari gisa, abalaturiko zenbatekoaren ehuneko hainbestean adierazten dena. Hala ere, familia edo adiskide arteko abalak ere izaten dira, eta halakoez ez da zertan ezarri era horretako interesik. Abalen barruan, badi-ra batzuk Altxor Publikoaren Abalak esaten zaienak, eta estatutak erakunde publikoei eta sozietate estatalei maileguetarako (baita atzerrian jaulkiak badira ere) ematen dizkien bermeak dira. Espainiako gobernuaren kasuan, aurrekontuetako urtealdi bakoitzetarako, muga maximo bat dauka ezarria estatuak abalatu beharreko kredituetarako.

Daniel Udalaiz

Mikrofonoa utzi du Laxaro Azkunek

LAXARO AZKUNE HERRI IRRATIAN hasi zen esatari lanetan 1983an. 21 urtez irratigintzan aritu eta gero, azken emisioa egin zuen urriaren 6an. Orain, Jesusen Lagundiaren enpresan hasiko da itzultzaile lanak egiten. Berak argitu duenez, aldaketa latza izango dau hau, jendaurreko lana utzi eta isilpekoa egingo baitu hemendik aurrera. Herri Irratitik Jesusen Lagundirako aldaketa horren arrazoia agertu ditu: batetik, zuzendaritzak berak orain arte egindako lanak beste langileren baten esku uztea hobetsi izana eta bestetik, diru arazoak direla medio enpresa egiten ari den berrantolaketa. Garai eder bat bukatu dela dio azpeitiar esatariak eta berriari ekingo diola, euskara, euskal kultura eta Euskal Herria buru eta bihotzean dituela, orain arte bezala.

Bosgarren Hitza

GOIERRIKO HITZA da bosgarren *Hitza*. Orain arte Tolosaldean, Oarsoaldean, Urola-Kostan eta Lea-Artibain dute eguneroko prentsa euskaraz eta bosgarrenak Beasain, Legazpi, Zumarraga eta Ordizia harrapatuko ditu, besteak beste. Euskarazko Komunikazio Taldea SAKo Bertako Hedabideak enpresa eta Goierritarra eta Zintzo Mintzo euskara elkarteak dira proiektuaren hiru partaideak. 10.000 aleko tirada izango du 8 orriko *Hitzak* eta hamar langilek osatzen du lantaldea.

Goierriko *Hitzako* erredaktoreak egunkari hasi berriko bulegoan.

Euskarazko Nortasun Agiria aztergai

ESPAINIAKO KONGRESUAK nortasun agiria, pasaportea eta gidabaime-na euskaraz, katalanez eta galizieraz izateko aukera egon dadin legea berrikustea onartu du. PP alderdia izan da aurkako botoa eman duen bakarra.

Euskararen kalitatea

EUSKO JAURLARITZAKO Euskararen Aholku Batzordeak Kike Amonarri, Andoni Egaña eta Joxerra Gartzia eskatu zien euskararen kalitatea aztertzeke. Emaizta, "Euskararen kalitatea: zertaz ari garen, zergatik eta zertarako" ikerketa, aurkeztu berri dute. Zenbait gai nabarmendu dituzte Egañak, Amonarrirek eta Gartzia: lege babesaren beharra, belaunaldi berriei euskararen transmisioa bermatzea eta hizkuntz normalizaziorako jarrera zibiko eta politikoa garatzea.

Bonaparterenak aldatu nahian

BONAPARTE PRINTZEAK hegoaldeko goi-nafarrerari euskalki deitu zion, baina *Hego-nafarrera* liburuaren egileak, Iñaki Caminok, hego-nafarrera nafarreraren azpieuskalkitzat du. Gesalaztik Iruñerria bitarteko Aezkoara heltzen den hizkera da hego-nafarrera. Liburuan hizke-
ren eta gizataldeen arteko lotura historikoak ageri dira, beti ere, oinarritzat hizkuntza ezaugarrien hedadura geografikoa hartuz.

BAHEA

Jaime Mayor Oreja PPko Barne Ministroa zenean Cayetano Gonzalez bere komunikazio arduradunak *El Mundo*n idatzia: "Bere janzkera eta hizkera medio, unibertsitateko irakasle itxura zuen". Horixe erantzun zidan 1999ko maiatzean Jose Maria Aznar lehendakariak ETArekin zuzendaritzarekin hitz egitera bidali zituen hiru pertsonetako bati, elkarrizketan parte hartu zutenetakoei zer itxura zuten kuriosidade logikoz galdetu nionean. Bilerara Antzarekin joan zen Belen Gonzalez Peñalbari buruz galdetzean, beste hiru partaideetako batek halako arintasunez erantzun zuen "oso erakargarria" iruditu zitzaioela.

Kurtso hasieran zalaparta handia izan zen Ibarretxe lehendakariak Jose Luis Rodriguez Zapaterok antolatu behar zuen autonomien konferentziara joango zen ala ez erabakitzeke zuelako. Orain jakin da autonomien egoerari buruzko Senatuko eztabaida abenduan edo urtarilean izan daitekeela, eta ondoren burutuko litzateke autonomien konferentzia hori. Eusko Jaurlaritzak aditzera eman izan du han izango dela, baldin eta horrek Jaurlaritza eta Espainiako Gobernuaren bitariko harremana bere horretan mantenduko balitz, bestela ez.

Lan gatazkak puri-purian

Gasteizko Caballito enpresako langileek urtebete egingo dute greban urriaren bukaeran; Basauriko udal eraikuntzez arduratzen diren langile emakumeek dagoeneko bederatzi hilabete daramate greban, garbiketaren kontrata duen enpresari soldata duinagoa eta udaletxeari bitartekaritza eskatuz. Arazoa enpresa eta langileen artekoa dela zehaztu du alkateak. Udalak garbiketa lanak bermatzeko lanpostu deialdia egiteko asmoa agertu du, eta emakume grebalariek hori beren soldata igotera baino askoz garestiagoa dela azpimarratu dute. Gasteizko udalaren haur eskoletan ere irailean hasi zuten greba irakasleek eta alde bien posizioak daudenean jarraitzekotan, luze jo dezake.

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Txina erraldoia, HIESak jo duen eredu alternatiboa

Txinako inperio zaharberritua hazkunde harrigarri batean dago murgilduta. Urte gutxi barru munduko bigarren potentzia izango da, eta bidean, atzerapenetik atera nahian ari diren herrialdeei eredu alternatibo bat erakusten die. Baina dena baldintzatuko du gaur kontrolik gabe duen HIESak.

PROSPEKTIBA izeneko euskal blogean Eneko Astigarragak –Sustatu web gunetik ezaguna batzuentzako eta Deustuko unibertsitateko irakaslea– hainbat irakurgai eta erreferentzia interesgarri plazaratu ohi ditu, etorkizunaz eta aurrikuspenaz okupatzen den disziplinaz, prospektibaz, alegia. Astigarragak irailaren 15ean eman zuen Londresko *The Guardian* egunkariaren sail berezi baten berri: “*The World in 2020. Best and worst case scenarios for the world’s political hotspot*” –Mundua 2020an. Gai politiko nagusietako aurrikuspen baikor eta ezkorrenak–.

Britainia Handiko egunkari erreferentzial horrek astero artikulua sail mamitsu bat eskaintzen dio 2020ko balizko gure mundua deskribatzeari. Eta jadanik bi erreportaia eman dizkio Txinari: “Ekialdea prest dago” idatzi du Mark Leonard geopolitikan adituak eta “Txinako harresiak erortzen ari dira” Jonathan Watts egunkariaren Txinako korrespontsalak. Txinari halako garrantzia emateko arrazoia ulertzen errez ipini du *The Guardianek*: “2020. urte inguruan agian Txina aurea hartzeko puntuan egongo zaie Amerikako Estatu Batuei mundua gidatzen duen aginte ekonomiko gisa”. Hamabost urte barru, alegia.

Txina esan eta enpleguen deslokalizazioa datorkigu guri burura, eskulan merkeago bila hemendik haruntza doazen kapitalak, handik honuntza datozkigun manufaktura inportatuak. Baina hori baino aurreratuagoa omen dago

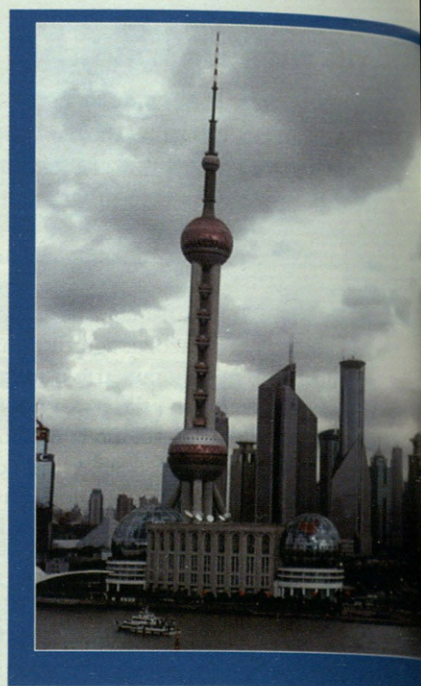
fenomenoa. Adibide gisa, Mark Leonard adituak Hego Karolinako gobernadore errepublikarrak Pekinera egin duen bidaia aipatu du. Ez da Txinara enpresagizon amerikarren lana erraztera joan, txinatarrei bere estatua AEBra sarbide ona izan daitekeela esplikatzera baizik.

Ez dira asko oraindik Ameriketara Sanford bezala pentsatzen duten politikariak, baina estatistikek ez dute barkatzen: mila milioiez goiti biztanle edukita eta urtero %8a hazten den ekonomiarekin, AEBra Txinatik sartzen diren inportazioak alderantzizko bidea egiten duten esportazioen halako bost dira. Hori horrela izatearen arrazoiak modu askotara esplika daitezke: aipa daitezke Txinako obreroek jasaten dituzten lan baldintza lotsagarriak, legez kanpoko inportazioak... Guregandik hurbilago ere entzun ditugu kexuok –Alacanteko Elx hirian ikusi berri ditugu langabetuak txinatarren enpresak erretzen–.

Baina salaketa horien gainetik, eta txinatarren konpetentziari neurri protekzionistekin aurre egin nahiko liokeen agintarien ahaleginen azpitik, globalizazioaren makinak bere ildoan segitzen du lanean. Eta Txinak beste inork baino abiadura azkarragoz hazten darrai.

Dolarra txinatarren esku

Txinaren petrolio egarria gero eta handiagoa da. 2002 eta 2004 urteen artean munduak ezagutu duen petro-

lio eskariaren handitzearen heren bat Txinari egozten diote adituek. Gure energia iturri nagusiaren prezioa hain bero dabilen garai honetan, asko dira Txinari horregatik errezeloz begiratzen diotenak. Baina errezelo hutsetik haratago, Txinak leku nagusi bat du gaurko geoestrategian.

Batzuek Txinak gaur duen eta ondoko urteetan handiagoa izango duen indar militarari begiratzen diote gehienbat. Badirudi, adibidez, horretan zentratzen direla gehienik AEBko errepublikarrak. George Bush semeari lehendakari izatera iritsi ondoren CIAk egin zion lehen txostenean Txina aipatzen omen zitzaion etorkizuneko arrisku estrategiko nagusien artean.

Kontserbadoreen artean ikuspegi hau obsesio ere bihurtu bide da. Mark Leonardek dioenez, “aurreragotik, 1997an, Paul Wolfowitzek –neo-kontserbadoreen ikurra denak– *Foreign Affairs* aldizkarian idatzitako artikulua batean Txinaren XXI. mendeko indartzea aurreko mendearen Alemaniak izan zuenarekin alderatu zuen. (...) Eta Txinarekin beste mundu gerra bat gerta zitekeela abisatzen zuen”.

Logika horrekin badu zerikusirik Berlingo harresia eroriz geroztik AEBk Asia erdialdean egin duen lanarekin, base militarrek direla, hango erregimen berriak sustatzea

Ezkerretan ageri den Shanghai bihurtu da Txina berriaren irudia. Datong-eko eskulturak —eskuinetan— zibilizazio zahar eta indartsuaren ikurrak dira. Goiko argazkian, hango milioika langileetako batzuk: Txinan ekoiztutako produktuak gaur gure bizitzaren atal guztietan erabiltzen ditugu.

dela eta beste. Badirudi Txinako buruzagiak logika horretatik ulertzen dutela Washington azken denbora hauetan Indiarekiko harremanak estutzen egiten ari den ahalegina.

Alderantzizko keinuak egiten ditu Txinak, inguruko herrialdeekin ondo moldatu nahi duela erakutsi nahiz. Lasaitasunez jokatzeko karta handi bat dauka Txinak, Mark Leonardek idatzi duenez: “Txina amerikarren bankari nagusi izateko zorian dago: AEBren kanpo erreserbetan 400.000 milioi dolar dauzka pilatuta, honek laguntzen die amerikarrei beren aurrekontu defizit astronomikoa gainditzeko. Pekinek ez balu gehiago dolarrik erosiko, AEBtako dirua erori egingo litzateke. Eta dolarra hankaz gora jaustearen eragina bonba nuklear batena adinakoa litzateke”.

Txina da, *The Guardian*eko azterketa honen arabera, herrialde pobreen eredu berria. Hazteko darman estrategia propioari esker “Txina indartzen ari da bere independentzia Mundu Bankuaren, konpainia globalen edo Bushen administrazioaren laguntzarik gabe. (...) Errezeta hain da arrakastatsua ezen

eta Iranen bezala Hego Afrikan, Vietnam, Brasil edo Indian izan naizenean, denetan ikusi ditut ‘garpunen eredu txinatarrari buruzko’ eztabaidak”.

Gauzek horrela jarraitzekotan, 2020rako Txinak Japon gainditua eduki behar du munduko bigarren ekonomi nagusiaren lekuan. Eta AEBko agintariak hainbeste kezkatzen dituen indar militarrean ere urratsak emanak izan behar ditu. Baina tartean oztopo bat agertu da azken urteotan: HIES epidemia.

Pekingo gobernuaren datuetan, 2003an 840.000 hiesdun zeuden herrialdean; hori hala balitz, populazioaren %0,01aren azpitik leudeke gaisotu horiek. Afrikako zenbait herrialdetan kopuru hori %35eraino iristen dela jakinda, gutxi dirudi. Baina urtero kasu berriak %20-40 ari dira hazten, eta Nazio Batuen Erakundeak abisatua du Txina 2010erako 10 milioi hiesdun edukitzera irits daitekeela.

HIESaren kontrako aktibistek baina, gaurko eta etorkizuneko kopuruak askoz handiagoak direla diote, Henan probintzian bertan egon daitekeela milioia. Hori hala balitz, 2020rako non egongo dira kopuruak, 15 milioitan, ala 30etan?

*The Guardian*en artikulua sail hau etorkizuna aurrikustez denez, 2020ra begira, HIESaren kontrako borrorak Txinako sistema politikoa eta gizartea bera irekiagotzera eramango dituela iragartzen da bertan. Jadanik igertzen hasi omen da: gaitzari buruzko informazio gehiago, osasun sistema auzitan jartzea, homosexualitatea pittinka argitara ateratzea... Baina HIESak kontrolik gabe segitzen badu, hondamendiak ez al du gizartea bere osoan hankaz gora ipiniko? ■

<http://www.argia.com/nethurbil> helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

Mikel Irizar

Kazetariak kongresuan

Aste gutxi barru bilduko dira lehen aldiz euskarazko kazetariak kongresuan. Euskalduna hautatu da bilgune, eta horrek ondo adierazten du biltzarrari eman nahi zaion solemnitatea. Eta helburu hartu da sektorearen *liburu zuria* erditzea, hau ere ez kontu makala. Sektorearen periferiatik, hemen doaz hausnarketa batzuk.

AMARAUNA VERSUS KOADRIKULA

Gaur egun, aipatzen denean "komunikazio sarea" automatikoki datorkigu koadrikularen irudia, erregularra, berdina edozein puntutan. Eta irudi hau aplikatzen badiogu munduaren antolaketa, emaitza litzateke milaka milioi puntu berdin, koadrikulan lotuta, abiada itzelak hutsean utzita distantzia, parean direla urrunekoa eta hurbilekoa. Oinarrian koadrikula lukeen munduak, azalean luke uniformetasuna.

Bada sarearen beste irudi bat, amarauna, armiarbaren sarea. Amarauneko puntu guztiak ez dira berdinak, sareak berak azaltzen ditu hurbiltasunak eta lehentasunak. Amaraunaren arabera, mailakatu egin daitezke harremanak hurbiltasunaren arabera. Amaraunaren irudia, eta honen arabera mundu antolaketak, mesedegarriak dira identitate arazoak dituzten komunitateentzat.

EUSKARAZKO KOMUNIKAZIOAREN ZEREGINA

Hedabideak baldin badira gorputz sozialaren zainak, komunikazioa da odola, gorputza elikatu, berotu, eta indartzen duena. Bera bakarrik nahikoa ez bada ere, ezinbestekoa da elkarren berri izatea elkarkide izateko, komunitate sentimendua atxikitzeke. Kontrako aldera, nahikoa da komunikazioa kutsatzea gorputz soziala gaixoarazteko. Ez dira alferrik estatu kolpeak beti hasten hedabideak kontrolpean hartzearekin. Handik sartuko da odolean anestesia, loak har dezan gorputz soziala.

Euskarazko komunikazioak hori luke zeregin nagusi: euskararen komunitatea sendotzea, suspertzea. Lehenik eta behin, eman behar digu elkarren berri, estali behar ditu ondo amaraunaren lehen zirkuluak, hor baitaude gure egune-

ALBERTO ELOSEGI

rokoa betetzen duten osagaien bi herenak. Eta bigarren, lotu behar gaitu munduarekin, nola amaraunaren hari erradialek lotzen duten erdigunea urruneko puntuekin. Hau bi aldetara: mundua gureganatuz eta gu munduratzuz. Behar dugu munduaren ikuspegi gurea, gure parametroekin eraikia. Eta behar dugu munduak jaso dezan gure berri zuzena, gutaz jakiteko aukera egon dadin bitartekaririk gabe. Euskarazko hedabideak betetzen ariko dira dagokien zeregina lortzen duten heinean barneko nahiz kanpoko erreferentzialtasuna.

EGITURA VERSUS ESPARRU

Euskaraz ari diren hedabideen sektorea izendatzeko erabiltzen da "Euskarazko komunikazioaren esparrua", baina "esparru" da bakarrik zelai, paraje mugatu, agertoki, plaza. Esparruan daudenak jardun daitezke bakarka, elkarrekin, elkarri bizkar emanez edo elkarren kontra. Esparruak berez ez du lankidetzat adierazten, eta euskarazko hedabideen artean ez da preziso lankidetzat sumatzen. Aldiz, uste dut lankidetzat hori beharrezkoa duela euskararen komunitateak, gure komunitatearen biziraupenerako lehentasun osoa duela komunikazio egitura indartsuak, hau da, egitura bateratuak.

Mila aldiz eta beste hainbeste kolorez marraztu da etorkizuneko mundu hiperkomunikatua, eta dagoeneko hasia da bistaritzen. Komunikaziozko uholde horrek ezabatu egin lezake tresna egokirik ez duen komunitatea. Eta tresna egokiak dira tresna propioak, beregainak. Euskaldunon kasuan, bizirauteko tresnak dira nagusiki gutaz eta bereziki euskaraz arituko direnak, elkar hartuta egitura bateratuan. Egitura honen diseinuak eta harantz eramango duen bideak beharko dute, ezer baino gehiago, sektorearen adostasuna. Erabile guztiek jarri beharko dute, bakoitzaren helburuen gainetik, helburu komuna: euskararen komunitatea sendotzea eta bihurtzea gure gizartearen bizkarrezurra.

Izan bedi Euskaldunako kongresua ibilbide honen abiapuntua. ■

Euskaraz ari diren
hedabideen sektorea
izendatzeko erabiltzen da
"Euskarazko
komunikazioaren esparrua",
baina "esparru" da bakarrik
zelai, paraje mugatu,
agertoki, plaza. Esparruan
daudenak jardun daitezke
bakarka, elkarrekin, elkarri
bizkar emanez edo elkarren
kontra. Esparruak berez ez
du lankidetzat adierazten,
eta euskarazko hedabideen
artean ez da preziso
lankidetzat sumatzen

Egiozu aurre
MOKOGORRIren
erronkari

Ausartzen al zara?

kontzentrazioa,
ikusmena eta
trebetasuna
garatzeko puzzleak

**6 urtetik
gorakoentzat**

Forma eta koloreetan oinarritutako puzzleak!

Puzzle bat **9€**

Bi puzzleak **16€**

eskaerak

943 37 15 45 • denda@argia.com
Ohiko salmenta puntuetan

Gazteok
Egok
ter go
az!

matraka.info